

[illegible] 8

Speculum ecclesie cum multis additi onibus.

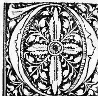

¶ Domini Hugonis primi car
di nalis ordinis predicatoꝝ tra
ctatꝰ ꝑq̃ȝ vtilis: qui speculum
ecclie inscribit.

¶ Pro hoc speculo vide librum ītitulatū theologia natu
ralis vel liber creaturaꝝ in caplo. xxx. ī quo iter cetera di-
cit. Et qꝛ in ipso esse est totus mundus Et q̇cquid potest
esse: ideo qꝛ ipe inteligit suū esse: cōtinuo ītelligit ꝛ vidit to
tū mundū ꝛ oia q̄ possunt esse. Et qꝛ ī suo esse sunt oia si-
mul: ideo oia simul intelligit ꝛ vidit ꝛ cognoscit ꝑ suū esse
qḋ est speculū vniuersale ī quo oia sunt ꝛ cognoscunt. Et
sic qui videt speculuȝ videt tria: scilicet speculū ꝛ seipm ꝛ
trāseuntes. Et sic sacerdotes p̄dicatores ꝛ doctores mul-
tuȝ possunt ꝓdesse: si sint q̄les debēt esse. qm̄ sicut vnusq̄s
qȝ habēdo speculū in manibꝰ suis potest videre maculā
quā habet ī oculo vel in facie: sic vnusquisqȝ audiēdo ver
bū diuinū poterit videre maculā quā habet in aīa idest
peccatuȝ. ꝛ istud est cōtra multos qui dicūt qꝫ absqȝ lectio
ne ꝛ sermone vel p̄dicatione poterūt se scire vitare pecca-
tū si vellēt. Sed isti videant Gregoriū in p̄mo dialogoꝝ
capitulo p̄mo: ī quo inter cetera dicit. ne dum quisqȝ simi-
liter: sctō spiritu impletū p̄sumit: discipulū hominis esse
despiciat: ꝛ magister erroris fiat.

De numero: ordine et significatione sacerdotalium vestiũ. Rubrica prima.

Ait apostolus ad Ephe. vj. Induite vos armatura dei: vt possitis stare aduersus insidias diaboli. hec armatura est vestis sacerdotalis significatiua septeplicis virtutis: representatiua septe vestiũ christi quibus indutus fuit tpe passionis. Primum ergo vestimẽtum quo induitur sacerdos ē amictus: quo caput tegitur significãs salutẽ q̃ per fidẽ tribuitur. Et ē fides scḋm apl'm ad hebre. xj. substãtia. i. fundamentũ rerum sperãdarum argumentum non apparentium. De hoc apostolus ad ephe. vj. Galeam salutis assumite. et representat illud coopertorium quo velabant iudei faciẽ christi dicẽtes. Luce. xxij. Mathei. xxvj. Prophetiza nobis christe quis est qui te percussit. Secundum vestimentum quo tegitur corpus a sursum vsq; ad deorsum: est vestis alba qua sacerdos induitur. et significat spẽ que ex gratia prouenit ecclesie sursum et ex meritis ecclesie deorsum. De hoc dicit apostolus ad Romanos. viij. Spe enĩ salui facti sumus. Et sic dicitur Roma. viij. Spes q̃ videtur non est spes. Et sic ait apostolus prima corinth. xiij. spes. fides. charitas. etc. Sed pro temperantia vide Thomam sua secũda secũde. q. xiiij. ad quartum. vbi dicit q temperantia sit circa delectationes tactus. Hoc representat vestem inqua illusit herodes christũ. Lu. xxiij. Tertium vestimẽtum quo sacerdos induitur est corrigia vel cingulũ. per hãc significatur iusticia cuius duo sunt brachia inter se constringentia. s. declinare a malo et operari bonum. sic propheta in ps. xxxiij. De hoc Esay. xj. Et erit iusticia cingulũ lumborum eius. hec corrigia representat flagellum quo pilatus cecidit xp̃m. Ioã. xix. Quartum vesti

mentū quo sacerdos induit᷑ est manipul⁹ q̇ in leua ponit᷑: ꝑ quē fortitudo designatur q̄ cōtra aduersa debellatur. De hoc dicit aplus. Fortitudo et virtus retrahēs impetus aduersitatis. Iste manipul⁹ rep̄sentat funē quo ligatus fuit Jesus a judeys cōprehēsus. vñ Joh. xviij. Cōprehenderunt et ligauerunt eū. Quintum vestimentum quo sacerdos induitur est stola presbyteri orariū .i. stola diaconi qd̄ habet duo brachia pendēda: q̄ significāt prudētiam ⁊ tēperantiā. vñ aplus. ad Titū. ij. Sobrie ⁊ pie viuamus ī hoc seculo. Hec stola representat ligamentū q̄ fuit ligatus Jesus ad colūnā. Sextū vestimētū quo sacerdos īduit᷑ ē casula ꝑ quā sinificat᷑ charitas. Nā sicut casula cōtegit cetera vestimēta: sic charitas cooperit multitudinē pctōrū. Hec casula rep̄sētat purpureū vestimētū quo milites circūdederūt Jesum. Johā. xix. veste purpurea circūdederūt eū.

De accessu ad altare.

Viso nūero: ordie ⁊ significatiōe sacerdotaliū vestiū: nūc videdū ē q̄liter ad altare accedēdū ē. Dicit᷑. iij. regū. vij. q̄ Salomō fecit altare eneū. ⁊ i exo. xxxv. Moyses fecit labiū eneū d̄ speculis mulierū ī quo lauabāt se sacerdotes in ītroitu tabernaculi. In labio eneo sonoro significat᷑ ꝯfessio. In altari eneo mēt᷑ amaritudo. In speculis mulierū vite scōꝝ ꝯsideratio. Sacerdotes ỏ anteq̄ ad altare veniāt ꝑ ꝯfessionē se absoluāt. Per amaritudinē mētis se purgent. ꝑ ꝯsiderationem vite sctōrū se informent. De p̄mo Esaie. ij. Mūdamini q̇ fertis vasa dñi. De secūdo ī epistola ad cori. xv. Expurgate vet⁹ fermētū. De tercio ad hebre. xij. habētes deponam⁹ oē pōdus vt non circūdet nos pctm̄. Cū ergo venerit sacerdos ad altare vestimēt᷑ suis īdut᷑ īclinet se deuote dicēdo orōnē.

Deus qui de indignis dignos facis: De iniustis iustos. de pctōribus sctōs: munda cor ⁊ corpus meū ab oī contagione ⁊ sorde pctī: ⁊ fac me dignū et strenuum

sctis altaribus tuis ministrũ: ⁊ cõcede vt in hoc altari ad
qḋ indign⁹ accedo: meũ votũ atq̧ sacrificiũ tibi sit accep
tabile: mihiq̧ ⁊ oĩbus ꝓ q̇bus offero te miserãte ꝑficiat
ad salutẽ. Per xp̃m dñz nr̃z. Hãc orõnẽ debet dicere cũ
silẽtio ⁊ cũ exexerit se dicat. Cõfitemini dño. ⁊c̃. Ego re⁹
⁊ indign⁹ cõfiteor deo. ⁊c̃. Respõdet̃ a choro ⁊ ministris.
Misereat̃ tui oĩps. ⁊c̃. Et post cõfiteor dicat sacerdos ite
rũ. Misereat̃ vestri. ⁊c̃. Absolutionez. ⁊c̃. Semꝑ in vno
loco ante altare stans dicat p̃ces subsequẽtes. De⁹ tu cõ
uersus viuificabis nos. ⁊c̃. Ostẽde nobis. ⁊c̃. Dñe exaudi
orõnẽ. ⁊c̃. Oremus. Aufer a nobis q̃s dñe cũctas iniq̇ta
tes nr̃as vt mereamur puris mẽtib⁹ introire ad sctã sctõ
rũ. Cũ exexerit se osculet̃ ꝑmo diaconũ: ⁊ postea subdia-
conum dicẽdo. Habete pacis osculum vt apti sitis sacro
sancto altaris dñi ministerio. Deinde osculet̃ tectũ supra
altare si habeatur. ⁊ si nõ habeatur osculetur altare in me
dio altaris. Sequitur tũc. Adiutoriũ nostrũ in noĩe dñi.
Qui fe. Sit nomẽ dñi benedictũz. Ex hoc nũc. Hoc pera
cto sequitur introitus misse. sed q̄r dicit ap̄lus ad Titũ. ij.
Obsecro. ⁊c. ideo primo oportet fieri obsecrationes. Se-
cundo orõnes. Tertio postulationes. Quarto gratiarũz
actiones. Sic ap̄lus prima ad corinti. ij. Ideo tota missa
distinguitur seu diuidit̃ in quattuor partes. Prima pars
misse est ab introitu vsq̧ ad Te igitur: ⁊ hec vocat̃ obse-
crationes. Secũda a te igit̃ vsq̧ ad pater nr̃: ⁊ hec vocat̃
orõnes. Tertia pars ẽ a pr̃ nr̃ vsq̧ ad collectas: ⁊ hec vo
cat̃ postulatiões. Quarta ps vsq̧ ad Ite missa est: ⁊ hec
vocatur gr̃arũz actiões. De ꝑma pte misse dicẽdũ ẽ. Pri
mo ei⁹ initiũ ẽ itroit⁹ ⁊ hoc significat vaticinia sctõrũ ꝑ
phetaꝝ ⁊ d̃sideria pr̃z d̃siderãtiũ filiũ dei icarnãdũ: i cui⁹
rei signũ i ꝑma dñica aduẽt⁹ dñi cãtat eccl'ia istũ itroitũ.
Ad te leuaui ⁊ versiculũ. Uias tuas. ⁊c̃. cũ gl'ia pa. ⁊c. qḋ
designat opa coꝝ. Triplicat̃ aũt itroit⁹ in diebus festiuis
in laudẽ trinitatis. Pro q̇ nota capi. ꝯsuluisti de cele. mis.

sup ꝑticula.excepto die natiuitatꝫ, vbi dicit glo. die natiui
tatꝫ dn̄i plures misse celebrant̄. de ꝯse. di. j. nocte sctā. Et
celebrāt̄ tres propter mysteriū: qm̄ ꝑ illas tres rep̄sentat̄
triplex stat⁹. s. āte legē: sub lege ꝛ stat⁹ gr̄e. qm̄ illa q̄ cāta
tur ī nocte rep̄sentat statū q̇ fuit āte legē. i. āte legē scriptu
re: qm̄ oēs erāt ī tenebris. vn̄ dicitur ī missa illa ꝓphetia.
Popul⁹ gētiū q̇ ambulabat ī tenebris. Scd̄a q̄ dicit̄ in
auroꝛa rep̄sentat tēp⁹ sub lege: ī q̇ iā īcipiebāt ex ꝑte scire
pctm̄: sꝫ nō plene ꝓpter dicta legis prophetaꝝ. Et idō cā
tat̄ inter diē ꝛ noctē. Et dr̄ officiuꝫ. Lux fulgebit hodie.
Tertia dr̄ ī die: ꝑ quā disignat̄ tēp⁹ gr̄e. s. p̄sente: in q̄ dr̄
offm̄. Puer nat⁹ est nobis. Et dr̄ semꝫ: ī vigilia cū glīa in
laudē incarnationis. dr̄ enī in dieb⁹ alijs bis ī laudē diui
ne ꝛ hūane nature: q̄ ī ꝑsona filij sunt vnite. Sꝫ sciēdū est
ꝙ in q̇busdaꝫ dieb⁹ festiuis dr̄ introit⁹ ꝑfecte ꝛ īperfecte.
Primo ꝑfecte: q: ꝑfecte ecclesia deū laudat ꝑfecta laude.
Scd̄o dr̄ imꝑfecte: q: īperfecta ē oīs laus vite. Tertio
modo dicitur ꝑfecte: q: perfecta est laus patrie.

De Kyrie eleyson.

SEquit̄ kyrie eleyson. qd̄ triplicat̄ propter laudē tri
nitatꝫ. Et p̄mo dr̄ ter kyrie eleyson ī laudē pr̄is. Se
cūdo dr̄ xp̄e eleyson ter ī glīaꝫ filij. ꝛ tertio dr̄ kyrie eleysō
ī honorē sp̄us scti. Dicitur aūt nouies propter nouē ordi
nes angeloꝝ. Et est notādū ꝙ tres ligue in missa deū lau
dāt. s. greca latīa hebrea. Greca ē enī cū dr̄ ter kyrie eley.
kyri. enī idē ē ꝙ dn̄e eleyson miserere nobis. vn̄ kyrieleysō
tantū sonat. O dn̄e miserere nobis. Hebrea ligua ē alla.
q: allelu tātū sonat q̄ntū laudare ī latino. ya inuisibilē. ꝛ
hec iterp̄tatio ponit̄ ab augu. ī glo. psalterij. Sꝫ notādū
ꝙ alleluya a diuersis doctorib⁹ iterp̄tat̄ diuersimode qm̄
hieroni. ait. alle. i. creatura. lu. i. laudet. ya. i. dn̄m Ambro.
vero ait. alle. i. lux. lu. i. vt⁹. ya. i. salua. Augu. aūt ait. alle.
i. pr̄. lu. fili⁹. ya. sp̄us sctūs. Grego. ait. alle. i. altissimus le
uat⁹ in cruce. lu. i. luxerūt apl̄i. ya. i. surrexit dn̄s. Alij aūt

dicũt. Alľ.i.laus tibi dñe rex eterne glie. Papias ait.allá.
i.laudate ⁊ glificate dñm. Amẽ.interptat̃ fiat et hoc cum
dr̃.ꝑ oĩa sclá sclōꝝ. Itẽ iterptat̃ vere.vt in euãgelio amẽ
dico vob̃.latiá ligua vt orones ⁊ hoc post kyrie eleyson.

De gloria in excelsis deo.

Sequit̃ glĩa i excelsis deo q̃ ẽ laus angeloꝝ ⁊ sic cã-
tauerũt i natali dñi. Et debet dici in medio altaris:
qꝛ ãgel⁹ q̃ pastorib⁹ natiuitatẽ dñi nũciauit dixit. Luce.
ij. Ecce euãgelizo vobis gaudiũ magnũ qḋ erit oĩ popu
lo. Sacerdos vero dicẽs. Glĩa i excelsis deo: gerit vices
illi⁹ angeli. Chor⁹ respõdẽs: gerit ꝑsonã illi⁹ multitudi
nis de q̃ dicit̃ ibidẽ. Facta ẽ multitudo laudãtiũ deũ ⁊ di
centiũ. Glĩa in altissimis.ꝑ qḋ repñsentat̃ mesticia veterũ
patrũ expectãtiũ incarnationẽ dei. Et qꝛ dicit̃ glĩa in ex-
celsis deo ⁊ in terra pax hominibus bone voluntatis ⁊c̃.
pro quo nota ꝙ ad hoc ꝙ aliqui homines dicantur bone
voluntatis quinqꝫ requirũtur. Quorũ primũ est ꝙ pctã
causata volũtate displiceãt ⁊ abnegent̃ futura sicut Iob
dicebat. vnũ locutus sũ qḋ vtinã nõ dixissem ⁊ vltra nõ
adijciã. Scdm est ꝙ volũtas nr̃a mala nr̃a odiat opa in
quocũqꝫ malo: ⁊ bona opa diligat qñ videt. Iuxta illud
psalmi.xliiij. dilexisti iusticiã ⁊ odisti iniq̃tatẽ ⁊c̃. Tertiũ
est ꝙ volũtas nr̃a habeat effectũ charitatis ad proximos
nr̃os: qñ qui diligit fratrem suũ in lumine est: qui autem
odit eũ homicida est.vt ait Ioã.i canonica sua ⁊ Luc.x.
Quartũ est ꝙ volũtas nostra diligat plus celestia q̃ꝫ ter
restria siue terrena ⁊ plus de ipis loquatur ⁊ tractet ⁊ co-
gitet: communicet. sic Ioã. Qui diligit mundum non est
charitas patris in eo. Quintũ est ꝙ homo magis diligat
deũ q̃ꝫ seipm: dicẽte dño in euãgelio Matthei.xvj. Qui
odit aĩam suã in hoc mũdo ⁊c̃. Et in actib⁹ aplorũ dicit̃
ꝙ scti nõ dilexerũt aĩas suas vsqꝫ ad mortem. Hominib⁹
igit̃ quãtũ ad istos modos fuit ab angelis ãnũciata pax
eterna: quã nobis cõcedat xp̃s Iesus dei ⁊ virginis Ma

rie filꝰ. amē. Sʒ forte deo dāte ꝺ̄ ista materia alibi dicet̄.
Cantat̄ aūt All'a nō gl'ia: q꜡ habebāt spē liberationis.
De expectatione dr̄ in Esaie. xxviij. Expectate eū. ⁊c. De
spe liberatiōis dr̄ i ps. In te sperauerūt p̄res nr̄i ⁊ libera
sti eos. Itē est sciēdū q꜡ cātica leticie sicut All'a ⁊ Gl'ia in
excelsis deo: nō cātant̄ a septuagesima vsqꝫ ad sabbatuꝫ
sctūꝫ: q꜡ illud tp̄s signat babilonicā captiuitatē in q̄ iudei
captiuati suspēderūt organa sua ⁊ dixerūt. quomodo can
tabimꝰ cāticū dn̄i i terra aliena. post gl'ia i excelsis d̄o ver
tit se p̄sbiter ad populū dicēs. Dn̄s vobiscū. q̄d de Rut.
ij. sūptū est. Booz eni salutauit messores dicēs. dn̄s vobis
cū. i. sit vobiscū. i. petitionibus vr̄is det effectū. ep̄s aūt di
cit. Pax vobis: q꜡ spūalis vicariꝰ xp̄i. q꜡ hoc verbū disci
pulis suis dixit. Ioā. xx. Sēsus ē. in p̄senti det̄ vobis pax
pctōribus: in futuro pax eternalitatis. de his duobꝰ Ioā.
xiij. Pacē relinquo vobis: pacē meā do vobis. Chorus
respōdet. Et cū spū tuo. q̄d sūptū ē a paulo ad Titū. Et
est sensꝰ. Dn̄s q̄ est i ore tuo: sit i corde tuo. postea dicit sa
cerdos. Oremꝰ: in signū q꜡ dn̄s dixit discipulis suis. s. O-
rate ne itretis in tētationeꝫ. Deide intēdit sacerdos orōni
q̄ semꝑ terminat̄ in noīe filij: q꜡ nō valet oratio q̄ nō fit in
noīe mediatoris. Et notādū est q꜡ oīs oratio dirigit̄ ad pa
trē vel filiū: nulla aūt ad spūꝫ sctūꝫ. Et hoc est q꜡ spūs san
ctus ē donū ⁊ a dono nō petit̄ donū: sed a largitore doni.
Petit̄ aūt a patre vel a filio eū spūs sctūs ab vtroqꝫ ꝓce
dat. vnde ad patrē ⁊ filiū dirigit̄ simul oratio tāqꝫ ad da
torē: sed nō ad spūm sctūꝫ q꜡ est donū. Itē notādū q꜡ si di
rigat̄ orō ad patrē in q̄ fit mētio de filio: tunc debet dici ꝑ
eundē vt i illa orōne. Deus q̄ de btē Marie ꝟginis. Si
autē dirigat̄ ad filiū: tūc dꝫ dici. Qui viuis ⁊ reg. vt i ista
orōne. Deus q̄ virginalē aulā. Si vero i fine orōnis q̄ di
rigit̄ patri fiat mētio de filio: tunc dꝫ dici. Qui tecū viuit ⁊
reg. Unde versus. Per dn̄ꝫ dicas cū p̄reꝫ p̄sbiter oras vt
ibi. Cōcede nos famulos tuos. Si xp̄m memores ꝑ eūdē

dicere debes. vt ibi. Deus q̃ de btē Marie v̾ginis vtero. per eundē. Si xp̄o loq̄ris q̇ viuis. dic quoqꝫ patri. Qui te cū: eum sit collecte finis in ip̄o idest xp̄o. vt ibi. Deus q̇ vir ginalē aulā btē Marie virginis ī qua habitare. ⁊ etiam Mētes nostras q̄s dn̄e. ⁊c. vsqꝫ sicut tuus.

De epistola.

Finita oratione sequitur ep̄la q̃ significat doctrinā apl̄oꝝ ⁊ eleganter precedit oratio: qꝛ legit̃ Luce. x. Rogate dn̄m messis vt mittat operarios in messem suā. Legit̃ enī ep̄la q̄nꝫ de ep̄lis Pauli: quādoqꝫ de croni cis: quādoqꝫ de actibus apl̄oꝝ ⁊ de apocalipsi: de para bolis vero Salomonis nūquā: ⁊ de prophetis nunquā. nec de quinqꝫ libris Moysi: qꝛ in illis ꝓmittebātur tem poralia: in cuius rei signum lectiones terminant̃ in graue accētum. In nouo testamēto sp̄ualia ꝓmittunt̃ ⁊ eterna: in cuius rei signū euāgeliū ⁊ ep̄la terminant̃ in accentum acutum. Et qꝛ hic dicit̃ tēporalia ꝓmittebant̃. sic Esai. j. si precepta mea seruaueritis bona terre comedetis. sed in lege gratie dicit̃. Qui mādueat meā carnē et bibit meum sanguinē habet vitā eternā. Joan. vj.

De respōsorio.

Post epistolam sequitur respōsorium: quod pertinet ad opera actiue vite: ⁊ bene congruit hoc nomen re sponsorium actioni: quia opera respondent predicationi. Vocatur autem a quibusdā graduale seu gradale: eo q̄ significat gradum virtutis iuxta illud. Administrate in fi de virtutē: in virtute scientiam: in scientia patientiā: in pa tientia pietatem: in pietate fraternitatis amorem. in frater nitatis amore charitatem.

De alleluya.

Post respōsorium sequitur alleluya. significans gau dium ineffabile qd̓ ecclesia dei habet in laudem dei. post alleluya sequitur versus qui significat operationē: que debet cōiungi laudi quia deum non bene laudat: qui

bñe opari cessat. Allá repetit̃ cũ neumate ⁊ significat lau dẽ patrie. significat aũt ꝑ cõsequẽtiã. i. per neuma. Unde in antiq̃s sequẽtijs sunt verba incognita: q꞉ ignot⁹ est no bis modus laudãdi deũ in patria. De tractu. Notãdum ꝙ in dieb⁹ ieiuniorũ sicut in quadragessima cãtat̃ tract⁹ pro alleluya: in quo notatur lõga expectatio sanctorũ pa trum: ⁊ iudeorũ captiuorũ afflictio designatur.

De euangelio.

Post alleluya seq̃tur euãgeliũ qđ lectur⁹ diacon⁹ su mit librũ de altari: in quo significat̃ ꝙ euãgeliũ est ṽbũ dei ꝙ ꝑ altare significat̃ scđm illud. Exo. xx. Altare de terra facietꝭ mihi. Et dr̃ euangeliũ ab eu ꝙ est bonũ ⁊ ãgelos qđ ẽ nũciatio q̃si bona nũciatio. Diacon⁹ aũt in clinat ip̃m sup̃ sinistrũ humerũ: ĩ quo significat̃ ꝙ p̃dica tio xp̃i d gẽtili populo trãsijt ad iudeã. Esai. xx. In dieb⁹ illis saluabit̃ iuda. In q̃busdã locis crux p̃cedit euãgeliũ ĩ signũ ꝙ p̃dicator debet seq̃ crucifixũ. Unde dñs dixit Pe tro. Seq̃re me. Joã. xxj. p̃cedũt aũt duo cerei: q꞉ p̃dicato res debẽt habere noticiã vtriusq; testamẽti. p̃cedit etiam quãdoq; vn⁹: ꝑ ꝙ significat̃ ꝙ Johã. ante xp̃z miss⁹ est: ⁊ thuribulũ cũ thure significat orõnẽ cũ deuotione: quã tũc maxime dꝫ habere q̃libet fidelis ĩ audiẽdo verbũ dei vel diuinũ sermonẽ. Debet aũt ĩ alto legi: q꞉ doctrina e uãgelij oẽs alias dꝫ p̃cedere. Unde Aplus ad hebreos. vj. Lex vet⁹ neminẽ duxit ad pfectionẽ: euãgeliũ aũt opat̃ salutẽ oĩ credẽti. Sed notãdũ ꝙ subdiacon⁹ ferẽs puluinar ante diaconũ ĩ ip̃o facto rep̃sentat ꝙ dign⁹ est opari⁹ mercede sua. Matth. x. apl's. j. ad cori. ix. Si sp̃ũalia vo bis seminam⁹: nõ est mirũ si tẽporalia vr̃a metam⁹. Qđ aũt subdiaconus librũ ⁊ puluinar reportat: significat ꝙ p̃dicator dꝫ ĩ bono opere vitã suã deo offerre. vñ ad colo señ. ix. Oẽ quodcũq; facitꝭ aut ĩ verbo aut in opere: oĩa in noĩe Jesu facite. Diaconus aũt volẽs legere euãgelium primo salutat populũ dicẽs. Dñs vobiscũ: in quo signi

ficat se orare ꝓ eis vt dñs sit cũ eis: in quo reddit eos attẽ
tos in audiẽdo verbũ dei. Chorꝰ respõdet. Et cũ spiritu
tuo. Ac si diceret tecũ sit ad dicẽdũ. Deĩde diaconꝰ facit
signũ crucis in libro: ac si diceret crucifixum ꝑdico. vnde
apls ad chori. v. Nõ dicã me scire inter vos nisi iesuꝫ xp̄ꝫ
et hũc crucifixũ. i. ꝑdicamus vobis crucifixũ. Deĩde facit
crucẽ ĩ pectore: ac si diceret crucifixũ credo. Pro quo no-
ta q̃d dicat̃ ad Ro. j. de paulo armario sacrarũ scriptura
rum. Et est ꝙ paulꝰ hebraice grece latine dr̃ q̇etus ⁊ mo
dicus sonat. Et ait beda sup actꝰ aploꝝ cap. xvj. ꝙ Pau
lus ãno passionis ⁊ resurrectionis xp̄i ad fidẽ venisse pro
bat̃. Tertio vero decimo anno post christi passionẽ apo
stolatum gẽtium cum Barnaba act. xiij. ⁊ pauli vocabu
lum accepisse legitur. Prius enĩ vocabatur saulꝰ a saule
primo reg. xviij. persecutore quia sicut ille Dauid. s. saul:
ita ille. s. Paulus ecclesiã xp̄i est ꝑsecutus. Unde apostolꝰ
ad cori. j. Non dicam me scire inter vos nisi Jesum xp̄m
crucifixũ. Tertio aũt facit crucẽ in frõte: ac si diceret. non
erubesco crucifixũ. Unde apostolꝰ ad Galat. vj. Mihi
aũt absit gloriari nisi ĩ cruce dñi nostri Jesu xp̄i. Debet
esse in alto ⁊ legi ad aquiloneꝫ qꝛ predicatur infidelibus.
Unde esai. xiiij. Dicã aquiloni ⁊c. per hoc significatur ꝙ
armati esse debemus doctrina euãgelica cõtra diaboluꝫ:
per aquilonẽ significatũ. Unde cãticorũ. vj. Surge aq̇lo
et veni auster ꝑfla ortũ meuꝫ. glo. O aquilo. i. o aspera ⁊
frigida voluntas iudeorum per defectũ charitatis surge
cum impetu ⁊ violẽtia cõtra me. Et o tu auster. i. benigna
et charitatiua voluntas patris et simul cum aquilone et
perfla ⁊ agita ortũ meum. glo. i. corpus meũ per mortem
⁊ passionẽ ⁊ fluant ⁊ spirẽt ⁊ emanent aromata illius per
vulnera flagelloruꝫ ⁊ clauorũ ⁊ lancee in virtutẽ ⁊ effica
ciã sacramentorum. Et sic nota ꝙ in hac locutione expli-
catur spontanea voluntas xp̄i filij dei patris; que excitat
volũtatẽ patris ⁊ iudeoꝝ vt surgãt ⁊ veniãt ad perflãdũ

ortū eiꝰ. Uñ xp̄s volūtarie ⁊ spōte se obtulit iudeis qñ dixit apostolis. Ecce ascēdimꝰ hierosolimā ⁊ filiꝰ hōis tradet̄ principibꝰ sacerdotū ⁊ condēnabūt eū morte. ⁊c. Itē quādo dixit iudeis quē q̄ritꝫ ego sum. Si ergo me q̄ritꝫ sinite hos abire. spōte se obtulit patri tūc q̄ndo dixit math. xxvij. Fiat volūtas tua. ⁊c. Audiētes debēt eni stare q̄si parati ad p̄liū ꝑ fide xp̄i seruāda. Pro quo vide capitu. layci de vita ⁊ hone. cleri. ⁊ sic est ibi stare et est ibi sedere. Stare est qñ aliq̄s est erectꝰ; sed sedere ē qñ facit sessionē Unde Luce. xxij. Qui nō habet gladiū vendat tunicā ⁊ emat eū. Itē debent ponere baculos. q: dicit̄ Matth. v. Qui percusserit te i maxillā prebe ei ⁊ aliā. Dicit̄ autē ꝑ amatoribus huius mūdi recedere: q: dr̄. Hier. xvij. Maledictus homo q̄ cōfidit in hoīe. Itē lecto euāgelio debēt se signare: ne diabolus a cordibꝰ eorū semē verbi dei surripiat. Unde i euāgelio. Luce. viij. Uobis datū est nosse mysteriū verbi dei. Postea illis qui sunt in choro ostenditur clausus: q: sequit̄ ibidē. Ceteris aūt i parabolis. de sacerdote legitur. iij. Malach. ij. Labia sacerdotis custodiunt sciētiā ⁊ legē exq̄rūt de ore eius. Et q: dr̄ hic legē exq̄rūt de ore eius. Malach. ij. ꝑ āpliori declaratione istiꝰ materie vide q̄d dicat Grego. in suis pastorali. capi. xv. Et inter cetera ponit ista. Labia sacerdotis custodiūt sciētiam ⁊ legē exquirūt ex ore eiꝰ: q: angelus dn̄i exercituuꝫ est. Hinc per Esaiā dn̄s admonet dicēs. Esaie. lviij. Clama ne cesses: q̄si tuba exalta vocem tuaꝫ. preconis quippe officium suscipit quisquis ad sacerdotium accedit vt ante aduentum iudicis q̄ terrebiliter sequit̄: ip̄e scilꝫ clamando gradiatur. Sacerdos ergo si predicationis est nesciꝰ: q̄m vocē daturus est preco mutus? hinc eniꝫ q̄d sup pastores primos in linguarū specie sp̄us sanctus insedit: q: nimirꝫ quos repleuerit de se ꝓtinus loquētes facit. hinc Moysi precipitur vt sacerdos tabernaculū ingrediēs titinabulis ambiat̄ vt videlicet vocē p̄dicationis habeat: ne superni

spectatoris iudiciū ex silētio offendat. Scriptū quippe est. audiatur sonitus quādo ingreditur sanctuariū in cōspectu dñi et nō moriatur. Sacerdos nāqz ingrediēs et egrediēs moritur si eo sonitus nō audiatur: qz irā cōtra se occulti iudicis exigit: si sine pdicatiōis sonitu incedit. Apte aūt tintinabula vestimētis eius describuntur inserta: vestimēta eni sacerdotis quid aliud qz recta opa debemus accipe: ppheta attestāte qui ait in psalmo. cxxxj. Sacerdotes tui induant iusticiā. vestimēto itaqz illius tintinabula inherēt: vt vite viā cum sonitu lingue ipa quoqz sacerdotis opera clament. Sed cum rector se ad loquēdū preparat: sub quanto cautele studio loquatur attēdat: ne si ad loquendū inordinate rapitur: erroris vulnere corda audientiū feriātur. Et cū fortasse videri sapiēs desiderat: vnitatis compagē. i. cōiunctionē insipienter abscindat. Hic nanqz veritas dicit. habete sal in vobis et pacē habete inter vos. p sal quippe sapiētia verbi designatur. Qui igitur loqui sapiēter nititur: magnopere metuat ne eius eloquio audiētiū vnitas cōfundatur. Hic. Paulus inquit ad Roma. xij. Nō plus sapere qz oportet sapere: sed sapere ad sobrietatē. plus vult sapere quā oportet sapere: qui illa qua lex non dicit seruat. Hic in sacerdotis veste iuxta verbū dñi tintinabulis mala punica cōiunguntur vulgo granadas. Quid enim per mala punica nisi fidei vnitas designatur. Nam sicut in malo punico vno exterius cortice multa interius grana muniūtur: sic innumeros sancte ecclesie populos veritas fidei cōtegit: quos intus diuersitas meritorum tenet. Ne igitur rector incautus ad loquendū prorūpat: hoc qđ iā premisimus per semetipsam veritas clamat discipulis. habete sal in vobis: et pacē inter vos habete. ac si figurate per habitū sacerdotis dicat. Mala punica intintinabulis iungite: vt per oē qđ dicitis vnitatē fidei cauta obseruatione teneatis. puidendū quoqz est solicita intentione rectoribus: vt ab eis nō solū praua nullo modo: sed nec recta quēnimie et inordinate pferantur. Quia sepe dicto

rum virtus p̄ditur: cū apud corda audiētiū loquacitas in
cauta ī portunitate leuigat̄. i. fit leuis. Et auctorē suū hec
eadē loquacitas ignat q̄ seruire auditorib⁹ ad vsum p
fectus ignorat. Unde bene per Moysen. dr̄. Uir qui flu
xum seminꝫ patit̄: immūd⁹ erit. In mēte quippe audiētiū
semē sequiture cogitationis ē audire qualitatē locutionꝫ:
q: dū per aurē sermo accipit̄ cogitatio ī mēte generat̄: vn
de ab hui⁹ mūdi sapiētib⁹ p̄dicator egregi⁹ seminreui⁹ ē
vocat⁹. Qui ergo fluxū seminis sustinet: immūd⁹ asserit̄:
q: multiloq̄o subdit⁹ ex eo se inq̄nat: qd̄ si ordinate p̄me
ret: recte p̄lē cogitationꝫ edere ī audiētiū corde potuisset.
dū qꝫ icaut⁹ p loq̄citatē defluit: nō ad vsū generꝫ: sꝫ ad in
mūdiciā semē fundit. Uñ Paul⁹ quoqꝫ cū discipulū d̄ in
stātia p̄dicationꝫ admoneret dicit. testificor corā d̄o ⁊ xp̄o
iesu q̄ iudicaturus ē viuos ⁊ mortuos ⁊ p aduētū ipi⁹ ⁊ re
gnū eius p̄dica v̄bū. insta oportune ī portune. dictur⁹ ī por
tune p̄misit opportune. Quod. s. ap̄d auditoꝝ mētē ip̄a se
sua vilitate destruit: si habere ī portunitas opportunitatē
nescit. Sꝫ notēt gerētes curā aīaꝝ q̄d dicat̄. Lu. iiij. Me
dice cura teip̄ꝫ. Sicut ait. Gre. p̄ma p̄te sui pastoralꝫ. ca.
ij. Quis aūt cogitationum vulnera occultiora nesciat esse
vulnerib⁹ viscerū? Nimirū videt̄ medicū sp̄ūalē multo
subtiliorē debere medico corp̄ali: qui vt bene curet vitia:
multa peritia op⁹ habet. p̄sertī vt vi pigmētoꝝ sp̄ūalium
cōsiderās p̄us sēꝫ ceteros curare desideret circū quaqꝫ regu
las medicine cognoscat. Alioqui si artis sp̄ūalis iperitus
⁊ in se ip̄o ignorātie cōfoss⁹ vulnerib⁹ alios mederi p̄pe
ret: audire nō imerito merebit̄. medice cura teip̄ꝫ. magna
q̄ppe stulticia est vt idē Gregori⁹ ait: si aliq̄s alios mede
ri properat: q̄ ⁊ ip̄e in facie vuln⁹ portat. Et maria plane
demētia est vt inq̄t ī pastorali capi. ij. dū hij q̄ neq̄quam
sp̄ūalia precepta cognouerūt cordis se medicos profiteri
nō metuūt dū qui pigmētoꝝ vi nesciūt: videri medici car=
nꝫ erubescūt. Recte igit̄ cuilibet taliū dicit̄. Medice cura

teipm. Quos igit medicos cordiu3 appellare ad presens meli⁹ cōueniunt q3 curatores aiarū ipo3 videlicet rectores ecclīarū, quib⁹ ille thesaur⁹ ē tradit⁹: p quo nō parcet de⁹ pater: q ꝓprio filio nō pepcit vt dr ad Ro. viij. Quibus etiā ille vulnerat⁹: q incidit in latrones curāt⁹ s seruādus q3 a Samaritano relict⁹ est Lu. x. Unicuiq3 enī ipoꝛu3 dicit. Curā illi⁹ habe. Et rurs⁹ de⁹ p ꝓphetā. Custodi virū istum: q si lapsus fuerit: aīa tua erit p aīa ipi⁹. Porro dn̄s p Ezechi. iij. ꝛ. xxxiij. capitu. cōminat cuilibet curatori dicēs. Sanguinē ei⁹ de manu tua reqrā3. quasi dicat q2 vita ꝛ mors subditoꝝ posita ē in man⁹ p̄latoꝛum. Un̄ dr Judith. viij. Ex vobis pēdet aīa illoꝛū. hac itaq3 sentētia cōmonit⁹ quisq3 p̄latoꝝ ꝛ rectoꝝ pēset periculu3 sui regiminis. Sed p ista materia poter3 applicare ei etiā aliqua de iure ciuili p̄serti secūdū Bart. in. l. cōtract⁹. c. de fi. instru. in qua dicit q si notari⁹ nō facit instrumētū sufficiēs pro parte iperāti ꝛ iubēti: sed taliter facit q parti iubēti eueniūt aliq dāna respectu sue imperitie scilicet p imperitia ipi⁹ notarij. s. q2 fuit ignorās vel negligens in suo officio tūc pars lesa potest agere cōtra notariū vsq quo ei satisfatiat notari⁹ plene ꝛ plenarie de oī iactura. i. d omni dāno ibi oꝛto. Et sic vnusq̄sq3 debet habere sufficiētiā sui officij p se assūpti: quā si nō habuerit: tenebit de oī dāno parti lese, sic etiā Ethi. iij. Et p ista materia vide. Tho. sua. j. scḋe. q. lxxvj. ad scḋm. ꝛ. lxxiiij. ad quintū. Ubi dr q oēs xpi fideles tenent scire tria. p̄mo oīa q spectāt ad religionem christianā. Secundo oīa q spectant ad bonos mores. Tertio oīa q spectāt ad officium suū. tho. vbi supra Et sic sacerdos artē doctrinamq3 discat spiritualis curationis quatinus in se ignorātie curare possit vulnera. ꝛ in subditoꝛū cordib⁹ per sanā doctrinam ꝛ salubrem penitētiam sciat sanare cōtagia delictoꝛū. Ne quod absit dum sanandi regulas nesciat: ꝛ ad sanandū cōmissos subditos festinet: iuste sibi subijci audiat de eisde3. Medice cura te

ipsum. Recte namq; prelato ignorāti dicit: vt prius in se sufficientē artē curā di spiritualium morborū habeat: quā emplastrū sanandis vulneribus adhibeat. Nam vt ait greg. in registro verecundū est ⁊ dicere pudet q sacerdotes ducatū arripiunt: q̄ exordiū religiose vite nō nouerūt. Licet in quibusdā mysterijs catholicis ignorantia tolleranda foret: eo q i plerisq; melius est uephare q̄ curare. In quibusdā etiā iuxta Aug. in li. de ver. domini. Melius est fidelis ignorantia q̄ temeraria scientia. In ecclesiasticis tamē ministerijs ordinandis disponendisq; omnino dānabilis est, de quib9 est illud verbū apostoli, j. ad cori. xiij. Si quis aūt ignorat ignorabitur. i. reprobabitur, ordinis nāq; ignorantia quo videlicet ordine quicq̄ agēdū est in ecclesia cōturbat negociorū naturā formāq; meritorū: nā statutis facere iniuriā vel cōtraire nō ē intelligere: sed errare vt inq̄t Ambro. sup beati immaculati. hinc est q dn̄s req̄rit seruum prudentē quē cōstituit super familiā suam. Math. xxiiij. prudētem dixero vt sciat quo ordine: quo sensu. quo mō: quo fine: quicq̄ gerendū sit: alioquin si cecus ceco ducatū prestet: ambo in foueā cadunt. Mathei. xv. ⁊ in capitulo, cū sit ars artium de eta. ⁊ qua li. ordinan. Et sic fit rector discret9 i silentio, vtilis in vbo, ne aut taceda pferat: aut reticescat pferēda. nā sicut icauta locutio in errorē ptrahit: ita indiscretū silentiū hos q̄ erudiri poterat in errore delinq̄t. Sepe nāq; rectores iprouidi humanā amittere gratiā formidātes: loq̄ libere recta ptimescūt: et iuxta veritatē vocē nequaquā iā gregis custodie pastores studio sed mercenariorū vice deseruiūt: q̄ veniēte lupo fugiūt dū se sub silētio abscōdunt. Hic nāq; p pphetam Esaiā. lvj. eos dn̄s increpat dicens. Canes muti nō valentes latrare. hic rursu3 q̄rit dicēs. nō ascēdistis ex aduerso nec opposuistē vos murū pro domo israel: vt starētis i plio in die dn̄i. Ex aduerso q̄pe ascēdere: est p defensiōe gregis voce libera hui9 mūdi potestatib9 ↄtra

ire. Et in die dñi in ꝑlio stare est prauis decertātibꝫ ex iu-
sticie amore resistere. pastorē eñi recta timuisse dicere: q̄d ē
aliud q̄ȝ tacēdo terga ꝑbuisse. Qui nimirū si pro grege se
obijcit: murū ꝓ domo israel hostibꝫ opponit. hic rursum
deliquēti populo dicit. prophete tui viderunt tibi falsa ⁊
stulta nec aperiebāt iniq̄tatē tuā: vt te ad penitētiā prouo
carēt. Prophete nāq̄ȝ in sacro eloquio nōnumq̄ȝ docto-
res vocant qui dū fugitiua esse ꝑsentia indicāt: q̄ sunt vē-
tura manifestant. quos sermo diuinus falsa videre redar-
guit: q2 dum corporē culpas metuunt in casum deliquen
tibus ꝓmissa securitate blandiūtur: q̄ iniq̄tatē peccātiū
aperiūt: q2 ab increpationis voce cōticescūt. i. nihil profe
runt. ⁊ est verbū neutrū. vt conticeo. ces. addēdo co: fit cō
ticesco. Clauis q̄ppe aptionis ē sermo correptionis: quia
increpādo culpā detegit quā sepe nescit ipse etiā qui ꝑpe-
trauit. Hic paulus ait. Ut potens sit exortari in doctrina
sua ⁊ eos q̄ cōtradicūt redarguere. Et sic dicit malachi.
ij. vt dictū est. labia sacerdotis custodiūt scientiam ⁊ legē
requirunt ex ore eius: quia angelus dñi exercituū est. hec
Grego. in sua prima parte pastoralis in capitulo. xv.

Sequitur credo in vnum deum.

NUnc incipit credo in vnum deū. in quo significatur
q2 ea debemus credere q̄ audimꝫ in euāgelio ꝑdica-
re. Unde aplus ad Ro. x. Fides ex auditu: auditus autē
per verbum dei. Postea vertit se sacerdos ad populum
monens eum ad orandum ⁊ dicit. Oremus in signum q2
xp̄s dixit discipulis suis. Luce. xxij. Orate. ⁊c. Tunc inci
pit chorus offertorium in quo significat se consentire fidei
⁊ orationi sacerdotis. Post hoc sacerdos volēs ministra-
re accipit hostiam que debet esse panis tritici Unde ver-
sus. Hostia sit munda sit candida sitq̄ȝ rotunda. Azima
de tritico sit integra dignaq̄ȝ scripto: secūdum quod domi
nus comparauit se grano frumenti cadenti in terra. Joh.
xij. Item accepit vinum in signum q2 christus fuit pro no

bis racem⁹ in torculari crucis press⁹. Unde in Esaie.lxij. Uestimenta tua sunt sicut calcantium in torculari. deinde accipit aquam que in tanta quātitate debet apponi vt a vino valeat absorberi: in signuꝫ ꝙ ecclesia debet incorporari christo non christus ecclesie. Unde dicit Augu. Nō mutabis me in te sicut cibum carnis tue sed tu mutaberis in me. In pane corpus christi designaẜ. In vino designatur sanguis. In aqua populus representatur. vnde apo. ad philippē.iiij. ⁊ apocalipsis. xvij. Aque multe populi multi. Item per hoc qđ sacerdos post offertorium lauat manus suas: significatur mūdicia mentis ⁊ corporis quā debet habere ministrator tanti sacramēti. Unde Esaie.j. dicitur. Lauamini ⁊ mundi estote. Postea datur thus in quo significatur ꝙ deuotionem debet habere homo in orando deum. Hieremie.xviij. Maledictus homo qui facit opus dei negligenter. Et sciendum est ꝙ hec pars de qua dictum est solebat in primitiua ecclesia appellari cathecuminorum. Unde diaconus lecto euangelio solebat clamare. Exite cathecumini quia sacerdos secretum incipit. ⁊ ratio huius fuit quia illi erant absqꝫ sacramēto baptismi quod fundamentum cuiuslibet sacramenti est. Et quia dicitur hic aque multe populi multi. sic apoca. xvij. et in capitu. cum marthe de cele. mis. Pro quo nota ꝙ hic fit cōparatio per multas similitudines ⁊ dicam vnā vt intelligas. sicut semper fluunt aque ⁊ ambulant totuꝫ mundum in circuitu: ita ambulant populi. i. gētes: qm̄ alique gētes moriuntur ⁊ aliq̄ nascūtur ⁊ mō diues ⁊ mō paup: mō sanus: mō eger: mō diues: mō trist: ⁊ sic gen⁹ hūanū ita ābulat sicut aq̄. sic glosāt aliq̄ illū passū gen̄. j. sup illa particula spiritus dn̄i ferebatur sup aquas. Sed alij doctores exponūt volūtas dei tāq̄ artificis ferebatur super aquas. i. super materiā illā disponēs quod esset ex ea facturus. sed aliqui volūt qđ p aquas in sacra pagina itelligamus afflictiones ⁊ tormēta hūana. Et sic forte posses di-

cere:a que multe.i.afflictiones ⁊ tormēta supple sunt populi multi.

POst hoc dicit sacerdos inclinato capite ante altare. In spiritu humilitatis.⁊c.qd̄ sumit̄ de.iij. Danie. Postea eleuato capite eleuatur versus altare ⁊ osculatur illud in signum qd̄ per passionem xp̄i reconciliati sumus. Postea vertit se sacerdos ad populū secreto dicens. Orate pro me fratres ⁊ ego pro vobis ⁊ ibidem:ego pro te rogaui patrem meum in quo significatur ecclesiam fuisse de iudeis. Sacerdos dicit secretum quod est iuxta numeruz orationum ante epistolam premissarum. Pro quo notandum ꝙ in hoc passu sunt ponderande due particule. Prima in quantum dicit sacerdos: secunda in quantum dicit numerum orationuz. Quantū ad primaz dicitur sacerdos.s.dans sacrum dei.i.eucharistiam. Secūdo modo sacerdos dicitur idest dans sacrum de deo.s.predicationem. Tertio modo dicitur sacerdos idest dās sacrum deo.s.orationem. Quarto modo dicitur sacerdos.i.dans sacrū deo s.exemplum bone vite. Et dicitur sacerdos sacer dux: qui est sors electa a deo. De sacerdote loquitur mgr̄ sentē.di.xxij. Sed pro ampliori declaratione istius particule.sacerdos.facit illud capitu.multi.di.xl.vbi dr̄ multi sacerdotes pauci sacerdotes:multi nomine: sed pauci opere. Videte ergo quō sedeatis super cathedrā: quia nō cathedra facit sacerdotem.glo.s.venarabilē vel bonum: sed sacerdos cathedraz.nō locus sanctificat hominem: sed homo locum. non oīs sacerdos sanctus:sed omnis sanctus est sacerdos. Qui bene sederit sup cathedrā: honorē accipit cathedre. Qui male sederit.i.nō seruato ordine iuris. Pro quo videca.q̄d dicā de vsuris.xiiij.q.iiij.in quo dicit̄ hoc autē iure possidet̄ qd̄ iuste possidetur:⁊ hoc iuste qd̄ bene.oē igitur qd̄ male possidet̄ alienuz est. Et sic q̄ male possidet male vtitur.i.abutit̄. Et sic fit mentio de auaris: qm̄ auari nec prosunt sibi nec alicui alieno: ꝓpterea qd̄ habēt pecuniā

reseruatā. Et sic dicit nico. ephe. v. Et dr̄ auarus idolatra p̄mū q2 spē ponit in nūmo: sicut fidelis in deo. Scd̄m q2 indigētibus res dei cōcessas sibi vsurpat: ⁊ sicut idolatra honorificētiā dei amat. Tertiū q2 res iferiores amat contra ratione: qm̄ oīa q̄ i mūdo cernim⁹ caduca sūt ⁊ vana. puerbi. j. Qui male sederit iniuriā facit cathedre. Ideoq3 malus sacerdos de sacerdotio suo acq̄rit crimē: nō dignitatē. In iudicio eīn sedes. glo. i. ad tui cōdēnationem. Si bene vixeris ⁊ bene docueris populū instruis. si bene docueris ⁊ male vixeris tui soli⁹ cōdēnator eris: nā bene viuēdo ⁊ bn̄ docendo: pplm̄ instruis quō viuere debeat. bene aūt docēdo ⁊ male viuēdo: deū instruis quō te debeat cōdēnare. Idē q̄cūq3 desiderauerit p̄matū in terra inueniet cōfusionē in celo. nec inter seruos xp̄i cōputabitur. qui de p̄matu tractauerit. nec vnusq̄sq3 eorū festinet quō oībus alijs maior appareat: sed quō oībus inferior videatur. qm̄ non q̄ maior fuerit ī honore ille iustior est: s3 qui fuerit iustior: ille erit maior. Hec Ioh. chrisosto. Quātū ad secūdā p̄ticulā. s. de numero orōnū. dicēdū ē q2 in primordio eclesie nascentis tres tantum orōnes dicebantur. Sed sciēdū est q2 q̄dā modū ⁊ ordinē excedētes in tantū orōnes multiplicāt: vbi auditoribus suis fastidū generāt ⁊ tediū. cū ecōtra dn̄s dicat in euāgelio mat. vj. Cū orātis nolite multū loq̄ sicut ethnici faciunt. putāt in multiloq̄o exaudiri. vn̄ cū eū interrogassēt apl̄i q̄liter eēt orādū: dixerunt. dn̄e preceptor nr̄ doce nos orare. q̄bus ipse dixit filioli mi cū oratis sic orabitis. Pater noster q̄ es in celis. Et sic ē notādū quō xp̄s redēptor nr̄ cōpēdiosam orōnē edocuit ap̄los. s. pr̄ nr̄ q̄ es ⁊c. Et interp̄tat̄ xp̄s vnctus. i. hn̄s duas naturas. s. diuinā ⁊ hūanā ⁊ sic ver⁹ deus ⁊ verus hō. Huius orōnis formā seq̄ntes sacerdotes in missa septenariū numez nō excedāt: nā xp̄s septē petitiōib⁹ oīa corpis ⁊ aīe necessaria cōprehēdit. Q2 vo de⁹ nūero ipari gaudet. sūmope q̄dā obseruāt vt ipares dicāt orōnes in

missa vel vnā vel tres vel quinqꝫ vel septē. vnā ppter vni
tatē sacramēti. Tres ppter mysteriū trinitatis. Quinqꝫ
propter qnqꝫ partitā dn̄i passionē. septē ppter septē do-
na spūs scti. Hec Innocēti⁹ in libro sacramētoꝝ qsi i pn
cipio ⁊ incipit. Orones aūt. ⁊c̄. Et sciēdū pro supradictꝭ
q primus btūs Petrus missam antiochie dr̄ celebrasse.
Dicit aūt ea secrete: q₂ xp̄s secrete orauit: vt dr̄. Math.
xxvj. Pater mi si fieri potest trāseat a me calix iste. Fini-
tis secretis seqtur. Per oīa secula seculoꝝ: in quo designa
tur: quod post suscitationem Lazari xp̄s apte p̄dicauit.
Post hoc salutat populū dicens. Dn̄s vobiscū: ⁊ monet
mentes habere ad diuina cū dicit. Sursum corda. postea
dicit p̄fationē q̄ sic appellatur: q₂ p̄cedit pncipale sacrifi-
ciū. Sunt aūt decē p̄fationes canonice. Prima de trinita
te. Secūda de natiuitate. Tertia de q̄dragessima. Quar
ta de cena dn̄i. Quinta de cruce. Sexta de resurrectione.
Septima de ascēsione. Octaua de spūs scti missione. No
na de btā virgine. Decima de aplis. In fine autē p̄fatio
nis orat sacerdos: vt laus sua angeloruꝫ laudibus societ̄:
Chorus aūt cātat. Sctūs. sctūs. sctūs. Ostēdēs se cōfor
mari āgelꝭ ⁊ sumit̄ de Esaie. vj. vsqꝫ ad illū locuꝫ. Osanna
in excelsis. qđ sumitur de math. xx. dr̄ aūt ter sctūs ppter
psonaꝝ trinitatē: ⁊ semel dn̄s ppter essentie vnitatē: qđ ē
valde notādū. Osanna. i. obsecro salua. Sꝫ p hac mate-
ria facit mgr̄ sentētiaꝝ primo libro disti. ij. vbi inter cete-
ra dicit, q₂ nec piculosius alicubi errat̄: nec laboriosi⁹ ali
qđ q̄rit̄: nec fructuosi⁹ aliqđ iuenit̄. Et q₂ dr̄ hic superi⁹
in nūero impari. Nota qđ dicat arist. methau. iij. ca. iij. et
icipit. Qualꝭ aūt. ⁊c̄. i. ℱ. qđ aūt sup particula. Sꝫ ī trib⁹
ex quo eliciūt aliq̄ q deus ⁊ natura gaudēt i nūero ipari.
Et homo p tāto qm̄ res pficit̄ i trib⁹. s. i substātia. v̄tute.
⁊ opatiōe. Et p p̄fatiōib⁹ vide. ca. Inuenim⁹ has nouē.
⁊c̄. đ cōse. di. i. Et p dclaratiōe qđ sibi vult Sursū corda
vide ca. qn̄ aūt stamus de cōse. di. i. vbi dr̄ sursū corda vt

dñi respõdet plebs habemus ad dñz. nihil aliud admonemur cῳ deũ debere cogitare. De secũda pte misse.

Visso de hac parte q̄ dicta est cõsequẽter dicẽdum est de scd̃a pte q̄ scd̃m aplm dicitur obsecratiões. Hec pars dr̃ q̃si qz secretũ ⁊ hoc ideo q: i secreto dr̃. Aliqñ ado canon esse dicit: q: ibi sunt mixta verba a sanctis patrib⁹ instituta. Aliqñ ado dicitur sacrificiũ p sui parte dignior i sacerdos incipiens. Te igitur. debet se inclinare ante altare significans q̄ Petrus inclinauit se dum prospexit in monumento: ⁊ sic inclinat⁹ debet incipere. Te igitur. ⁊ sic precedenti parti continuatur. tu es sanctus dñs. igitur clementissime pater rogamus te per iesum christuz filium tuum dominũ nr̃m ⁊c. vt benedicas hec dona: hec munera: hec sanctã sacrificia illibata. Dicũtur eniz dona: q: dant a superiori. Iac. ij. Oẽ datum optimũ ⁊c. Munera dicũtur: q: offerunt ab inferiori vel mittunt nob̃. Sacrificia dicũtur: q: pro peccatis nostris offeruntur.

Fiunt autẽ tres cruces sup tria verba: ⁊ hoc multis de causis. Prima ẽ vt in reuerentiã trinitatis cuius potentia fit conuersio panis ⁊ vini. Secunda in figura triplicis vnionis in acceptione saluatoris. Tertia in memoriam eruut crucifixionis. Prima fuit in voluntate psequẽtium de qua math. xxij. collegerunt pontifices. ⁊c. secũda fuit in voce clamãtiũ de q̄ Mat. xxv. At illi mag̃ clamabãt crucifige eũ. ⁊c. Tertia fuit in crucifixione manuum ⁊ pedum de qua Luce. ij. Crucifixerunt eum. Sacrificia illibata idest incorrupta: non quia substantia panis et vini non possit corrumpi: sed quia corpus ⁊ sanguis filij dei non possit corrumpi. ita q̄ substãtia panis ⁊ vini virtute verborũ trãsmutat in carnẽ ⁊ sãguinẽ xp̄i. Unde ps. xv. Non dabis sanctũ tuũ videre corruptionẽ. Terminatur autem hec pars canonis ⁊ incipit scd̃a. in p̄mis. ita oratur scd̃m apl̃z ad Titũ. ij. scz p nob̃ et his q̄ i sublimitate sũt positi. Oratur autẽ ⁊ pro p̄ncipe spũali ⁊ terreno. Spũa

lis abet gladiũ veri ỽbi dei ad repellẽdos hereticos. Tercius habet gladiũ ferri ad feriendũ cõtumaces. De his duob⁹ dicit̃ Luce. xxij. Ecce gladij duo hic sunt.

SEquit̃ tertia pars hec. s. Memẽto famuloꝝ tuoꝝ. ₰c. in qua orat̃ pro viuis: in qua oratione debet orãs attẽdere ordinẽ charitatis. primo vero orat sacerdos pro prẽ ⁊ matre: scdo ꝓ parentibus spũalib⁹: tertio ꝓ seipso ⁊ ꝓ amicis suis viuis noïatim: quarto ꝗdẽ pro astãtib⁹: quinto aũt pro oĩ populo christiano. Nec nimis orare debet ne generet scandalum in plebe: q̃ dr̃ Matthei. xviij. Ue hoĩ illi p̱ quẽ scãdalũ venit. Nec nimis cito dz ꝑcurrere: q̃ nõ debet offerri sine sale. i. sine discretione ⁊ deuotione. Hec sunt verba scoti q̃stione penultima quolibetoꝝ arti. ij. quasi circa finẽ. De modo quẽ debet obseruare sacerdos in memẽto sue misse tã pro viuis q̃z pro defunctis. Digneris dñe oblationem istã specialiter acceptare pro illis quibus nosti me specialiter teneri offerre: ⁊ in eo gradu in quo me nosti teneri pro eis. Et si in speciali tenet̃ ad aliquem vel ad aliquos: tuti⁹ est ꝙ sub conditione oret si tibi placet dñe. Sed aliqui dicũt ꝙ sacerdos debet facere memoriam ordinate. s. primo oret pro illis qui sunt maiori charitate diligẽdi: ⁊ quia ordinata charitas incipit a se: ideo sacerdos primo facit memoriã sui ipsi⁹ cogitando tãtum mẽte vel exprimẽdo vt. s. deus sui misereat̃ ⁊ dimittat peccata ⁊ tribuat gr̃am. Deinde oret pro patre ⁊ matre parẽtib⁹ ⁊ fratrib⁹ atq̃z sororib⁹. Tertio ꝓ benefactoribus. Quarto ꝓ inimicis ⁊ ꝑsecutoribus. Quinto ꝓ ĩfidelibus vt conuertãtur ad fidẽ. Et hoc quidã faciunt eis dispositionẽ in mẽte satis pulchrã facientes talem memoriã ad similitudinem ordinis casuuꝫ: quoꝝ prim⁹ est nominatiuus in quo sui ipsius recordat̃ sacerdos. scd̃s genitiuus ⁊ signat genitores. s. parẽtes. tertius datiuus ⁊ signat datorẽ vel benefactorẽ. quartus actũs: ⁊ signat accusatorem vel inimicum. quĩt⁹ vocatiuus: ⁊ signat vocandos ad fi

dē. sextus ablatiuus: ꝛ signat mortuos a nobis ablatos ꝛ de istis fit mētio in scḋa memoria. sed quare primo pro viuis ꝙ̄ pro mortuis oramus? Responsio dicēda: qꝛ viui sūt in maiori periculo: qꝛ possunt dānari. Sed mortui autem pro quibꝰ oratur sunt in purgatorio: de quibꝰ nō timet̄ ꝛ sacerdos de ista memoria debet se cito expedire propter distractionem mentis ꝛ euagationem. non sicut quidā faciunt dormitātes in tali memoria: ita ꝙ quandoqꝫ populares recedūt a missa tedio victi ꝛ sic est scandalum ꝛ per consequens fugiendum.

SEquit̄ quarta pars. s. Cōmunicātes: in qua fit memoria ſctōꝛuꝫ aplōrum ꝛ martyꝝ solū istoruꝫ qꝛ cū hoc sacramētū sit sacramētum amoꝝ in huiꝰ sacramenti mysterio debet fieri solū memoria de illis in quibꝰ apparuit signū veri amoris: in aplis autē apparuit ꝑ abiectionē tēporaliū: in martyribꝰ ꝑ corporū tormenta. de primo Matth. xix. Ecce nos reliquimꝰ oīa. de scḋo dicit̄ sapiē. iij. ꝛ si corā hoībus tormēta passi sunt. ꝛc. Terminat̄ aūt hec pars ꝑ dn̄m nostrū. sicut enī ꝑ filiū oīa facta sunt: ita per ipm oīa debēt esse reparata: Et terminādo non debet dici amē scḋm quosdā: qꝛ angelorū chorus scḋm quosdā sacro mysterio assistens respōdet. Amē.

SEquitur quinta pars. s. Hanc oblationē acceptabilem benedictā. ꝛc. bn̄dictam dicit. qꝛ a deo spūaliter benedicitur v̓tute partꝰ fructꝰ virginis Marie. Itē per istā hostiā benedictionē celestē assequimur. Rationabilem dicit: qꝛ ī illa acceptamur deo. Fiūt aūt quinqꝫ cruces. Prima sup bn̄dictā. Scḋa sup ascriptā. Tertia super ratā. Quarta sup corpus. Quinta sup sanguinē. Tres ꝑme sūt cōes pani ꝛ calici: quarta appropriat̄ pani: quinta calici. Tres prime significant tres dies quibꝰ dn̄s predicauit post dn̄icam in ramis palmarū: vel triduum quo xp̄s sepultus quieuit. vel tria loca corpoꝝ in quibꝰ xp̄s passꝰ est. s. manꝰ: pedes: ꝛ latus. due vero sequētes signāt ꝙ xp̄s

passus est in corpore ⁊ anima: vel hec fiunt in signum ꝙ xp̄s habuit quinqꝫ vulnera.

Post hec incipit sexta pars ibi. Qui p̄die. ⁊c. In q̄ sūt multa notabilia ⁊ diligēter attēdēda. Primū est q2 dicit. Qui p̄die añq̄ꝫ pateretur. Cōmunio sacramēti corporis ⁊ sanguinis dñici die cene post cōmestionē agni paschalis fuit signum ꝙ sacramēta legalia vmbra erāt: hec aūt veritas: ⁊ adueniēte veritate: d̄bēt cessare vmbre. Itē hoc sacramētū institutū fuit cū xp̄s ad passionē voluit ire vt mētes aploꝝ firmius iformaret: ⁊ vt causa vltimo addita melius mēorie cōmēdaret. Scd̄ꝫ notabile est qd̄ dicit. Accepit panē ⁊ tradidit eis sacramētum corporis sub specie panis ⁊ vini nō sub specie agni: ne iudaizare videmur de more legali agnū offerētes. Tertium notabile est qd̄ dicit. Eleuatis oculis in celum. Per hoc eni ꝙ xp̄s in celū leuauit oculos: nobis isinuauit se habere a p̄re quicquid hēt: ⁊ qd̄ in p̄ncipio opeꝝ nr̄oꝝ debemus oculos mētis dirigere ad dñm tāq̄ꝫ ad datorē oīm bonoꝝ operum. Quartū notabile est qd̄ dicit. Grās agēs deo p̄ri q̄ ip̄m incarnari misit ⁊ q̄ p ip̄m mūdū redemit ⁊ qui p ip̄m mortē nr̄aꝫ ⁊ causaꝫ mortꝭ destruxit. Quintuꝫ notabile est qd̄ dicit. Bn̄dixit. bn̄dixit eni bn̄dictione celesti ⁊ v̄tute verbi q2 cōuertit substātia panis in substātiam corporis xp̄i: ⁊ substātia vini in sanguinē xp̄i virtute verboꝝ. Sextū notabile est qd̄ dicit fregit. ⁊ q2 sic cōfecit virtute istoꝝ verboꝝ. Hoc est eni corp⁹ meum. p̄us est panis fractio q̄ꝫ cōuersio. ergo dn̄s p̄us fregit q̄ꝫ cōsecrauit. sed eccl̄ia p̄us cōsecrat q̄ꝫ frangat ergo aliter facit q̄ꝫ xp̄s: i hoc ergo delinquid qd̄ absit. Alij dicūt ꝙ bn̄dixit prius ⁊ fregit postea dicendo hec verba. Hoc est corpus meum. ⁊ tūc fregit illud: ⁊ ita prius fuit fractio q̄ꝫ conuersio: ⁊ sic obuiat̄ ergo ecclesia delinquit. Sed dicendū est quod ecclesia non delinquit: quia christus post benedictionē ⁊ conuersionem fregit licet ordo verborum aliter sonet. Septimū notabi

leest quod dicit. Accipite ⁊ manducate: quo figurat̃ duplex mãducatio sꝫ sacramẽtalis ⁊ spũalis. In sacramẽtali percipimus corp⁹ christi: In spirituali vero incorporamur mystico corpori christi qd̃ est ecclesia sacramẽtalꝫ. Commestio est bonorũ ⁊ malorũ: spiritualꝫ est tantũ bonoꝝ. Prima nõ proficit scd̃m qd̃ dicit apl's ad Corin. xi. Qui mãducat idigne corp⁹ meũ ⁊ sanguinẽ bibit: iudiciũ sibi mãducat ⁊ bibit. ille autẽ indigne recipit: q̃ sacramẽtaliter ⁊ non spũaliter recipit. Sacramẽtalis mãducatio est significata per hoc qd̃ dicit mãducate: spũalis per hoc quod dicit accipite hoc est enim corpus meuꝫ. ⁊ quicquid demonstratur per hoc pronomen. hoc. aut est corpus aut panis. non panis q: sic false diceretur hoc est corpus meum. Item non corpus: quia non fuit adhuc verba dicta: virtute quorũ fit transsubstantiatio. Solutio. quidam dicunt de quib⁹ fuit magister petrus mãducator siue comestor quod quãdo totũ dictũ est: totum factuꝫ est. totum dico hoc est corpus meum. ⁊ potest poni tale exempluꝫ. qui dicit littus p se solũ littus intẽdit: ⁊ qui dicit arat̃: arare intendit. Sed q̃ dicit litt⁹ arat̃: aliũ sensũ intẽdit. s. opus pficitur. Al simili q̃ dicit hoc est: nõ fit trãsmutatio. Similiter qui dicit corpus per se: adhuc nõ fit transmutatio: sed qui dicit totũ insimul. s. hoc est enĩ corpus meũ. tũc fit trãsmutatio. dico tamẽ q: aliud est nomen vel verbuꝫ ⁊ aliud est esse dictum sicut dicit Aristo. in secundo topicorum ꝙ aliud est significare ⁊ aliud est dicere, hoc nomẽ. homo. significat hominẽ dicere aut cõsignificare. i. cum alio significare. Unde dictio est inquantũ dr̃ aliquid de aliquo vel cuꝫ alio: vñ dictio est perfecta constructionum ordinatio. Unñ cũ illud ꝓnomẽ ponit̃ per se nõ est ꝓprie orõ sed ẽ cõpositio in oratione. Unde nõ oportet q̃rere demonstrationẽ hui⁹ pronominis vt pronomẽ sed vt dictio. Unde cum in pronũciatione hui⁹ pronominis hoc sit panis: tamẽ nihilominus demõstrat illud qd̃ tota orõ facit. s. verũ corpus

xp̄i q̄ð ibi ē:qñ tota oṙo dicta eſt.ſic ergo qñ totum dictuꝫ eſt:totum factum eſt.ideſt corpus xp̄i verum eſt. ⁊ ibi ſub ſpecie panis ⁊ vini totus xp̄s eſt.ſed corpus xp̄i ibi eſt per conuerſionē alias per cōnerionē.ſanguis per cōuerſionē. anima per coniunctionem. deitas per vnionem.ꝫ deitas in perſona filij:perſona enim patris ibi non eſt:nec pſona ſpūs ſcti:q: nō ſunt vnite humane nature: cuius vnionis rōe dicitur ibi eſſe deitas. Sola eni perſona filij vniuit humanā naturā:vñ pſona filij ibi eſt. Deitas aūt ibi eſt tota integra ⁊ pfecta p eſſentiā:potentiā:nō per preſentiam ſicut in omni creatura:tamē non ſunt ibi ſub ſacramēto ⁊ rōe ſacramēti pater ⁊ ſpūs ſanct⁹ in perſonā:ſed ſola perſona filij ratione p̄dicta. Sed pro iſta materia vide viam para q̄ſi in pncipio in.§.deus eſt vbiqꝫ ⁊c̄. Sequit̄ ſimili mō ⁊c̄.in qua clauſula ſunt multa notabilia eodeꝫ modo quo in primo. Dicitur aūt in eadē clauſula. hic ē eni calix ſanguinis mei ⁊c̄. virtute quorū verborū fit cōuerſio vini in ſanguinē xp̄i in calice ſub ſpecie vini:ſed ſanguis per conuerſionē alias per cōncrionē:corpus per cōuerſioneꝫ: aīa per cōiūctionē:deitas p vnionem. Sꝫ q̄rit̄ ſi ſit ſacramētū ſi nō apponat̄ vinū: Ad q̄ð dicēdū q ſic.ſed nō plenum ſacramētū:q: ſub ſpecie panis eſt ſacramētū corporis tantū.ſꝫ ſi aliq̄s ommitteret vinū ſciēter ad īducēdum forte hereſim:nō eſſet ſacramentū. Si aūt aliq̄s per obliuionē vel negligentiā dimiſerit vinum debet reincipere a ſimili modo ⁊ prius ponere vinuꝫ. Dicūt tamē aliqui q min⁹ malū eſt ſcādalū generare:q̄ꝫ veritatē tanti ſacramēti p̄termittere:ſꝫ nō debet dimitti veritas propter ſcandalū. Sed p veritate vide viā para infra.ca.ij.in.§.ſꝫ redeūdo. Sed p ſcādalo vide viā para.in lr̄a.l.j. Nā ſi vinum nō apponatur in quo intelligit̄ veritas:nō poteſt vere dici hoc ſacramētū cōmixtio corporis ⁊ ſanguinis.⁊c̄. Sed ſi nō apponatur aqua:non ideo eſt minus ſacramentum ſed illi q̄ eā dimittūt p obliuionem peccant venialiter:qui

per negligentiã mortaliter: ⁊ grane est ad corrigẽdum. seq̃tur noui ⁊ eterni testamenti: q2 ex effusione sanguinis xp̄i testamentum accipimus eterne hereditatis. De hoc testamento dr̄. Lu. xxij. Dispono vobis regnum sicut disposuit mihi pater vt edatis ⁊ bibatis sup mensam meã in regno meo. Sequitur mysteriũ fidei: q2 sine fide nõ fit hoc sacramẽtũ: q2 sine fide nõ põt aliq̃s plene intelligere hoc sacramẽtũ. Sequit̃ quotiescũq3 feceritis in mei mẽoriã facietis. i. in memoriã mee passionis ⁊ mortis. vñ Pau. ad Cori. x. Quotiescũq3 corp9 xp̄i mãducaueritis ⁊ sanguinẽ eius biberitis mortẽ dñi ãnũciabitis. Notãdũ ẽ q illa crux q̃ fit sup panẽ cum dicitur. Benedixit fregit. signat q xp̄s passus est in anima. vnde totus passus est secundum animã et corpus vt totum hominẽ redimeret.

SEquit̃ septima pars. Vñ ⁊ memores i cui9 p̄ncipio dr̄ btẽ passionis. Et debet sacerdos manus extẽdere ad modũ crucis. ⁊ sequitur necnõ ab iferis resurrectionis. ⁊ tũc dz illas parũ erigere in signũ q xp̄s inuictus leo resurregit a mortuis. Seq̃tur tertiũ. sz ⁊ i celis gl̃iose ascẽsionis. ⁊ dz tũc illas erigere i signũ q deus ⁊ hõ ascẽdit in celos ⁊ sedet ad dexterã dei p̄ris. i. ad eq̃litatẽ. Seq̃tur hostiã sctãz. hostiã purã. hostiã inmaculatã. panẽ sctũz vite eterne: ⁊ calicẽ salutis ppetue. Dicit̃ aũt xp̄s hostia pura q2 cõcept9 ẽ sine pctõ. Dicit̃ aũt panis vite eterne q2 refectio ãgelorũ. Calix salutis ppetue: q2 xp̄s refectio ẽ vel affectio hoim. Potest aũt aliter exponi vt dicatur hostia pura. q2 xp̄s oblatus est vt nos liberaret de feditate originalis pcti. Hostia sctã. q2 vulneratus est vt pficeret sacramẽta quib9 sctificatur ecclia. Hostia imaculata. q2 mortu9 est vt nos liberaret a morte etẽrna. Panis vite eterne. q2 est nostrũ viaticũ q̃si via. Calix salutis ppetue. q2 est refectio iebriãs patriã. Fiũt aũt q̃nq3 cruces sup hostiã. tres prime debẽt sup vtrãq3 speciẽ fieri. q̃rta sup speciẽ panis quita sup speciẽ vini. Quiq3 aũt fiũt cruces in summa: q2

quas fuerũt effusiones sãguinis xp̃i. Prima fuit ĩ circũci-
sione. Lu. ij. scđa in sudore. Lu. xij. tertia in flagellatiõe.
quarta in crucifixione. quinta in lateris lanceatione.

SEquitur octaua pars. s. Supraq̃ ppitio. zc. Et sunt
in ista parte due clausule. In pma sũt duo notabilia
q2 ibi noĩantur tres ptes veter3 testamẽti. s. abel. abrahã.
melchisedech. ĩ qb9 sacramẽtũ altar3 pfiguratur. In scđa
clausula dr̃ p man9 ãngeli ĩ sublime altare tuũ ĩ cõspectu
diuine maiestat3 tue. Et exponit̃ vbũ istđ tripliciter. Pri
mo sic. O ps iube hoc. i. panẽ trãsmutari in sublime alta-
re tuũ. i. in corpus z sanguinẽ filij tui. q2 corpus dictu3 est
altare scđm illud. Altare de terra facietis mihi. Sequitur
p man9 ãgeli tui. i. p opationẽ filij q̃ dict9 ẽ angelus Esa.
Magni cõsilij ãgelus scđm lr̃am. Scđa expositio est ta-
lis. iube hoc. i. corpus xp̃i mysticũ. i. p ecclia3 militãtẽ pfe-
rri z associari in sublime altare. i. in ecclesiã triũphãtẽ q̃
dicitur secũdũ illud. Leuiti. ignis in altari meo semp ar-
debit feruore charitatis in ecclesia triumphãte z hoc per
man9 angeli tui. i. p opationẽ z virtutẽ filij tui. Tertia ex
positio est talis. O tu deus hec vota z orões iube pferri.
i. presentari in sublime altare tuũ. i. in pñtia curie celestis
z in cõspectu diuine maiestatis tue z p manus angeli tui.
angeli eñi vota nr̃a offerunt deo vñ. Thobie. xij. dicit ra
phael ad thobiã. Cũ orares obtuli orõnem tuã dño. In
fine autẽ dicitur. Corpus z sangui3. Et fit vna crux super
corpus z alia super sanguinẽ. Prima signat martyrium
xp̃i. Secũda signat martyrium sanctorum.

SEquitur nona pars. s. Memento in qua oratur p
defunctis: z in codẽ ordine orandũ est in hoc meme-
to sicut in alio. In hoc oratur pro defunctis: in alio prouo
uis. Sed notandum q2 triplex est locus refrigerij lucis z
pacis. locus enim paradisi dicitur locus refrigerij prop-
ter ardore3 ignis inferni z purgatorij. Unde psalm9. lxv.
Trãsiuimus per ignẽ z aquam. Dicitur locus lucis con

tra tenebras inferni. de quibus Matthei. xx. Mittite eũ in tenebras exteriores. Locus pacis dr̃ ꝓpter tranquilli tatẽ mentis: q̃ est ibi cõtra vermẽ conscientie corũ qui nõ erũt. vnde Esaie. lxvj. dr̃ vermis corũ nõ morietur ⁊ ignis eorum non extinguetur. Sed quia hic fit mentio de penis oportet vt prius aliquid dicamus de peccatis. Primo q̃ dicantur peccata venialia: ⁊ que mortalia. Secũdo quid sit peccatum mortale. Tertio cuius ponderis sit peccatuꝫ mortale. Quarto dicemus de remedio peccati mortalis. Quinto dicemus in qua ciuitate habitabunt decedentes in peccato mortali: ⁊ in qua decedentes in statu grẽ. Quã tum ad primum pro exordio nostre expositionis sciendũ ꝙ Aristoteles ethicorum. vij. capitulo. vj. quasi in fine di cit. milies enim plura mala põt facere homo malus q̃ꝫ be stia mala. Sed pro declaratione materie presentis dabit quedã regula generalis ad cognoscenduꝫ peccata morta lia ⁊ venialia: que talis erit. Peccatorũ alia cõmittũtur citra rationem alia vero vltra rationem. Peccata que cõ mittuntur citra rationem: oĩa venialia. i. digna venia. qđ accidit qñ sensualitas est subiecta rationi ⁊ sic durante ta li dominio etiam si insurgat sẽsualitas vel appetitus dici tur homo. hõ ethi. j. Et sic reperiuntur q̃ꝫ plurima remedia pro peccatis venialibus. s. tunsio pectoris. oratio domini ca. aqua benedicta. confessio generalis. benedictio episco palis. auditio misse ⁊ alia huiusmodi. Si peccata commit tamur vltra rationem. i. in tantum ꝙ ratio sit subiecta sen sualitati vel appetitui: omnia erũt peccata mortalia ⁊ tũc cõmittẽs tale peccatũ nõ dicitur hõ interior vt dicebat ꝓ pheta in p̃s. xlviij. Homo cum in honore esset non intelle xit: cõparatus est iumentis insipientibus: ⁊ similis factus est illis. Et dicuntur peccata mortalia q2 sunt digna morte eterna. Contra q̃ opatur cordis cõtritio: oris confessio: ⁊ operis satisfatio: de quibus deo dãte aliq̃d dicetur suo loco. Pro quo sciendũ ꝙ in pctõ mortali cõsiderantur septẽ vel

octo.s.actus pcti.culpa.offensa.macula. reatus.tenebra. pena.ꝛ ꝑuitas ad malū.ꝛ oīa ista ponunť ī quolibet pec cato mortali:ꝑserti pctō cōmissionꝫ. De pͥmo patet sicut in occidere ꝛ fornicari:quibꝰ est actus positiuꝰ.s.vulnera re hominem:ꝛ tangere feminā carnaliter. qui actus abso lute in se non sunt boni nec mali: sed efficiuntur boni vel mali per circunstātias. Et quia dicitur hic actus in se nec sunt boni nec mali. Pro quo nota ꝙ bonitas vel malicia est in actu humano. Actus humanus est qui principiať ab intellectu ꝛ appetitu secundum pħm Ethicorum. vj. vbi dicit ꝙ tria sunt dominatiua actus:ꝛ ita ergo in actu interiori est bonitas vel malicia:quia actꝰ exterior sine in teriori actu quātuncumqꝫ nociuus sit nec bonus nec ma lus est.sic Ambrosius. Affectus tuus operi tuo nomē im ponit. Sic ꝛ Augustinus: ꝛ omnes sancti doctores di cunt peccatum ideo peccatum quia voluntarium: quo niam si non voluntarium non est peccatum.sic episcopꝰ abulensis.exo.xx.super particulam memento vt diem sab bati sanctifices. Et sic ad Gal.j.dicitur. Caro concupi scit aduersus spm̄. A principio igitur in hoīe postq̄ꝫ pͥmi parētes errarūt ē pugna in hoīe ꝓpter passiōes appetitꝰ sensitiui repugnātes intellectui. Ūn si ꝟtus itellectiua pre dominať ꝛ obtinet ī regulādo appetitū sensitiuū qui mo tus ꝛ victoria est naturalis vt inquit Phus.ij.de anima. tractatu de motu ꝛ mouēte: et est queadmodum si spera superior mouet inferiorem:tūc homo habet in se pacem ꝛ virtutem. Et si ꝑ cōtrariū fieret.s.ꝙ.appetitus vel sensua litas superaret intellectum ꝛ ratione:q̄ motus esset contra naturā:ꝛ esset homo in se ipso dissonꝰ ꝛ in guerra ꝛ male compositus atqꝫ vitiosus. sic ista probantur in capi.j.de sacra vnctione vbi dr̄ cuiꝰ pars superior ratio est iferior sensualitas. Et Prosper ostendit de vita contemplatiua dum dicit.domineť viuens ratio:subijciať corpus anime

et animus deo. sic iplicita est hominis pfectio sic de peni. di. ij. in capi. corpus nostrũ. ⁊ di. iij. in capi. in salicibus. Et sic virtutes ⁊ vicia faciũt distintiones in hominibus. Et qui faciũt opera dei sunt filij dei. Et qui faciũt opera diaboli sunt filij diaboli. sic. Jo. viij. eius fili⁹ appellaris cuius opera facis. Secũdum qd̃ est in peccato est culpa. Et est culpa quedã priuatio debite rectitudinis in actu. s. ad hoc qd̃ aliquis actus esset bonus moraliter debet habere circũstantias bonas regulantes eũ: quibus si careat erit malus. Tertiũ in pctõ est offensa. nam qñ quis peccat recedit a deo contemnẽdo eum et legem suam: ⁊ adherendo cuidã bono creato quod homo preponit deo: et in hac adhesione deus offenditur. s. q᷑ propter aliquam rem minorem se contemnatur. Quartuꝫ est macula. de isto peccato loq̃tur magister sentẽ. iiij. di. xiiij. ca. j. vbi dicit q᷑ ante penitudinẽ cordis ptõr habet maculã ⁊ fetorẽ peccati: et ista est deformitas quedã in aĩa nr̃a vel immunditia large dicta: ⁊ est in aĩa secũdũ qd̃ in aĩa est imago dei. Et est macula vel deformitas pulchritudinis prius habite et nunc debite inesse sicut in corpore humano qd̃ adornatur vestibus circũdantib⁹ illud: q̃bus si homo careat est deformis ⁊ male apparẽs. ⁊ nõ est illa deformitas nisi carẽtia vestium vel ornat⁹ necessarij: ita ẽ in aĩa nr̃a: nã in ipa ẽ imago dei naturaliter ⁊ pulchritudo sua extrinseca est gratia vel charitas: quã cum habet pulchra videt̃: sicut hõ vestit⁹. Si aũt caruerit illa: erit deformis sicut hõ nud⁹: ⁊ hoc est in quolibet pctõ mortali: qꝛ p quodlibet tollit̃ tota charitas et gr̃a dei. sic mgr̃ sentẽ. libro pmo ⁊ q̃rto. ⁊ in plurib⁹ alijs locis eiusdẽ libri. Vel põt macula accipi pro quadã immũdicia figurate sumpta. nã sicut quis tãgit aliquam rem immũdã polluit̃ actualiter: ⁊ postq̃ꝫ cessauerit actualiter tãgere ⁊ cessat actualiter pollui: manet tamẽ semper pollutus vsq̃quo lauet̃. ita q̃ndo quis auertẽs voluntatẽ suã a deo: applicat se alicui rei create: qua vult frui: dr̃ pol.

lui actualiter volũtas per actualẽ cõuersionẽ ⁊ adhesionẽ ad illã rem. Et cessante illo actu cessat ista volũtas actualiter polluit: manet tamẽ polluta quousqꝫ p penitentiã abstergat̃ illa ĩmũdicia relicta. Sicut enĩ q̃ tãgit morticiniũ vel aliq̃d inmundũ: ita pollutus est post actũ vsq̃ quo lauet̃: sicut fuit dum tãgeret. ita post actũ peccati polluta remanet aĩa sicut fuit i ipo pcĩ actu: qꝛ ita ẽ longe a deo per similatudinẽ qui ẽ vita ⁊ mũditia mẽtꝫ sicut fuit dũ pctm̃ ageret: ipsa etiam dissimilitudo in aĩa est elongatio a deo quod est valde notandũ ⁊ timendũ qualiter elongatio fit a deo q̃ dicit̃ macula a qua purgatur in penitentia. Quintum in pctõ est tenebra: ⁊ hoc assignat mgr̃ sentẽtiarũ. di. xiiij. Sed queritur. que sit illa macula ⁊ q̃ sunt ille tenebre exteriores a quibus deus animam purgat. respondet magister dicẽs de tenebris ⁊ interiori caligine: satis facile est respondere: cum enim quis mortaliter delinquit ⁊ gratia virtutis priuatur si qua precessit ⁊ naturalium bonorum patitur lesionem: vnde intellectus obtunditur: ⁊ totus homo interior obtenebratur: ⁊ ita quadaȝ caligine mens obnoluitur: que caligo peccati pena est. sed sanct⁹ Tho. dicit maculam ⁊ tenebras in peccato idẽ esse: sed macula vocatur inquantum ẽ priuatio gratie vel decoris. Tenebra aũt inquãtum est obstaculũ quoddã vt interpositũ ipius pctm̃ ad non recipiẽdũ grãm ⁊ dei claritatẽ. sextũ est reatus ⁊ idem est qd̃ obligatio: qꝛ reatus a reo dr̃. ⁊ ista est in quolibet peccato siue originali siue actuali siue mortali siue veniali: ⁊ insurgit ex lege dei. nã sicut in legibus humanis cauetur quod occidẽs hominẽ aut vulnerans tali pena plectatur. si quis aũt cõtra illã legẽ fecerit: illico ẽ obligatus ad tolerãdam illã penã legis: ⁊ ista obligatio non insurgit nisi ex lege cui dedit vires legislator: ita in diuinis est qd̃ si quis peccauerit mortaliter: qd̃ puniat̃ in inferno. Statuit̃ ergo qd̃ si quis peccauerit: isurget ei ista obligatio sez vt puniat̃ ineternũ. similis modus loquendi ẽ generalis.

iij.s.quacūq3 hora comederis: morte morieris.i.obligaue
ris ad moriendum.de isto reatu dicit Tho.quod sit obli-
gatio ad penam.et dicit qd sicut in pctō mortali sunt duo.
s.auersio et conuersio: ita est duplex reatus. nam ex parte
auersionis incurritur reatus pene eterne: ex parte conuer
sionis ad creaturam manet reatus ad penam temporalē.
sic Tho.iiij.sententiarum.disti.xiiij.q.iij.ar.ij.et.iij. parte
sume.questione.xlvj.argumento.iiij.et prima secūde.ques-
stione.xlvij.per totuz.Septimuz in peccato dicitur pena
que pro peccato debetur: et ad hāc est reatus siue obliga-
tio ad penam directe eternaz.Et alia est temporalis.i. ad
penam temporalem siue que debetur ex commissione siue
que manet ablato reatu mortis eterne per cōtritionem et
gratiā.Octauum est in peccato pronitas ad malū: et ista
insurgit naturaliter ex peccato.sic genī.viij.oēs enī sensus
et hominis cogitatio magis proni sunt in malū quā in bo
nuz.Nā teste aristotele ethico.ij.vbi dicit.Generationes
et corruptiones habituuz fiunt ex eisdē.i. ex similibus.s.ex
hoc qd est iustū facere: efficitur quis iustus: ideo oīs actus
naturaliter est generatiuus alicuius habitus talis qualis
ipse est. Et quia nō potest interdū ex quolibet actu gigni
habitus: cū sit habit⁹ qualitas quedā recepta in subiecto
et difficulter mobilis: gignitur saltim dispositio ad habi-
tum ex actu: ideo distiguit Aristoteles in pma specie qua
litas habitum et dispositionē. Cum ergo quodlibet pec-
catum actuale sit actus malus: sequitur naturaliter ex eo
pronitas ad maluz: que est habitus vel dispositio. de hoc
setūs Tho.iij.sentētiarū.di.xxxiiij.arti.j. in corpore qstio
nis et in multis locis.Sed q pro quocumq3 peccato mor
tali debeatur pena eterna vt dictū est hoc tenet Tho.iiij.
sententiarum.di.xlvj.ad tertium primo responso: pro quo
facit dictum aristo.ethico.v.vbi dicit q tanta est iniuria
quāta est illa persona cōtra quaz cōmittitur iniuria.Sed
deus est infinitus: igit pro quocūq3 peccato mortali debe

tur pena eterna. Et sciēdū ꝙ peccata mortalia quādoqꝫ adimplentur in volūtate ⁊ actu ad extra: ⁊ quandoqꝫ in voluntate tantum, sic redemptor noster. Si quis viderit quā ad cōcupiscēdam eam: iā mechatus est in corde suo. Mat. vj. Et sic dicit augu. ⁊ omnes doctores ꝙ peccatū ideo peccatum qꝛ voluntariū: quia si nō esset voluntariū nō esset peccatū. Et sic notandū ꝙ sicut oīa accidētia fundantur in subiecto: ita omnia peccata mortalia fundantur et subiectātur in voluntate. Sed tristādum est propterea ꝙ si aliqͥs tangat̄ in aliqua pte sui corpis: immediate sentit lesionē ⁊ recipit tristiciā. ꝓ quo dicebat aristo. vr̄ mihi corp⁹ ⁊ animā compati adinuicē. qͥ ⁊ si repiat̄ in infinitis peccatꝫ mortalib⁹: nō sentit. ꝓ quo dicebat aristo. in li. rethoricorum. vñ nobis tāta mala euenerūt eo ꝙ nō sentiēda sentim⁹: ⁊ sentiēda nō sentimus. ꝓ quo nota ꝙ sicut mulieres cōtraxerūt si cōmisceant̄ cū viris extraneis fornicantur ⁊ dicunt̄ adultere: sic aīe si cōmisceant̄ cū diabolo dicuntur adultere ratione pcti mortalꝫ: qm̄ sicut mulieres adulterātes possunt puniri vltimo supplicio si accusent̄ a viris suis ꝓbato delicto vt in. l. gracc⁹. C. de adulterijs: ita erit de hominibus in peccato mortali decedētibus.

Pro quo nota ꝙ aliquis posset arguere probando ꝙ existens in peccato mortali est nihil vel minus qꝫ nihil. et sic. Qui facit peccatū seruus est peccati. Joā. viij. Sed seruus nō est maior dn̄o. Joā. xiij. ergo qͥ facit pctm̄ nō est maior pctō. sed scd̄m beatū Augu. pctm̄ ē nihil. vn̄ Joā. primo. oīa p ipm̄ facta sunt: ⁊ sine ipō factū ē nihil. glo. i. peccatum. ergo faciēs pctm̄ facit seipm̄ parem nihil vel minorem. sic dr̄. Job. xxx. In nihilo redact⁹ sum: ⁊ velut vmbra sal⁹ mea. Pro quo ē dolēdū ⁊ tristādū ꝙ multi multa sciūt: ⁊ seipos nesciūt ⁊ sic multū facit qui seipm̄ cognoscit vt ait Aristote. ethico. j. cap. iij. vbi dicit. quisqꝫ bene iudicat que cognoscit: eorū qꝫ bonus iudex est. Quā tū ad secūdū dicēdū ꝙ pctm̄ mortale est volūtas faciēdi

vel operādi id q̄d lex vetat. vel aliter. peccatū mortale est dictū: factū vel cōcupitū contra legē dei. hec Aug. Amb. dicit q̄ pctm̄ mortale ē p̄uaricatio q̄dā ⁊ inobediētia celestiū preceptoꝝ. Quātū ad quartū dicēdū q̄ aliq̄s nō inmerito posset dubitare non obstantibus supradictis diffinitionibus dicendo. Ego vellem scire cuius longitudinis vel latitudinis vel profunditatis sit peccatū mortale: qm̄ si video aliquē hominem magnū in corpore: dico magnꝰ est homo iste: et si videā paruum hominē: dico paruus hō est iste. Dicēdum q̄ peccatū non habet latū: nec longum: nec profundū: cū nō sit corpus: tamē per te poteris cognoscere cuius pōderis sit. Pro cuius cognitione cōsidera in mente tua quādā staterā: ⁊ in vna parte illiꝰ statere pone oēs res sensibiles ⁊ corporales vt terrā. plūbum. aurū. ⁊ alia huiusmodi. ⁊ in altera parte illius statere pone vnicū peccatū mortale maioris ponderis erit vnicum peccatum mortale q̄ȝ cetere res sensibiles: ⁊ sic nō immerito decedentes in peccato mortali immediate descēdūt ad īfernū: ⁊ sic phi. iij. de. est rei pōderose appetere cētrum: ⁊ rei leuis appetere sursū. Et sic est notādū quomodo vnū pctm̄ mortale plus pōderat q̄ȝ omnia pōdera de mūdo. sic cāti. v. talē tum plūbi portabatur: et ecce mulier vna sedens in medio amphore descendit: hec est īpietas. Cū igit̄ res pōderosa potius habet descēdere q̄ȝ ascēdere: tūc descendebāt pctōres ad īfernū. Et talis fuit allegatio diaboli. s. oēs peccatores debebant ad infernū descendere sed nil profuit illi: qm̄ dn̄s noster iesus christus in alia lāce seip̄m quodāmodo posuit qui in tantum ponderauit q̄ pars in qua erat in infernū descendit: pars vero in qua erat homo tantum erexit q̄ in celū ascēdit. ⁊ sic xp̄s statera facta corporis predā q̄ȝ tulit tartaris. ⁊c. De statera cantat ecclesia. statera facta corporis predamq̄ȝ tulit tartaris. licet pro p̄senti nō faciat ad nr̄m propositū: sed pro redēptione sanctoꝝ patrū existētiū in libo ⁊ sic posuit se xp̄s ꝓ coꝝ redēptione in al-

tera parte flatere: et sic altera pars descendit: altera ascen-
dit volo dicere quod spoliauit infernum de quo deo duce aliquid
immediate dicetur. Sed propter peccatorum mortalium ponderositatem ne
mini catholico sani intellectus est dubium quod si aliquis post deum
totum orbem possideret et ipsum orbem in pias causas diuideret:
et tamen vnicum solum peccatum mortale committeret de quo sciens no-
let penitentiam agere: quod et si sic sine penitentia decederet quod absit
ab omni creatura humana immediate descenderet ad infernum: quod est
timendum et horrendum: et sic in hac carne mortali hoc est reparan
dum. Sic paulus. Dum tempus habemus operemur bonum. quamdiu
in hac carne mortali vt dictum est nuper possumus mereri
vel demereri. mereri si recte operemur: demereri si non re-
cte operemur. Sed post hanc vitam non est locus merendi
nec demerendi: sed adimplebitur illud propheticum in psalmo
lxi. vbi dicebat propheta. tu reddes vnicuique iuxta opera
sua. de ista materia loquitur tho. iij. parte. q. lxxi. quasi per totum.
Et illud athanasii facit vbi dicit. qui bona egerunt ibunt
in vitam eternam: qui vero mala in ignem eternum. et illud apocali.
opera enim illorum sequuntur illos. Sed pro ista materia etiam
facit thomas in quarto sen. di. xlv. ad primum. secundo. Rx. et
tangit questionem precedentem et subsequentem cuius verba sunt.
quod sicut in corporalibus est grauitas vel leuitas quibus feruntur
ad suum locum qui est finis motuum ipsorum: ita est in animabus
meritum vel demeritum quibus perueniunt anime ad premium vel pe-
nam que sunt fines actionum ipsarum. vnde sicut corpus per grauita
tem vel leuitatem statim fertur in locum suum nisi prohibeatur: ita anime
soluto vinculo carnis per quod in statu vie detinebantur sta-
tim premium consequuntur vel penam nisi aliquid impediat: sicut in-
terdum impedit consecutionem premij veniale peccatum quod prius
purgari oportet: ex quo sequitur quod premium differatur. Et quia lo
cus deputatur animabus secundum congruentiam premij vel pene: statim
vt anima a corpore absoluitur: vel in infernum demergitur vel
ad celum euolat nisi impediatur aliquo reatu quo opor-
tuit euolationem differri vt prius anima purgetur. Ex huic

veritati autoritates scripture canonice manifeste attestan-
tur ⁊ documenta sanctorum patrum. vnde cōtrariuȝ pro
heresi est habendum vt patet in.iiij.dialogo.⁊ in libro de
ecclesiasticis dogmatibus. Quantum ad quartum de re-
medio pro peccato mortali: dicendū quod ille tres parti-
cule.s.cordis cōtritio: oris confessio: ⁊ operis satisfactio sūt
medicine quedā ꝓ quocūqꝫ peccato mortali si oēs cōcur-
rant.s. in actu tpe sanitatꝫ si adsit facultas sin aūt ꝓposi-
tū cōfitēdi: qm̄ tpe necessitatis.s. mortis articulo ⁊ si non
possit haberi copia sacerdotis: sola cōtritio saluat animā.
Sed ꝓ declaratione coꝝ q̄ dicta sunt erit dāda diffinitio
vniuscuiusqꝫ particule. Et p̄mo de cōtritione: q̄ est quidā
dolor volūtarie sumpt⁹ cum ꝓposito cōfitēdi ⁊ satisfaciē-
di. Cōfessio est manifestatio pctōꝝ spe venie aperta. Et
satisfactio est honorē deo debitū impēdere ⁊c̄. Uel aliter
satisfatio est reparatio in p̄stinū statū. sic in ca. pisanis ac
luchanis de resti. spo. sic Boetius in li. predicamentoruȝ.
prius extirpanda sunt vitia q̄ȝ inserātur virtutes. ꝓ quo
notandum q̄ in foro dei vel foro interiori vel penitētie qd̄
idē est: potest iudex īfligere quācūqꝫ penaȝ voluerit iuxta
arbitriū. pro quo nota qm̄ nō est sub silētio pretereundū
quomodo penitentie sunt arbitrarie: omnes nanqꝫ arbi-
trarie sunt vt in ca. Deus qui de pe.⁊ re. hoc autem est ve-
rū quantū ad id qd̄ imponitur nomine pene: secus autem
quantum ad id qd̄ venit nomine satisfationis: qd̄ non est
pena. nam in illo non pōt confessor taxare vel moderari:
sed quantum incūbit satisfatiendū ex natura damni dati
vel iniurie illate tantum satisfatiendū est. ⁊ sic vide ca. ē in
iusta. xxij. q. iiij. vbi dicitur. quod facilitas venie prebet in-
centiuum delinquēdi. Hoc autem dixisse placet propter
quosdam simplices confessores: qui cū audiant ecclesiam
constituisse omnes penitētias arbitrarias: putāt quod de
omni eo quod in confessione venit possunt ipi arbitrari.
et ideo si quis cōfiteatur qd̄ furatus fuerit mille vel quod

intulit alicui in dãnum centum: iubent confitẽti qd̾ det aliquã paruam elemosinam vel quod faciat dicere aliquas missas ⁊ totũ residuũ remittũt: decipiunt tamen isti seipsos: ⁊ decipiũt confitẽtes: quia ecclesia dedit eis potestatẽ arbitrãdi super eo quod est debitum deo: nõ autem super eo qd̾ est debitũ proximo q: alias sacramentũ penitentie erat medium ad perpetrãduz grauissima furta: ⁊ per istũ modum turbarentur omnia: ⁊ destruerentur respu. si confessor posset peccatorem absoluere ab eo quod mihi debitum est: ⁊ sic nulla esset maior iniquitas quã sacramẽtum penitẽtie. Est ergo aduertendum ꝙ si quis furatur alteri mille: vel infert ei damnuz in cẽtuz: est hic duplex offensa. vna que fit deo: cuius cõtra legem iste fecit furãdo: ⁊ pro ista pena certa que deo debetur: potest confessor moderari ad arbitrium suum: sed alia offensa fit ei cui ablata sunt vel mille furta: aut cui damnum irrogatũ est. ⁊ circa istaz nihil potest sacerdos taxare vel moderari: sed cogitur iubere illi ꝙ reddat tantum quantũ damnum intulit: ⁊ non solũ quãtũ valet res furto sublata sed etiã damna et expẽsas si talis erat res cui⁹ tempore intermedio damna afferret domino cuius erat. quod est notãduz propter multos sacerdotes ⁊ religiosos imperitos et ignaros audiẽtes cõfessiones qui imperite ⁊ indiscrete se habẽt cũ sua bona cõsciẽtia ⁊ cõsciẽtia penitẽtium qui cũ sua tenebra ⁊ ignorãtia cadunt in illũ canonẽ math. xv. si cecus cecũ ducit: ambo in foueam cadunt vel sub alijs verbis. Si cecus ducatũ prestet ceco: ambo in foueã dilabunt̾. sic in capitu. cũ sit ars artiũ regimẽ animarum. de eta. ⁊ quali. or. Sed ꝑdictis et dicendis est sciendum ꝙ sacerdotum alij possunt cõparari soli: lune: diei: facule: vel cãdele. q: sicut est solis: lune: diei: facule: vel cãdele lucere: ita ẽ hoĩz peritoruz ⁊ sacerdotũ sapiẽtũ lucere. Sed alij sacerdotes insipientes ⁊ aduocati sive iudices imperiti possunt cõparari nocti vel obscuritati, qm̃ sicut mediante tenebra ⁊ obscuritate ho-

imnes qui qz caduut:ita mediātibus cōfessoribus ignaris & insipiētibus quandoqz penitentes forte cōdēnabunt.pro quo facit auctoritas sapientis.sapiē.vj.vbi dicitur.Ubi multitudo sapiētum:ibi sanitas orbis terrarū.igit quid rite contra? pro quo vide capitulū multi supra positum. di.xl.& sic tales sacerdotes siue religiosi male iudicando in audiēdo cōfessiones forte faciūt litem suā:quoniam oīa iura proclamant.Iudex q̄ male iudicat:facit litem suaz.Et sic xp̄s redēptor nr̄ fleuit ignorātiā q̄ est mater cunctorum errorū in suscitatione Lazari.Jo.xj.Ista etiā habēt mathe.iiij.sup particulam penitētiam agite.& est glo.hu.epi abulen.Sed nota qz septē sunt q̄ impediūt penitētiā agere.s.ignorātia:timor:mala societas:fiducia viuendi:sanctitas carnis:amor carnalis:larga dei mia.Et sciendum qz penitētia a diuersis doctorib⁹ diuersimode diffinitur.Or Augu.dicit.qz penitentia est peccata preterita plāgere & plangēda iterum nō cōmittere.Ambro.vero dicit.Uera pnīa est cessare a peccato.Sed qui voluerit latius de ista materia videre:videat magistrū sen.i.iiij.di.xv.& ibi tho. Sed nota pro illis q̄ refugiūt cōfiteri:qm̄ sunt pōderāda & multum memorie cōmendāda eo qz cōtra tales insurget xp̄s in iudicio vniuersali:& propria consciētia:& diabolus & pctūi suū:& totus mūd⁹.sic propheta in ps.xxxj.vbi dicit.Beati quorum remisse sunt iniq̄tates:& quorum tecta sunt pctā.per qd̄ datur intelligi.qz vere penitētib⁹ in die iudicij erunt peccata occulta.Sed nolētibus penitere vel qui noluerūt penitere in hac carne mortali:sibi ip̄is & oībus circūstātibus erūt taliū peccata visa & manifesta.qd̄ est notandū & timendū & per cōsequēs fugiēdū.Et sic est notandū.qz oēs xp̄ifideles tenentur confiteri ter in anno. s.in pascha natali dn̄i:& i pascha resurrectionis:& i pascha sp̄us sancti:saltem semel in anno secūdū Fabianū papā & Innocētium tertiū.sic in capi.oīs vtriusqz sexus de.pe. & re.Et mgr̄ sen.in.iiij.di.xiij.finalib⁹ verbis.Et ibi tho.

⁊ verba magistri sunt. Si nō frequēti⁹: saltē ter in anno homines cōmunicēt: nisi forte q̄s criminalibus īpediat: in pascha. s. ⁊ ī pēthecoste ⁊ natali. oēs ergo cōmunicēt: q̄ no luerint ecclesiasticis carere liminib⁹ glo. i. ecclesiasticis sepulturis. Sic etiam in tertia parte. q. lxxx. ad. x. Sed pro materia ista sciendum q̄ sicut in quocumq̄ peccato mortali ad minus cō currūt tres generationes scilicet cogitatio mali: ⁊ locutio: ⁊ operis execu̇tio: ita fuit licitū etiam q̄ cōtra peccatū quodcunq̄ mortale triplex esset remedium. s. contritio: cōfessio: ⁊ operis satisfactio. ⁊ hoc pro tāto: quia cōtraria cōtrariis curātur. sic in ca. oīs enim res. ext. de regu. iu. Et sic cōtra cogitationē in malū insurgit illa auctoritas. Scīdite corda vestra ⁊ nō vestimēta vestra. Joe. ij. Cōtra malā locutionē orit̄ illa auctoritas. Confitemini alterutrū pctā vr̄a. Jaco. v. Contra opis executionē orit̄ illa autoritas. Lu. iij. Facite dignos fructus pñie. Pro quo est notandū illud q̄d dr̄ math. ix. ⁊ Ezc. xviij. vbi dr̄. Quacūq̄ hora pctōr gemuerit peccata sua: ego deus exaudiā eū. Et illō q̄d dr̄ math. iiij. sup illa particula facite dignos fruct⁹ pñie q̄. s. fit in charitate. moraliter loq̄ndo: arbor ē ipa pñia. Radix: cordis cōtritio. Rami: bōa opa. Folia: cōfessio integra. Fructus: satisfactionis pena. Ille ergo facit pñiam sed nō dign⁹ fructus: q̄ dolet tātū de cōmissis. Ille vero agit pñiā q̄ dolore cordis tantū affligitur per penam: quātum deliquit per culpā secundū illud apoc. xviij. quātum se glorificauit in delitijs suis: tātum illi date tormentum. Et vltimo notandū quod flores quos producit arbor denotant famam bone opinionis. Et est fama illesē dignitatis status: vita ⁊ moribus comprobatus. sic in glo. illius capi. vestra. de coha. de. ⁊ mu. sup particula. notoriū. Et sic iustum ⁊ honestū esset predicatoribus supradicta ⁊ similia: in quib⁹ homines quotidie cadimus pdicare ⁊ alia alta ⁊ subtilia ⁊ curiosa dimittere: vt ponēdo exēplū predicādo de trinitate quandoq̄ in ouo ⁊

quandoq; in farina: et quandoq; in sole. et sic de aliis exẽ-
plis huiusmodi. Et ista placuit dicere propter illa que di-
cit sanctus Thomas. iiij. distinctio. xj. ad quartum in solu-
tione quarte. q. Cuius verba sunt. Credo autem qđ om-
nia q̃ sunt sup naturalẽ cognitionẽ angelorum: sunt supra
naturalẽ rationem hominum. et ideo mysteria fidei dicunt
ẽẽ abscõdita a seculis in deo vt dicitur ephe. iij. Vñ natu-
rali cognitione nõ vidẽt angeli corp9 xp̃i sub sacramẽto:
sed solũ beata. Demones vero nullo modo. sic etiam tho.
in. iij. parte. q. xliij. ad p̄mũ in corpore. igit q: dictum est de
predicatorib9 aliquis posset dubitare q̃re tot boni p̄dica-
tores et viri famosi scientia illuminati tam paucos conuer-
tant. Dicẽdũ est qđ illa est potissima ratio. q: sicut ipi di-
cunt. docent et non faciunt: sic auditores audiunt et atten-
dunt et nõ credunt. sic de pe. di. ij. §. O ponitur. s. illud qđ
oĩs clamat auctoritas si sic permansisset vt creat ante pec-
catum: esset translatus in gloriã quã habituri sunt sancti:
sed nemo adultus sine charitate intrat illam. Non sic fecit
xp̃s. actuum. j. vbi dr̃. Cepit Jesus facere et docere. Quã-
tũ ad quintũ p ampliori declaratione d ciui. j. loq̃t Aristo.
de ca in. iij. de republi. in principio vbi dicit. Quid ẽ ciui-
tas et qui sunt ciues q̃ debent gaudere p̄uilegiis ciuitatis.
de qua Augustinus loquit ad plenum in li. de ciuita. dei.
in quo in plurib9 locis docet quõ sunt due ciuitates. s. alia
dei: et alia demonis. et tho. loq̃tur de istis ciuitatib9 in. iiij.
sentẽtiarũ. di. xlvj. ad tertiũ in corpore. Et eodẽ li. di. xlvij.
tertio. R. vbi dicit. Quia q̃ ad calidum vstiuum etiã quã-
tum ad id q in igne grossium reperitur descẽdit ad inferos
ad penã dãnatorũ: qđ vero est subtile et lucidũ remanebit
superius ad gloriã electorũ. Et dicit in lr̃a illud propheti-
cum in ps. lxv. Trãsiuim9 per ignẽ et aquã. s. de nimio ca-
lore ad niuẽ et ecõ.

Pro quo nota qđ dr̃ mat. xxij. mittite eũ in tenebras
exteriores. de hac materia tractat in additionib9. iiij.

par.q.xcvij.ad quartū vbi dicit gre.si ign: ille lucē hēret: in tenebras exteriores nequaq̄ diceret. ⁊ in corpe.q.dicit qd dispositio īferni erit talis qd vt marie miserie dānatorum competat. vñ scdm hoc fuit ibi lux et tenebre prout marime expetāt ad miseriam dānatorum. Ipsa autē visio scdm se delectabilis est vt dr in pncipio metha. Sēsus oculorz est marie delectabilis: eo q per ipz plura cognoscim⁹ sz per accidēs ↄtigit visionē esse afflictiuā i q̄ntū videm⁹ aliqua nobis nociua: vel nre volūtati repugnātia: ideo in inferno nō dz esse loc⁹ disposit⁹ ad videdū scdm lucē ⁊ tenebras: vt nihil pspicui videat: sed solūmō sub q̄dā vmbrositate videant ea q̄ afflictionē cordi igerere possūt. vñ simplr loqndo locus ē tenebrosus. Sz tamē ex diuina dispositiōe ē ibi aliqd luminis quātū sufficit ad videdūz illa q̄ aīam torquere possunt ⁊ hoc satisfaciat naturalis fitus loci q: in terre medio vbi infernus ponit: nō pōt eē ignis nisi feculēt⁹ ⁊ turbid⁹ ⁊ q̄si fumosus. Quidā eni tenebrarū harū causaz assignāt ex cōmassatione corporū dānatorum q̄ pre mltitudine ita replebūt locū īferni qd ibi nihil de aere remanebit. ⁊ sic non erit aliqd de diaphano quod possit esse subiectum lucis ⁊ tenebre nisi oculi dānatoruz: qui erūt obtenebrati ⁊ p hoc pz respōsio ad obiecta. Sz p igne īfernali nota ī additionib⁹ mlta valde singularia. q.xcvij.ad pmū in solutione primi argumēti: vbi dr quia ignis ē marime afflictiu⁹ propter hoc qd abūdat ī virtute actiua. ideo nomine ignis ois afflictio designatur ⁊ sic vehemēs. Sed de verme de quo Esaias.lxvj.loqtur ē dicendum qd post diē iudicij in mundo īnouato nō remanebit aliqd aīal vel aliqd corp⁹ mirtū: nisi corp⁹ hominis tantū: eo qd nō habeat aliquē ordinē ad corruptionem: nec post illud tempus erit futura generatio et corruptio. Unde vermis qui in damnatis ponitur non debet intelligi esse materialis sed spiritualis qui est conscientie remorsus: qui dicitur vermis inq̄tū oritur ex putredine pecca

ti:animam affligit sicut corporalis vermis ex putredine: ortus:affligit pungendo:sic in additionibus tho.q.xcvij. ad secundū. Sed vtrum ille ignis sit eiusdem speciei cum igne nostro quez videmus: Pro cuius declaratione vide librum supra allegatum.xcvij.q.ad sextū in corpore. Cuius verba sunt.dicendum ꝙ ignis propter hoc qḋ est maxime virtutis in agendo inter reliqua elementa: alia corpora pro materia habet vt dicitur.iij.metha. Unde ꝛ ignis dupliciter inuenitur.s.in materia propria:pro vt est in propria specie:vel in materia aliena sub terrestri:vt patet in carbone siue in aere:vt patet in flamma: quocūqꝫ aūt modo ignis inueniatur semper est idem in specie quantuꝫ ad naturam ignis pertinet:potest autem eē diuersitas in specie quantum ad corpora que sunt materia ignis:vnde flamma ꝛ carbo differunt specie. Et similiter lignū igneum ꝛ ferrum ignitū nec differunt quantū ad hoc siue igni ta sint per violentiam vt in ferro apparet: siue ex principio intrinseco naturali vt accidit in sulphure. ergo ignis inferni quantum ad hoc quod habet de natura ignis: sit eiusdem speciei cuꝫ igne qui apud nos est. manifestum est vtrum ille ignis sit in propria materia existens aut in aliena.in qua materia sit nobis ignotum est. Et secundū hoc potest ab igne qui apud nos est in specie differre materia liter consideratus.quasdam tamen proprietates differentes habet ab igne isto:vt ꝙ successione nō indiget nec ignis nutritur. Sed iste differētie nō ostēdunt diuersitatem in specie:quantum ad id quod pertinet ad naturaꝫ ignis. Ad septimum queritur vtrum ille ignis sit sub terra: Ad quod respondet Augusti.ꝛ dicit ꝛ habetur in littera. In qua parte mundi infernꝰ sit:nemo scit nisi cui domini spiritus reuelauit. vnde Gregorius in quarto dialogorū super hac qstione īterrogatꝰ respōdit. De hoc temere diffinire nihil audeo.nonnulli nanqꝫ in quadā terrarū parte infernū esse putauerūt. Alij vero hunc sub terra esse existi

mant. Et hanc opinionem probabiliorem ostendit dupliciter. vno modo ex ipsa nominis ratione sic dicens. Si idcirco infernũ dicim⁹ quia inferius iacet quod terra ad celum est: hoc inferius esse debet ad terram. Secũdo ex hoc quod dicitur apocalipsis. v. nemo poterat nec in celo: nec in terra: nec subtus terrã aperire librum. Hoc quod dicitur in celo referatur ad angelos. Hoc quod dicitur in terra: referatur ad homines viuentes in corpore. Hoc quod dicitur sub terra: referatur ad animas existẽtes in inferno. Augustinus etiam in libro. xij. super gene. ad literã duas rationes tangere videtur quare congruũ sit infernũ esse sub terra. Vna vt qm̃ defunctorum anime carnis amore peccauerãt: hoc eis exhibeatur quod ipsi carni mortue solet exhiberi vt. s. sub terra retrudat. Alia ratio est q sicut grauitas in corporibus: ita tristicia in spiritibus: ꝛ letitia sicut leuitas. Vnde sicut secundum corpus si ponderis sui ordinẽ teneat inferiora sunt omnia grauiora: ita secundũ spiritum iferiora sunt omnia terrestria. Et sicut conueniens locus gaudio dilectorum est celum empireum: ita conueniens locus tristicie damnatorum est infimum terre. nec mouere debet quod Augustinus ibidẽ dicit. q inferi sub terris esse dicitur vel creduntur: quia vt in libro retractationum hoc tractãs dicit. mihi videor docere debuisse magis q sub terris sunt inferi: quã rationem reddere cur sub terris esse dicuntur siue creduntur. Quidam tamen philosophi posuerunt q locus inferi erat sub orbe terrestri: tamen super terre superficiem ex parte opposita. Et hoc videtur ysidorus sensisse cũ dixit. q sol ꝛ luna in ordine quo creati sunt stabunt: ne impij in tormentis positi fruãtur luce eorum. que ratio nulla esset si infernus intra terram esse dicat. qualiter ꝛ hec verba possunt exponi patuit supra. Pictagoras vero posuit locũ penarum in spera ign: quã in medio totius orbis esse dixit vt patet per Aristotelẽ in secundo celi ꝛ mundi. Sed tamen cõuenientibus his que

in scriptura dicuntur: est vt sub terra esse credat. Sed pro dictis et dicendis est notandum quod dicit Franciscus de Mayrones: qui ait q̄ i inferno sunt quattuor mãsiones. Prima est inferior: q̄ est locus primus damnatorum. Secũda est limbus paruulorum nõ baptizatorum. Tertia est purgatio: que est electorum nõ tamẽ perfectorũ. Quarta est sinus Abrahe q̄ est patrum antiquorum. Primi sunt in culpa actuali: et in pena sensus et damni. Secundi sunt in culpa originali et in pena damni tantum. Tertij sunt in gratia et in pena. Quarti sunt in gratia et cõsolatione maxima: cum nullam enĩ penã sensus habeãt. Et dicit de locõ purgatorij q̄ beatus Gregorius in libro dialogorum narrat de quodã episcopo: qui apparuit ĩ quodã balneo qui prestabat obsequium: et hoc erat sibi purgatorium de anima eiusdem q̄ in glacie purgabatur. Et dicitur q̄ hoc potuit esse ex aliqua speciali causa ꝓ cõfirmãda fide nr̃a et de alia vita: vel q̄ ille anime subueniantur a fidelibus. Sed de communi lege locus purgatorij est sub terra. Sed notandum qd̄ dicitur in lr̃a paruulorum nõ baptizatorum. Et est sciẽdum q̄ paruuli decedẽtes sine baptismo sortiũtur grauissimã penam inter oẽs infernales penas: que est carere visione diuina: et sortiuntur mitissimã penam inter omnes penas et hoc pro tanto q̄ habent conformitatem cum volito diuino, sic ep̃s Abulensis. Et sic nota qd̄ diabolus est sicut falsitas in panno, nam sicut mercator de falso panno non ostendit emptori medium nec finem panni sed tantum caput: sic diabolus qui est mercator anime ostẽdit fatuo peccatori solum caput pãni: quod est notãdum idest delectationẽ peccati nõ mediũ. i. remorsum cõsciẽtie nec finẽ. i. penam gehenne. De hac materia dicitur Esai. xxiiij. erat sicut emens. etc. sic archi. in capitulo, non est. xv. q. j. super particula ere vẽditione. Et sic dicit propheta in ps. xlviij. homo cũ in honore esset nõ intellexit cõparatus est iumẽtis insipiẽtibus et similis factus est illis. et q̄ dicit

homo cum in honore esset: glo. i. factus ad imaginē dei sic Nicola. ꝛ Augu. in dicto. ps. xlviij.

Sed si queras de istis ciuitatib⁹ quales sint, Et primo de diuina, de qua dicēdū ē illud qd̄ dicit̄ p Esai. capi. ix. ꝛ per aplm̄. j. cori. ij. q̄ dicunt de ciuitate diuina, ꝙ nec oculus vidit nec auris audiuit nec in cor hominis ascēdit quāta bona preparauit deus diligentibus se. Et e contra e.t de ciuitate diabolica: de qua dicit̄. s. ꝙ nec ocul⁹ vidit nec auris audiuit nec in cor hōis ascendit quanta mala ꝑparauit deus nō amantib⁹ se. Sed ꝑ ampliori declaratione sciendū ꝙ ciuitas hominum est multitudo ciuiū. Pro quo est notādū ꝙ ciuitas ad hoc qd̄ dicatur ciuitas reqrunt̄ tres cōditiones potissime. Prima est quod ciuitas sit libera: ꝛ in tātum libera qd̄ nō sit subiecta nisi Romano pōtifici vel iperatori vel regi vel principi, quoniā si sit subiecta alicui militi vel alicui alteri exceptis supradictis: perdit nomē ciuitatis: ꝛ sic per cōsequēs nō dicitur ciuitas. Secunda cōditio est qd̄ ciuitas sit composita ex diuersis hominum statibus. s. ex militibus ꝛ ex agricolis ꝛ ex alijs officialibus. Tertia cōditio est qd̄ ciuitas habeat omnia necessaria sufficiēter qm̄ aliter nō poterit dici ciuitas: ꝛ per cōsequēs perdet nomen ciuitatis. Sed pro ista materia vide Aristote. tertio de repu. in pricipio. Et quia homo dicitur tanquam ciuitas bene ordinata: homo dꝫ habere supradictas tres cōditiones. Prima est quod vir prudens felix ꝛ beatus debet esse liber ꝛ habere libertatem: taliter qd̄ sit subiectus solum ipsi deo. s. per gratiam ꝛ charitatem: ꝛ non diabolo per peccatum mortale. Secunda cōditio est qd̄ homo habeat omnes potentias sibi necessarias tam spirituales q̄ꝫ corporales quoniam vt dicebat Augustin⁹. anima est vnica in essentia ꝛ multiplex in officijs suis. sic etiam Aristo. in libris de aīa. Tertia cōditio est qd̄ si hō hēat dictas potētias reqrit̄ qd̄ hēat eas bn̄ ordinatas: taliter qd̄ ifcriores sint subiecte supiorib⁹ vt

sensualitas rationi: quia aliter hõ nõ diceret hõ: nec p cõse quens dei sed ciuis diaboli. sic ethi. j. qd eliciat ex illa parti cula scdm virtutẽ optimã. vt qn dr qd felicitas est opera tio animi. glo. i. hominis secundum virtutem optimam in vita perfecta. podera secundum virtutem optimaz. glosa idest secundum partem principalẽ idest secundu rationẽ. Ex quo elicitur qd illo tẽpore homines dicũtur homines quo tempore sequuntur rationem. Et si contra fiat nõ di cuntur homines. s. si sequantur sensualitatẽ. sic propheta in psalmo. xlviij. Homo cũ in honore esset idest factus ad imaginẽ dei non intellexit: comparatus est iumẽtis insipiẽ tibus: et similis factus est illis. Et sic aia est vnica in essen tia sua: sed multiplex ĩ officijs suis. Et sic aia est quoddaz regnum in se: quia habet suas potestates et sua officia ordi nata ad medium regni quia superiores virtutes et potesta tes imperant precipiunt et dominãtur inferioribus et eas regunt et gubernant. sed virtutes inferiores obediunt et fa mulantur et seruiunt superioribus et recipiunt mãdata ab eis. et ideo regnum est bene dispositum et in pace quando superior potestas vt regia vel imperialis bene regit et im perat et inferior potestas obedit et famulat. ita ergo in re gno aie est bona dispositio et bona pax et trãquillitas qñ superiores partes et potestates que sunt in anima bene re gũt et iperãt iferiores bñ obediũt et famulant. Sz p apli ori declaratione eoz q dicta sũt dicebat frater Albertus et Alexander de ales. q multis noibus noiatur aia sine spũs hũanus: sed secũdũ diuersos respectus. aia eni dr quatũ re colit: animus dñ vult. ratio dñ recte indicat. spũs aũt dum spirat vel cõteplat. sensus dñ aliqd sentit. Et qr dr ciuis videdum est quomodo homo dicatur ciuis. Pro cuius de claratione videnda sũt illa que ponit Aristo. iij. de repu. et isto libro in. j. in. f. ex his. vbi dicit. Ex his ergo patet ci uitatem esse ex his que natura sunt. Sequitur et facit et q homo natura ciuile est animal. Ex quo infert q homines

magis debēt appetere societatē q̄ȝ vitam solitariam: ⁊ ma
gis habitare in ciuitatibus q̄ȝ extra. Et q̄ homines his cō
traria appetētes: cōparant᷑ brutis. Sed q̄d dices de diuo
Joanne baptista ⁊ de diuo Antonio: q̄ magis cupierūt vi
taȝ solitariā q̄ȝ ciuilē: ergo nō videtur bene sonare q̄d dicit
text⁹. Dicēduȝ q̄ appetere vitā solitariā potest esse vno de
duobus modis, aut ꝓpter v̄tutes: aut ꝓpter vitia. Si ꝓp
ter v̄tutes: bonū ⁊ optimū ē. sic fuit de diuo Joanne bapti-
sta ⁊ de diuo Antonio ⁊ de multis alijs. Sed appetere an-
tra vel deserta ꝓpter vitia: malū ⁊ pessimū est. Et ē notan
dū q̄ hoc forte potest euenire tripliciter, aut ex defectu, aut
ex affectu, aut ex effectu. Ex d̄ffectu q̄ꝛ hoc nō agit. s. fugere
vitā ciuilē: nisi q̄ꝛ nō cognoscit seip̄m esse animal ciuile: q̄d
procedit ex defectu rationis. Ex affectu q̄ꝛ habet appetitus
iordinatos: ⁊ malā cōplexionē sue nature. Ex effectu q̄ꝛ sem
per secut⁹ fuit appetitū ⁊ non rationē: ⁊ sic opatus ē multa
vitia vt adulteriū: latrociniū ⁊ silia. Et sic q̄ appetit vitā so
litariā ⁊ nō ciuilē cōparat᷑ q̄nq̄ȝ lupis: q̄nq̄ȝ vulpib⁹: q̄nq̄ȝ
auibus rapacib⁹. q̄m sicut aialia supradicta ⁊ alia huius
modi semꝑ viuūt d̄ rapina ⁊ appetūt ātra: sic hoīes fugiē
tes laborē ꝓprij corporis. ⁊ hoc propterea q̄ꝛ nolūt seq̄ do
ctrinā ꝓphete i p̄s. cxxvij. vbi dicit. Labores manuū tuaꝝ
māducabis ⁊c. Et geñ. iij. d̄r. In sudore vult⁹ tui vesceris
pane tuo. Sed nūc accedam⁹ ad materiā de ciuitate d̄ qua
fuit propositū nr̄m ⁊ dicamus q̄ duplex ē ciuitas. s. diuina
⁊ diabolica. Et sic per cōsequēs ciuiū alij dicunt᷑ dei: ⁊ alij
dicūt᷑ diaboli. Dimissa ciuitate diabolica accedam⁹ ad di
uinā: ⁊ dicam⁹ cū propheta in p̄s. lxxxvj. Gl'iosa dicta sunt
de te ciuitas dei. Sȝ tu q̄ i hac carne mortali degꝭ siue viuꝭ
cōsp icere debes q̄liter ad ciuitatē diuinā tēdis ne erres: q̄m
facere malū est q̄d facile: sed facere bonuȝ ē q̄d difficile. Nā
sicut est quid difficile sagittariū mittere sagittā in signū: sic
facere bonum est quid difficile: ⁊ ecōtra deuiare a signo est
quid facile: sic facere malū est quid facile, sic Aristo. ethi. ij.

in.i.adhuc.vbi dicit. Adhuc delinquere multifariũ est: naꝫ malum quideꝫ infiniti est: vt Pithagorici putant. Ex quo elicitur ꝙ malum põt committi infinitis vijs: bonum auté vnico modo. Sed tu nota ꝙ facere malũ non est facere sed deficere a facere.i.a recto fine: qm̃ id possum⁹ quod de iure possum⁹. Pro quo vide capitulũ.q̃ cõpulsis.xxij.q.v. Sꝫ ꝓ supradictꝫ cõmẽda memorie rogo illã auctoritatẽ math. vij. Lata est via que ducit ad cõdẽnationẽ: stricta vero ad salutionẽ. Et sic nota quomodo possumus cadere in peccatũ mortale sine auxilio diuino.s.sola dei permissione. qm̃ Amos.iij.dicitur nõ est malum in ciuitate qd̕ deus nõ fecerit.i.permiserit.sed nõ possumus surgere siue erigi sine auxilio dei.sic propheta in ps̃.lxxviij.vbi dicebat. Spiritus vadẽs ⁊ nõ rediẽs. Et sic etiã gene.viij. dicit̃ ꝙ omnis creatura humana ab adolescentia sua magis prona est in malũ q̃ꝫ in bonum. Et sic tu vide passum nuꝑ positum: qui docebit te qualiter a peccato valeas surgere. Pro quo nota ꝙ cum pede gaudij ambulabis ad meritũ: cum pede meroris ad delictum. Cũ pede doloris ad infernũ: cuꝫ pede spei ad paradisum. Et est spes certa expectatio future beatitudinis q̃ debet esse cum meritis precedẽtibus: qm̃ aliter nõ diceretur spes sed presumptio quedã. Et sic dicitur spes quedam meritis audacia de largitate dei cõcepta: habẽdi vitaꝫ eternam per bona merita. Sed pro ciuitate diuina vide quid dicat episcopus abulensis in libro numerorũ in capi.xxiiij. super particula qui petit reliquias ciuitatꝫ.⁊c̃. vbi dicit qd̕ sunt due ciuitates.s.ciuitas dei: ⁊ ciuitas diaboli. vt Augu. dicit.xiiij.de ciuitate dei. Et sic nota ꝙ ciuitas dei incipit ab amore dei vsq̃ꝫ ad cõtẽptũ ipsius hominis: vt scilicet quisq̃ꝫ ciuis illius ciuitatis omnia temporalia reputet vt stercora qm̃ friuola ceca ⁊ vana: taliter vt solum christũ lucri faciat vt aposto. ad Philip.iij. Sed ciuitas diaboli icipit ab homine ab amore sui vsq̃ꝫ ad contẽptum christi redemptoris nr̃i. sic in dicto libro numerorũ.capi.xxiiij. Et sic etiam dicit

dicit: s cps in dicto li. nume. capitu. xxij. sup particula quicquid volueris dabo. t uo p: emittunt ibi que maxime corda hominum mutat. s. hono: t diuitie: beatus qui superauit ea. Sed pro itineratione ciuitat; diuine: pmno debes cospicere aliqua circa corpus proprium. s. contemplando natiuitatem tuam vilissimam: vitam miserã: t mortẽ asperrimã. Secũdo ad mundum contemplãdo quantum si durus: durabilis t periculosus. Tertio ad paradisum contemplãdo quantum sit amenus: perpetuus t gaudiosus. nam leticia sempiterna super capita eorũ. gaudiũ t leticiam obtinebũt ex visione beatifica deum facie ad faciẽ intuẽtes iuxta illud Job. Videbis faciem eius in iubilo. Jubilus autẽ secundũ Grego. est indicibilis leticia: que nõ potest ligua exprimi: nec ex toto taceri. Pro quo vide t nota verba sequẽtia qñ notãda q: dulcia t amãda. O tu. N. quẽ deus omps cui ẽ cura de oibus ante mũdi constitutionẽ elegit anteq; pdisses in lucẽ: t nula fecisses opera bona te de⁹ ad magnã preparauit gloriã: quantũ gaudiũ tibi erit cu; habitaueris in atrijs dom⁹ dñi: t in illa ciuitate oib⁹ bonis plena: de qua valde gloriosa dicta sunt. Ciuitas illa quã possidebis perpetuo nõ eget lumine solis: q: claritas dei illũinauit eã. Ibi dẽ clare videb; ordines ãgelo;: de quo; gaudeb; cõsortio. Ibi pspicies choros scto; t virginũ: quo;ũ eris copulat⁹ collegio. ibi erit tibi cãdo: lucis estiual;. ibi teneritas vernalis. abũdantia autũnal;. reqes hyemalis. t oĩa q desideras scire: ibi cognoueris Pulchritudo absalonis: deformitas: velocitas azoelis. tarditas: fortitudo sansonis. debilitas: lõgaminitas Mathusalẽ. mortalitas: et regnũ augusti: paupertas. Nihil tibi oberit. nihil deerit. nihil defluet. nec cadet. nihil erit tibi extra qd appetas. nihil cõtra qd quidẽ fastidiat. Illa; igit vitã nunc tuo desiderio debes amplecti: vbi est vita sine morte. Juuẽtus absq; senectute. Lux sine tenebris. Gaudiũ sine tristitia. Pax sine discordia. Voluntas sine iniuria. Regnũ sine pmutione. q: merces tua ãgelo;

oīm ⁊ sctorū:quibꝰ dn̄s te fecit equalē.tā magna ē:qꝺ non
pōt mēsurari.tā multa qꝺ nō pōt numerari.tā copiosa qꝺ
non pōt finiri.tā p̄ciosa qꝺ nō pōt estimari.Ibi carmina
nō desinēt.Premia nō deficiēt.nihil amat̄ qꝺ nō sit.nihil
desiderat̄ qꝺ nō adsit.Est enī in illa vita oīs boni p̄sentia:
oīs mali absentia.Nā beatitudo est oīm bonorū statꝰ ag-
gregatione p̄fectus.Seq̄tur ⁊ facit.O culꝰ nō vidit nec au
ris audiuit:nec in cor hoīs ascēdit que deus oīpotēs tibi ab
eterno certissime p̄parauit.⁊ ista ꝺ ciuitate diuina tibi felix
pro p̄senti sufficiāt.cū q̄bꝰ vnusquisq̧ fidelis felix ⁊ beatꝰ
poterit dici.⁊ sic tu poteris dici felix ⁊ beatꝰ:qm̄ beatus est
cui optata succedūt.Sȝ bene scimꝰ qꝺ ecōtrario sensu ē for
tissimū argumētū.Et sic expedita materia ꝺ ciuitate diuīa
restāt aliq̄ de penꝭ īfernalibꝰ p̄nūciāda p̄ quo nota.O tu
īfelix ⁊ miser:quē parere ⁊ vberius ablactare mater nunq̧
debuerat:certissime noueris tibi post mortem interminabi-
les penas inferni esse paratas:vbi patieris tormenta:q̄ nū
q̧ in tua potuisti cogitare memoria.ibi oē malū qꝺ ex hor-
res tibi p̄sens assistet.O ē bonū qꝺ desideras nūq̧ videbis.
Nihil enī cernet oculꝰ de q̄ tuꝰ nō doleat animꝰ.Videbis
nēpe demonū vultus terribiles:quos vt nō videres potiꝰ
mortē eligeres.Audies gemitus tuos ⁊ sp̄um dānatorum.
Horror vermiū ⁊ fetor sulphuris tuū satiabūt olfactū.Fel
serpētū illo amarissimo cibo cōparari nō valet:qꝺ te deuo
rare necesse est.Sitis ⁊ fames tibi erūt p̄petuo.Vincula ⁊
carceres manibꝰ ⁊ pedibꝰ te ligatū cōstringēt.Locus ille
tenebrosus:⁊ tristis ⁊ fetidꝰ est tibi in habitaculo deputatꝰ.
Ibi erit te cōcremās calor ⁊ ardor ignis:stridor frigoris:te
nebre odiose:fumꝰ indeficiēs:lachrime icessabiles:vlulatꝰ
⁊ clamor:ariditas p̄manēs:vermis cōsciētie:vīcula:cathe-
ne:timor:dolor:pudor:inuidia:rācor:tristicia:rixa:discor-
dia:carētia oīs boni:oīs mali p̄sentia.q̄ oīa mala ⁊ tormēta
durissima compatieris tam grauiter:que etiam si magno
tempore finirentur:fortassis in refrigerium tibi essent.Sed

qḋ refero tibi dolēter: qꝛ coꝛ meū metuit cogitare: ⁊ lingua abhoꝛret explicare sermone. Indubitāter cognosco ꝙ vniuersa supplicia ꝑpetuo duratura tibi nunꝙ deficiēt: vtinaꝫ mille millia annoꝝ ⁊ tempoꝝ tuū affligerēt spiritū. O tu aīa tristis ⁊ misera quos plātus parturies? ⁊ ipsum coꝛpus tuuꝫ quod modo ita tenere eligis: tā abhominabile ⁊ destē peratum qḋ bene scis esse ex elemētis compositū: debebis assumere vt imperpetuū simul cuꝫ illo intolerabiles penas sustineas absqꝫ pietatꝫ toꝛtoꝝ vllo subsidio. Si hoc potuisses vitare: oēs tui laboꝛarēt amici. Sed in tpe illo qḋ dn̄s omp̄s de te ⁊ de seruis ⁊ amicis ⁊ alijs placetur zel⁹ ⁊ furoꝛ ei⁹ nō parcet nec aqescet cuiꝙ p̄cib⁹: nec recipiet ꝓ tua redēptione dona nec pauca nec plurima. O dn̄e Iesu si hec bene dicta sunt: appꝛoba tu ⁊ tui: sin aūt nō bene ignosce tu ⁊ tui. Meip̄m ⁊ que scripsi: ⁊ q̄ dixi ⁊ q̄ dicā: subijcio correptioni sacro sancte mr̄is ecclesie.

SEquit̄ decima pars misse. Nobis q̄ꝫ peccatoribus. ⁊ debet sacerdos tāgere pect⁹ suū semel cū dicit hec verba scḋm quosdā: qꝛ xp̄s semel ꝓ pct̄is nr̄is moꝛtuus est. ad Ro. viij. Secundū alios ter: qꝛ cōtingit peccare coꝛde: oꝛe ⁊ opere. Cū autē dicit hec verba sacerdos exaltat paululū vocē suā in altū: i quo notat̄ cōfessio latronis: de quo Lu. xxiij. Memēto mei dn̄e ⁊c. In hac clasula petit sacerdos societatē sanctoꝝ quos enumerat: qꝛ sacerdos legalis nomina filioꝝ israel habebat scripta sicut dicit̄ exo. xxx.

SEquitur vndecima pars huius scilicet hec. Per oīa secula seculoꝛum. in qua fiunt multa notabilia. Primū notabile est qḋ dicit. per oīa. in quo notat̄ ꝙ omnia per filium causata sunt. Io. j. Oīa per ip̄ꝫ facta sunt. Secundū est quod dicit. Sanctificata. in quo notatur ꝙ quicūꝙ sanctificatur: per gratiā xp̄i sanctificatur: de cuius plenitudine omnes accepimus Ioan. xvj. Pater sanctifica nos in veritate. i. in filio. Tertium est quod dicit. Viuificas. in quo notat̄ ꝙ quicūꝙ viuificatur: ꝑ filiū viuificatur. Ioan. xiiij.

Ego sum via veritas et vita. Quartum est quod dicit. Benedicis: per quod insinuatur quod benedictio celestis datur nobis per benedictum fructum virginis. Fiunt autem tres cruces: que significant fidem centurionis: qui in morte christi, christum deum et hominem confessus est cum dicit Mat. xxvij. vere filius dei erat iste. Debent autem fieri iste cruces super utramque speciem panis et vini. Sequitur. Et presta nobis. et tunc discooperitur calix: in quo significatur quod aperta sunt nobis que prius erant clausa in lege. Sequitur. Per ipsum et cum ipso et in ipso est tibi deo patri omnipotenti in unitate spiritus sancti omnis honor et gloria. Fiunt tamen quattuor cruces. Prima super ipsum. Secunda super cum ipso. Tertia super et in ipso. et quarta super. in unitate spiritus sancti omnis honor et gloria. Hec autem fiunt discooperto calice: et tenet sacerdos calicem cum sinistra manu et accipit hostiam cum dextra. et cum ea primo facit signum crucis exterius supra calicem. Secundo iterius supra calicem. Tertio intra calicem. Quarto facit crucem ante calicem. Prima signat quod deus est extra omnia non inclusus. Secunda quod super omnia est non elatus. Tertia quod deus est intra omnia non inclusus. Quarta quod deus est infra omnia non depressus.

Sequitur duodecima pars que incipit. Oremus. et habet in se quinque clausulas. Prima clausula est. Oremus. secunda. Pater noster qui es. tertia. Libera nos quesumus domine. quarta. Pax domini. quinta. Hec sacrosancta commixtio. In prima orat et ostendit sacerdos ministros ad orandum. In secunda ostendit nobis qui orandus: et quid orandum. Qui orandus: pater noster qui es in celis: secundum quod dicitur Jacobi. j. Omne datum optimum et omne donum perfectum. etc. Quid orandum. septem petitiones que sunt ibi. et dicuntur secundum apostolum esse septem postulationes. Tres prime pertinent ad vitam eternam: et ideo sacerdos elevato calice dicit eas. Alie quattuor pertinent ad vitam presentem: et ideo deposito calice sacerdos dicit eas. Expositiones huius orationis alibi scripsimus. quod autem ista oratio dicitur alta voce: significat quod rex celorum in noua lege publice et sine velamine predicatur. Sequitur tertia clausula. s. Libera nos. etc. que dicitur sub silentio in

signum qꝫ christus inter duū.s.in triduo siluit a predicatione. Sed hic notatur qꝫ duo fiunt de patena: ⁊ facit illa diaconus vel subdiaconus: que sunt notabilia: qꝛ diaconꝰ tradit eam subdiacono: ⁊ signat qꝫ christꝰ contulit discipulis suis potestatē predicandi regnū dei. Quod autem in quibusdā locis patena tenetᷣ discooperta: significat qꝫ sacerdos orat pro eternis q̄ per predicationem christi nobis reuelantur. Per patenā autē que rotunda est: significatᷣ eternitas que caret principio ⁊ fine: qđ in quibusdā ecclesijs tenetᷣ cooperta significat qꝫ sacerdos per orationez orat in fide ecclesie ⁊ qđ orat ꝓ vniuersali ecclīa. Quod autē sacerdotis manus a diacono sustētantur cum dīr. Pater nr̄. significat qꝫ Ur ⁊ Aaron sustentabant manus Moysi orantis pro Ismaele quādo pugnabat contra Amalech. Exo. xvij. Quod autē diaconus iuuat sacerdotē deponens calicē in altari: signat qđ Joseph ⁊ Nicodemus deposuerunt corpus xp̄i ⁊ posuerūt illud in monumēto. Joannis decimo nono. Quod aūt diaconus tunc osculatᷣ dextrū humerum sacerdotis: signat quod debet esse particeps laboris vt sit eterne retributionis particeps. Quod autem in quibusdā locis puer stat vestitus hūs capam ex trāsuerso: significat qđ caput conuersum est ī caudā.s. iudei q̄ expetāt messiā cū iā venerit. Cuz autē sacerdos dicit. Libera nos. ⁊c. tradit patenam subdiaconus diacono: ⁊ diaconus sacerdoti: ⁊ osculatᷣ eū in dextero humero. ꝑ qđ significatᷣ qđ ipse vult esse socius in passione ⁊ in regno scōꝫ qđ dicit apl's. Si compatimur corregnabimus. Qđ sacerdos signat se cum patena ⁊ postea deosculatur ipsaz: signat qđ ꝑ passionē filij reconciliemur deo prī: ⁊ erimus heredes regni celestis. Iterū patena seorsum posita: significat lapidem. a sepulchro cō motuz. In fine clausule huius dicit sacerdos. Per dn̄m nr̄m. ⁊c. Et facit tres partes de hostia. vnā ponit in calice: ⁊ duas comedit. vel secundum romanā ecclesiā vnam comedit: ⁊ aliā ponit in calice: tertiā reseruat vsqꝫ in finē misse. Frāgitur aūt hostia ī tres

partes. Primo ĩ memoriã trinitatꝫ. Scđo in memoriã tri-
plicis ſtat⁹ xp̄i. Primo mortalis cũ hoſtib⁹ manẽs. Secũ
do mortu⁹ ĩ ſepulchro iacens. Tertio immortalis ĩ celo exi
ſtens. Tertio frangit̃ hoſtia ĩ tres partes: in ſignũ vel me-
moriã qđ xp̄s paſſus fuit in triplici parte. ſ. in manibus: pe
dibus ⁊ latere. Quarto frangit̃ hoſtia in tres partes: in ſi-
gnũ qđ tres ſunt partes corporis myſtici. Una pars eſt in
celo: ⁊ dicit̃ ecc̄lia triũphans. Scđa in terra: ⁊ hec pars dr̃
ecc̄lia militãs. Tertia eſt ĩ purgatorio: ⁊ hec dicit̃ purgãs.
Et hec tres partes poſſent haberi ꝑ hos verſ⁹. Tres ſunt
eccl̄ie ꝑtes. ꝑs p̄ma laborat. In terris ꝑtẽ iã ſonet alta q̃es.
Partem q̃ reſtat expurgãs decoq̃t ignis. Excoctaq; patet
trãſit⁹ ad req̃em. Uiſo q̃liter tres partes fiũt de hoſtia: tũc
videndum eſt quid vtraq; pars ſignificet. Prima que poni
tur in calice: ſignificat qꝫ xp̄s tranſijt de virgine Maria.
Pars comeſta ſignat oẽs fideles. Pars reſeruata ſignat
omnes mortuos. Hoc modo exponit Gelaſi⁹ papa. Alio
modo pars poſita in calice: ſignat eccleſiã militãtē. Pars
comeſta ſignat eccleſiã triumphantẽ. Pars reſeruata vſq;
in finẽ miſſe ſcđm antiquũ morẽ: ſignat eos qui ſunt in pur
gatorio. vñ verſus. Frangitur in tres partes hoſtia, tincta
beatos: pars ſicca notat viuos: ſeruata ſepultos. Itẽ notã
dum eſt qđ ſub qualibet parte eſt chriſtus totus verus de-
us ⁊ verus homo: ſicut ſi frangitur ſpeculũ in qualibet par
te ipſius reſultat imago reſpiciẽtis. Item in diuerſis locis
ſicut patet de voce, vt ſi aliquis loqueretur multis vox vna
eſt: tamen a multis percipitur ⁊ ſimul. Et quia dicitur hic.
Pax domini. Pro cuius declaratione vide quid dicat Au
guſtinus in pſalmo. lxxxiij. in verſu iuſticia ⁊ pax oſculate
ſunt ſe. gloſa. Fac iuſticiã ⁊ habebis pacem quia oſculant̃
ſe iuſticia ⁊ pax. Si enim nõ amaueris iuſticiã: pacẽ nõ ha
bebis. Amãt enim ſe duo iſta ſcilicet iuſticia ⁊ pax ⁊ oſculã
tur ſe taliter: vt qui fecerit iuſticiã inueniat pacẽ oſculantē
iuſticiam, due amice ſunt, tu forte vnam vis ⁊ alteram non

facis. Nemo est enim qui non vult pacem: sed non oes volunt operari iusticiam. Interroga oes homines. vultis pacem? vno ore tibi respondet totum genus humanum opto. cupio. volo. amo. Ama iusticiam quia due amice sunt iusticia et pax ipse se osculant. Si amicam pacis non amaueris: non te amabit ipsa pax nec veniet ad te. Quid enim magnum est desiderare pacem? quiuis malus desiderat pacem: bona enim res est pax. Sed tu fac iusticiam quoniam iusticia et pax se osculant. non litigant. tu quare litiguas cum iusticia? Ecce iusticia dicit tibi ne fureris et non audis. ne adulteres et non vis audire. non facias alteri quod tu pati non vis. non dicas alteri quod tibi dici non vis. Inimicus es amice mee dicit tibi pax. Quid me queris amica sui iusticie? Quecunque inuenero inimicum amice mee: non ad illum accedo. vis ergo venire ad pacem: fac iusticiam. et sic homo est vacuus sine deo: nec est aliquid in eo delectabile. hec Augu. vbi supra.

Sequitur quarta clausula. s. Pax domini sit. quam cum dicit sacerdos: facit tres cruces cum parte hostie: quam postea debet ponere in calice. Tres pme significant quod xps resurgens a mortuis: dixit discipulis suis. Pax vobis. Jo. xx. Dicit ergo sacerdos. pax dni. i. pax pectoris sit vobiscum semper. i. in presenti et pax eternitatis in futuro. Chorus respondet. Et cum spiritu tuo. triplex pax. s. pax pectoris: pax temporis: et pax eternitatis. et tunc incipit. Agnus dei. in quo notatur quod xps ad tria venit. Primo vt liberaret nos a miseria culpe. Secundo vt nos redimeret a miseria pene. Tertio vt nobis donaret de plenitudine gratie sue. Quantum ad duo prima dicitur bis miserere nobis. Quantum ad tertium dicitur dona nobis pacem. Item dicitur ter agnus dei. Primo quia cognouit patrem obediendo ei. Unde aposto. ad ephe. ij. Factus est obediens vsque ad mortem. Dicitur enim agnus ab agnoscendo. Secundo dicitur. Agnus dei. quia agnouit matrem suam: eius curam habendo. Unde Joan. xx. Ecce mater tua. Tertio dicitur. Agnus dei. quia pro pietate sua factus est nobis hostia. Agnus enim dicitur ab agno greco. quod est

puer latine. Agnus dico, pro cui⁹ declaratione notādū qd totus xps sumit in hoc sacramēto altaris qui est fons ⁊ origo totius gratie: cuius figura precessit Exo. xvj. qñ manna deus pluit patribus i deserto: q̄ quotidiano celi pascebant alimēto. Exo. xv. vnde panē angeloꝝ mādoucauit hō. Sed tunc panē illū q̄ mādoucauerūt mortui sunt. Iste vero panis viuus q̄ de celo descēdit: vitā mūdo tribuit. Jo. vj. mānā illud de celo. i. de aere. hoc super celuȝ. i. de supremo loco celorū. Illud scaturiebat in diē aliū reseruatum: hoc ab oī corruptione alienū est. Quicūq; ergo religiose gustauerit: corruptionē non videbit. Illud datū fuit antiq̄s post trāsitū maris rubri, vbi submersis egiptijs liberati sunt hebrei, ita hoc celeste manna nō nisi regnatis prestari debet. panis ille corporalis populū antiquū ad terrā ꝓmissionis ꝑ desertum adduxit: hec esca fidelis ꝑ huius seculi desertum trāseūtes in celo deducit. vnde recte viaticuȝ appellatur: q2 in via nos reseruās: vsq; in patriaȝ deducit. Et sic q̄uis in veteri testamēto fuerunt plures figure materialiter: tamen oēs ad hanc reducant̄. q2 in oībus sacrificijs ⁊ oblationibus antiquorum significat̄ illud qd est res ⁊ sacramētū in eucharistia: ⁊ qd significat̄ per agnū paschalē. s. ipse xps qui obtulit se deo patri pro nobis oblationē hostiaȝ. sic mgr̄ sen. suo quarto. di. viij. ⁊ ibi tho. Et interp̄tat̄. māna. q̄d est hoc?

SEquitur quīta clausula huius. s. Sacrosancta cōmixtio. quā cum dicit sacerdos: ponit partē hostie qua fecit tres cruces in calice. ⁊ facit sacerdos hāc commixtionem ad significādū q͞ corpus xpi non fuit sine sanguine: vel sanguis sine corpore: sed vnam facit: ad designandū q͞ vnū sacramētum conficitur ex specie panis ⁊ vini: per qd innuit q͞ xps vltra iam nō est moriturus. Facta cōmixtione ⁊ finita orone assumit pacem a corpore dn̄i ⁊ dat diacono. ⁊ hoc fit in signū q͞ pax spūalis data est a xpo humano generi. diaconus dat pacē alijs: ⁊ alij inter se. in signū q͞ oēs debēt habere pacē ⁊ maxime filij ecclie. Per hāc rationē pōt habe-

ri ratio. quare nõ daꝛ pax in missa ꝓ defunctis? ⁊ est qꝛ defuncti nõ indigẽt tẽporali pace siue corporali sanitate.

Sequitur de ꝑceptione corporis ⁊ sanguinis xp̃i.

SEquitur. perceptio corporis ⁊ sanguinis dñi nr̃i iesu xp̃i. ⁊c. Ante corporis ⁊ sanguinis perceptionem debet dicere sacerdos oraciones a sanctis patribꝰ institutas. Prima dirigitur ad patrē que incipit. Dñe iesu. Alia ad spiritum sanctũ. s. Assit nobis q̃s dñe. vel veni sancte spũs. Post hoc debet sacerdos meditari de incarnatione xp̃i. dicat sacerdos hãc orationem. Corpus ⁊ sanguis dñi nostri Iesu xp̃i custodiat me. Post perceptionem corporis ⁊ sanguinis sumat de vino semel vel bis prout cõsueuit. vel si q̃s debeat celebrare iterũ illa die: post perceptionẽ corporis ⁊ sanguinis nil sumat de vino in prima missa. qꝛ corpus xp̃i exigit stomacum ieiunũ: ⁊ sic non fert ieiunũ. vnde versus. Alte sumenda nõ est ablutio vini: hac iterũ luce si celebrare velis. Post hoc dicaꝛ communio que sic appellatur vt cõmunicemus. ⁊c. Vel dicitur communio. quia in primitiua ecclesia populus cõmunicabat quolibet die. Sed propter peccatum circumstãs nos statutum fuit vt cõmunicaremus ter in anno solũ. s. in pascha ⁊ in pẽthecoste ⁊ in natiuitate dñi ⁊ modo precipitur omnibus ad minꝰ in pascha. ⁊ notãdum q̃ pro cõmunione que solebat fieri quolibet die datur pax quotidie. Item pro communione q̃ solebat fieri diebus dñicis datur panis benedictus. His expletis vidẽdum est de quarta parte misse que dicta est superiꝰ gratiarum actiones. In hac parte reddit sacerdos ad dextrum cornu altaris in signũ q̃ iudei cõuertenꝛ. Postea dicit collectas iuxta numerũ secretoꝝ. Collecta aũt quã dicit sacerdos in fine misse signat q̃ subsequens est nobis necessaria sicut precedẽs. Et illa vltima signat q̃ aduocatũ habemꝰ apud patrẽ. Et nota q̃ sacerdos quinquies vertit se ad populũ: in signum quod xp̃s in die resurrectionis quinqꝫ vicibus apparuit discipulis suis ⁊ marie magdalene. Itẽ duo

bus discipulis euntib⁹ in Emaus. Mulieribus reuertenti
bus de monuméto que tenuerũt pedes ei⁹. ꝛ vltimo. xj. dis-
cipulis cógregatis in Hierusalem. Alibi vero quinqꝫ vici
bus tantũ legitur eijsdem apparuisse infra suam ascẽtionẽ.
Itẽ ad mare tyberiadis Petro ꝛ filijs zebedei ꝛ alijs mulie
ribus. His dictis dicit sacerdos vel diaconus. Benedica-
mus domino. inuitans populum ad gratiarum actiones:
quia post omnia debemus humiliari deo. In diebus festi-
uis dicitur. Ite missa est. idest ite ad propria: missa est cõsu
mata. Itẽ. ite missa est. sumit a veteri lege vbi populus isra
eliticus licẽciat⁹ a rege cito reuerti cõsueuit ad ꝓpria. Itẽ.
ite missa est. s. xp̃s. In missa pro defunctis dicitur. Requies-
cãt in pace. ꝛ optat eis requies eterna. Itẽ dicit ps. Septi-
es in die laudẽ dixi tibi. propter quod ecclesia constituit sep
tem horas dicendas ad laudes. Primã. tertiam. sextam. no
nã. vesperas. completoriuꝫ ꝛ matutinas. Matutinale offi
ciuꝫ propter carnẽ domãdã ꝛ ꝓ psalterio legẽdo a sctis pa
tribus institutũ est. qꝛ sic dr̃ eccl'ie. xxij. Vigilia oculoꝝ tabe
scit carnes. i. macerat. Laudes. ad tẽtationes diaboli repel
lendas. Unde Esaie. xxvj. Expergiscimini ꝛ laudate q̃ ha
bitatꝫ in puluere. Et quia dicit hic. expergiscimini. nota q̃d
expergiscor. ris. experrectus sum. i. a sõno euigilo. ꝛ sic exper
giscimini. i. a somno euigilate. Itẽ ad coronã gl'ie obtinẽdã
iuxta illud. Nõ sit vobis vanũ surgere ante lucẽ: qꝛ ꝓmisit
dñs coronã vigilãtibus. Primã dicimus: quia tunc oscula
tus fuit dñs a iuda. Tertiã: quia tũc linguis iudeorũ morti
fuit adiudicatus. Itẽ in hora tertia spũs sctũs ad apl'os de
scẽdit. vnde cãtat ecclesia. Dũ hora cũctꝫ tertia. Sexta dr̃:
qꝛ tũc fuit crucifixus. Nonã dicimus: qꝛ tunc emisit spũm.
Vesperas: qꝛ tunc dñs fuit depositus de cruce. Completo
rium: qꝛ tũc positũ fuit corpus xp̃i in sepulchro. Et notãdũ
q̃d cõtigit peccare ore. corde. ꝛ opere. ideo tribus modis in
cipiũtur hore. Matutine per Dñe labia mea. Et cõpleto
riũ per Cõuerte nos. Alie vero ꝑ De⁹ i adiutoriũ. Dñe

labia mea aperies.cōtra peccatū oris dicit᷑. Deꝰ ī adiutoriū. cōtra peccatū operis. Cōuerte nos. cōtra peccatū cordis. Et qꝛ ī pctō cordis ꝛ oris ē aliqd operꝫ: ideo per oēs horas diei dr̄. Deus in adiutoriū. Monachi vero dicūt ī matutinis pus. Deus ī adiutoriū. Et postea. Dn̄e labia mea aperies. qꝛ sine auxilio dei nec cor nec labia ad eiꝰ laudē possūt aperire. Jo.xv. Sine me nihil potestis facere. Hymnus significat laudē. Psalmꝰ bonā ꝛ diuinā opationē. Antiphona charitatꝫ copulā. Capi. exhortationē boni operis. Respōsoriū. bonū opus. Uersiculꝰ. fructus boni operis. Orō. miam dei. que precedit ꝛ subseqtur hoiem ī bonis operibꝰ. Et qꝛ dictū est supra de euāgelio: nō ē sub silētio ptereūdū. Pro q̄ notādū qꝺ qn̄ dr̄ euāgeliū vel aliq̄ pars euangelij: vel benedictꝰ dn̄s deꝰ israel. ꝛc. Ad matutinas ꝛ ad Magnificat ī vesperꝫ. ꝛ quādo dr̄ Nūc dimittis ī cōpletorio. ꝛ quādo dr̄ Glia ī excelsis deo. ꝛ quādo dicunt᷑ collecte siue post cōi. et qn̄do dicit᷑ Ite missa ē: debēt hoies stare ꝛ nō sedere discoopertis capitibꝰ. sic pphetа in ps. cxxj. vbi dicit. Stātes erāt pedes nr̄i ī atrijs tuis hierusalē. Sic etiā ī capi. scire. di. lxxvj. sic in ca. pe. de. vj. ꝛ ho. cle. sic etiam in capi. apostolica de co. di. j. sed que differentia sit inter stare ꝛ sedere: pro huiusmodi declaratione vide. capi. j. vt clerici. de. vj. ꝛ hon. cle. vbi dicitur vt laici secus altare stare vel sedere nō presumant. Sed qn̄ corpus dn̄i nostri iesu christi fuerit cōsecratum debent homines flexis genibus orare ꝛ non surgere vsqꝫ quo sacerdos communicet: ꝛ tandem debēt surgere qn̄ dicitur. Ite missa est. qꝛ tūc datur oībus licētia abeūdi vt supra habitū est. qꝺ est valde notādum. Sed pro ampliori declaratione huius particule. Ite missa est. sciendūꝫ qꝺ ite missa est nunqꝫ dicitur nisi tēpore quo cātat᷑. Gloria in excelsis deo. Et gloria in excelsis deo nunqꝫ cantatur nisi qn̄ dicitur. Te deūꝫ laudamꝰ. Sed loco ite missa est qn̄qꝫ dicit᷑. verbū patris hodie. ꝛc. Uel aliud simile: vt in die natalis domini nr̄i Jesu christi. sed alio tēpore semper dicitur

benedicam⁹ dño.sic pp̄heta in ps.xxxiij. benedicā dñm in oī tp̄e.glo.s.tā in tp̄e aduersitatꝫ q̄ȝ in tp̄e psperitatis.sic etiā Arist.ethi.j.ca.ij.in fortunā. Cui⁹ verba sūt. Fortunā q̄ ferret optime ac per oīa omnino decēter hic enī vere bonus et quadrāgul⁹ sine vituperatione. Ex quo infertur q̄ vir bonus.prudēs.discret⁹.felix. ꝛ beat⁹ fert fortunā prosperā ꝛ aduersaȝ decēter.quia licet ambe fortune adsint ꝛ desint:semp se habēt vt lignū quadratū vt taxillus:q̄ licet cadat ex vno vel altero latere:semp se habet būe ꝛ secure. Sed q̄ diximus hic de missa. Sciendū q̄ missa ē honor dei ꝛ sanctorū:salus viuorū ꝛ reqes defunctoꝝ. Missa enī dicit̄ eo q̄d celestꝫ missus ad cōsecrādū viuificū corpus adueniat. Sȝ notādū q̄ fideles nō debēt recedere a missa vsq̄ȝ quo deꝫ eis licētia vt dictū est.s.dicēdo. Ite missa ē.vel benedicamus dño:vel aliq̄d simile.sic in ca.missas.de.cō.di.j. vbi dicit̄. Missas die dñica secularib⁹ totas audire spūali ordine pcipim⁹ ita vt ante bñdictionē sacerdotꝫ egredi populus non psumat.q̄d si fecerit ab epō publice confundat̄. Pro quo sciēdū q̄ si mulieres speculū suū amiserint in quo facies suas ispiciūt diligēter querūt vt curiose tergāt a pulnere ꝛ a sorde:ꝛ sic multo ampli⁹ speculū iterioris hominis debem⁹ ꝛ inuenire ꝛ tergere ꝛ inspicere vt in eo totā turpitudinē nr̄aȝ valeam⁹ deprehēdere.i.a nobis expellere:ꝛ ita per cognitionē n̄ram ad cognitionē dei puenire.sic. Augu. in libro d̄ spū ꝛ aīa ca.lij. Sed p̄ speculis mulierū de q̄b⁹. s.excubātib⁹ in hostio tabernaculi. Sed si querat̄ quomodo de speculis mulierū labiū eneū fieri pōt. Respōsio.dicēdum q̄ si aliq̄d tale speculū eneū est valde politū ꝛ est nature specularis vt.s.imaginis reddat vel q̄ ista specula de vitro erāt:sed erāt incassata i ere.sicut nūc incassant̄ in ligno. Sed alij dicūt q̄ labiū nō esset de speculis:ſȝ de ere tātū in cuius circuitu erāt posita specula vt videret sacerdos vult⁹ sui maculas ablnēdas. Sȝ Abenazra dicit q̄ mulieres excubātes i hostio tabernaculi erant mulieres deuote q̄ derelicta:

seculi pō pa: seipas cū suis ornatibus dn̄o obtulerūt. s3 Hie
roni. ⁊ Abenazra. dicūt istā litterā debere exponi de mulie-
ribus orātibus ⁊ deuot3. Sed Ra. sa. dicit q᷑ d3 exponi de
mulieribus gignētibus dicēs. q᷑ qn̄ Pharao mandauerat
masculos hebreorū nouiter natos occidi. viri abstinebāt se
a coitu. Mulieres aūt vt ꝓuocarēt viros ad prolis ꝓcrea
tionem: componebant vultus suos intuentes ad specula: ⁊
sic viri ad eas accedebant. ex quarū propagatione nata est
tanta multitudo israel. sic eps abu. ⁊ sic pondera speculum
in rubro qn̄ dicit᷑ sacerdotū volētiu3 celebrare missa3. Pro
quo ē notādū qd dr̄ Ro. j. Inuisibilia dei ꝑ ea q̄ facta sūt
intellecta conspiciuntur. Et sic dicit littera nr̄a. q᷑ sacerdo-
tes volētes celebrare debent habere corā se speculum mate
riale: q2 materiale speculum significat spirituale: qm̄ sicut
mediante materiali speculo possunt abstrahi macule cor-
porales: Ita mediante speculo spirituali. s. contritione con
fessione ⁊ satisfatione abstrahentur macule spūales. i. pctā
mortalia q̄ maxima cu3 diligētia debemus fugere propter
rationes superius allegatas qn̄ fuerūt aliqua tacta de pon
dere peccati mortalis. sed pro ista materia de peccato nota
q᷑ ignis inferni ⁊ ignis purgatorij est vnus ignis numero.
sic Tho. iiij. sentē. distin. l. ⁊ grego. iiij. dia. c. xlv. propterea
q2 dicimur sacerdotes multum debemus cōspicere signifi-
catū istius dictionis sacerdos ne mētiamur. qm̄ mendaciu3
non solum cōmittit᷑ verbis: verūetiā factis. sic in ca. cauete
fratres mendaciū. xxij. q. v. Cuius verba sunt. Cauete fra
tres mendacium: q2 oēs qui amant mēdaciū filij sunt dia-
boli. Non solū verbis falsis: sed in simulatis operibus mē
dacium est. Mendacium nanq3 ast xpianu3 se dicere: opa
christi non facere. mendacium est episcopum sacerdotē vel
clericū se profiteri: ⁊ contraria huic ordini operari. De hac
materia loquitur magister sen. li. iij. di. xxxviij. ⁊ ibi Tho.
que pro presenti relinquo. Et q2 de materia speculi alibi di
ximus: hic aliqua breuiter dicemus. sed pro presenti licitu3

est vt semp speculũ cõsciẽtie cõspiciam⁹: vt clerici dicamur. Et sic breuiter tria perstriguã. primũ dispositionẽ volẽtiũ accedere ad tãtũ sacramentũ. Secũdũ quomodo sacerdotes debem⁹ esse dediti reb⁹ spũalib⁹ ⁊ nõ tẽporalib⁹. Tertiũ ⁊ si sacerdotes nõ bene se habeãt circa fructus beneficiorũ restitutioni obligent. Quãtũ ad primũ nota qd de⁹ hortat oẽs volẽtes accedere ad tãtũ sacramẽtũ ne idine accedamus. sic .j. cori. xj. Qui mãducat ⁊ bibit idigne: iudiciuꝫ sibi mãducat ⁊ bibit nõ diiudicãs corp⁹ dñi. Et sic sanis .s. sanitate spũali sana ẽ refectio panis. sicut gutturi sano tpe famis suauis ẽ cib⁹ panis: ⁊ sic materia hui⁹ sacramẽti tãgit. Jo. vj. Pro quo nota ꝙ sicut cib⁹ corporalꝫ ꝓest corpori: ita ⁊ melius tautũ sacramẽtũ ꝓest aie existenti in charitate. ⁊ sic hoc sacramẽtũ etiã tãgit a ꝓpheta ĩ ps. lxxvij. ⁊ sic dicetiã ꝙ sicut iuuant corpora ⁊ sustẽtant mediãtib⁹ cibis corporalib⁹: meli⁹ sustẽtant ⁊ cibant aie bene disposite cibis spũalib⁹ .i. sãguine xpi ⁊ ei⁹ carne. sic Jo. vj. q̃ mãducat meam carnẽ ⁊ bibit sanguinẽ meũ: hẽt vitã eternaꝫ. Et isto in loco dr̃. Nisi mãducaueritꝫ carnẽ filij hoĩs ⁊ biberitis eius sanguinẽ: nõ habebitꝫ vitã ĩ vobis. Sꝫ aliqs posset dicere. Cõtra. infideles ⁊ hoĩes pctõres nõ accedũt ad tãtũ sacramẽtũ corporis xpi: sed viuũt. Dicẽdũ ꝙ ẽ distiguẽdũ de vita. qm̃ alia vita ẽ corpalis: alia spũalis: ⁊ alia eterna. Uita corpalis tãdiu durat q̃diu aĩa ẽ vnita corpori. q̃ vita ẽ principiũ quo viuẽs viuit. Sꝫ Arist. dicit. ij. de aia in ca. q̃re primo. iij. ca. vita viuẽtib⁹ est eẽ. Sꝫ vita spũalis est q̃diu aliqs est in charitate ⁊ tũc deus dat eẽ aie: q̃ deus ẽ vita spũalis ipsius aie. qm̃ sicut aĩa dat esse corpori: ita ⁊ meli⁹ ⁊ lõge verius de⁹ dat esse aie rationali. sic actu. xvij. De⁹ est quo sumus viuim⁹ ⁊ mouemur. põdera verbũ sumus. Et sicut separatur a corpore ratione indispositionis corporis: q: humores sunt inadequati .i. improporcionati ⁊ indispositi: ita deus separatur ab aia ratione cuiuscũqꝫ pcti mortalis. qm̃ sicut mors corporalis est separatio aie a corpore: ita mors

spūalis ē separatio dei ab ipa aīa. Sed vita eterna est qn̄ aliquis decedit in charitate. s. mediāte baptismo in paruul; ꝛ in adult; mediāte baptismo ꝛ cordis cōtritione: oris cōfessione: ꝛ oper; satisfactiōe. Et sic ad argumētū dicēdū ꝙ si infideles ꝛ pctōres viuāt si nō cōicēt: cōcedēdū est ꝙ viuūt vita corporali vel naturali. Sed ē negādū ꝙ viuūt vita spūali. Et sic etiā posses dicere qd mors triplex ē vt supra dictū est. s. corporalis: spūalis ꝛ eterna. Corpal; ē qn̄ aīa separatur a corpore: spūalis qn̄ deꝰ separat ab aīa ratione cuiuscūq; pcti mortalis. S; mors eterna ē qn̄ aliqs decedit cū aliquo pctō mortali. de q̄ Job. x. Libera me dn̄e de morte eterna. Sed ꝙ mors sit triplex: sic poteris ꝓbare cū ꝓpheta in ps. xxxiij. vbi dr̄. mors pctōꝝ pessima. s; in oī posteriori intelligit̄ suū ꝑus vt i hac paticula pessima. sub qua intelligit̄ mala ꝛ peior: ꝛ hoc sic. mors corpal; mala ē: mors spūalis peior: s; mors eterna pessima. Sed alibi dn̄s deꝰ hortat̄ nos ad suscipiēdū xp̄m i hoc sacramēto vt. s. simus sine peccato mortali. vt in ps. cxxvj. vbi dicit ꝓpheta. Surgite postq̄; sederitis q̄ mādūcat; panē doloris. surgite ī quit a lecto egritudinis vanitatis supbie q̄ mādūcatis. i. mādūcare intēditis panē doloris. id est corpꝰ xp̄i. Et dr̄ panis doloꝝ: q; sine doloꝝ cōtritione pcipi nō debet. ꝛ ista sufficiāt q̄ ad ꝑmū. Quātū ad scdm̄ dicēdū. ꝙ oēs sacerdotes debent esse dediti spūalibꝰ ꝛ nō tpalibꝰ. q; xp̄s redemptor nr̄ dicebat eijciēdo emētes ꝛ vēdētes colūbas cū funiculo: domus mea domꝰ orōnis vocabit̄. ꝛ ē dicere ꝙ sacerdos bonꝰ ꝛ deditꝰ rebꝰ spūalibꝰ dr̄ domꝰ dei. s; deditꝰ rebꝰ tpalibꝰ nō dicet̄ domꝰ dei sed spelūca latronū. i. pctōꝝ vel diaboli. d̄ quo satis dictū fuit supra. nec domꝰ orōnis dicet̄: sed domꝰ maledictionis: qm̄ vt dicebat Augu. nemo pōt cōspicere simul celū ꝛ terrā. sic Jo. viij. Nemo pōt duobꝰ dn̄is seruire. Et nota qd illa eiectio xp̄i emētiū ꝛ vēdētiū de tēplo significat quod boni sacerdotes: fideles ꝛ prudētes debēt manere in ecclesia dei: ꝛ mali vt simoniaci: ꝛ imperiti ꝛ alij huiusmodi

deberēt expelli: ne mētiant͛. Sȝ mirādū ē de multꝭ archie-
piscopis ⁊ epis quātā diligētiā adhibēt circa custodiā alicu
ius fortalicij q̄ nō adhibēt tātā diligētiā circa custodiā mul
tarū aiarū: cū sit maxima differētia ⁊ ꝑ cōsequēs mai⁹ peri
culū. sed vbi maius ꝑiculū vertit͛: ibi cautius ē agēdū. sic in
ca. vbi maius ꝺ ele. in vi. Sȝ pro supradictꝭ nota q̄ꝺ nec cle
rici vel monachi secularibus negocijs se imiscēre debēt. sic
in ca. ij. nec de. vel mo. Sȝ in cōtrariū est cōsuetudo clerico
rū nr̄i tēporis: q̄ q̄n̄qȝ bn̄ se itromittūt ī reb⁹ tꝑoralib⁹ q̄ꝺ ē
horrēdū. ꝑ q̄ facit illud ꝓphete in p̄s. xciij. vbi dicit. Beat⁹
hō quē tu erudieris dn̄e: ⁊ de lege tua docueris eū. Sed sa-
cerdotes ignari ⁊ cupidi q̄n̄qȝ fauore rerū tēporaliū se itro
mittūt ī causis beneficialib⁹ quocūqȝ modo ⁊ via possint.
q̄ꝺ est tristādū. de q̄bus ꝓpheta in p̄s. xxxix. Thesaurizāt
⁊ ignorāt cui cōgregēt ea. Et sic cōplēs sacerdotes decipiū
tur: cū sint patres pauperū ⁊ faciūt se patres diuitiarum re
rum tēporaliū ⁊ sic nō faciunt ea ad q̄ tenent͛ ⁊ obligant͛: ⁊
sic decipiunt͛. q̄m sicuti ē patrū carnaliuȝ ꝓuidere filijs car
nalibus in tēporalibus ⁊ sp̄ualib⁹: ita ē sacerdotū ꝓuidere
pauperib⁹ in tēporalibus ⁊ sp̄ualib⁹. sic in ca. q̄m. xvj. q. j.
⁊ de ista materia deo duce aliq̄d dicet͛. Sed ꝑ dictis ⁊ dicē
dis vide ca. negociatorē. lxxxviij. di. vbi dicit͛. Negociatorē
clericū ex inope diuitē: ⁊ ex ignobili gl'iosum q̄si quasdā pe
stes fugite. Ex quo eliciūt canonice q̄ꝺ pestꝭ sit fugiēda. Et
sic dicit xp̄s redemptor noster. Filioli mi si aliqua ꝑsecutio
fuerit in aliquo loco fugite de ciuitate in ciuitatē. Mat. x. ⁊
ysi. dicebat in li. ethimo. q̄ꝺ pestꝭ est morbus cōtagiosus q̄
corrupto vno aiali faciliter ad alia trāsit. Et sic cōcluditur
q̄ꝺ tā pestis corporalis q̄ȝ sp̄ualis semꝑ est fugiēda. qꝛ sicut
corporalis corrūpit corpora: ita sp̄ualis. i. peccatū mortale
⁊ consortiuȝ mali hominis aiam. sic propheta p̄s. xvij. cum
sancto sanctus eris. ⁊c. sed notādū q̄ꝺ negotiū dicitur trib⁹
modis. primo quilibet actus secularis rerū vt in capitulo. j.
ne cle. vel vo. ⁊c. secundo modo dicitur negotium seculare:

iudiciũ de rebus secularibus. vbi dicitur q̃ clericis nõ licet nisi inter clericos tãtũ.xj.q.j.ex his.tertio modo dicit̃ q̃ fit inter seculares homines: q̃d etiã nõ licet clericis nisi de his que pertinẽt ad iudiciũ ecclesie puta decimis. Sed clerici q̃d operant debeãt dare rebus spũalibus.sic Exo.xxx.vbi dicitur.faciesq̃z altare.ꝛc̃.sic in ca.xij.q.j.vbi dicit̃ duo sunt genera christianorũ.est enĩ genus q̃d mãcipatũ diuino officio ꝛ deditũ cõteplationi ꝛ orationi:ab oĩ strepitu tẽporaliũ cessare cõuenit vt sunt clerici ꝛ deo deuoti videlicet cõuersi. Cleros enĩ grece:latine sors.inde huiusmodi homines vocãtur clerici.i.sorte electi. Omẽs enĩ deus i suos elegit.hi nãq̃z sunt reges.i.se ꝛ alios in virtutibus regẽtes: ꝛ ita in deo regnũ habẽt ꝛ hoc designat corona in capite. Hanc coronã habẽt ab institutione Romane ecclie in signũ regni q̃d in xp̃o spectat̃. Rasio vero capitis est tẽporaliũ omniũ depositio. Illi enim victu ꝛ vestitu cõtẽti:nullam inter se habẽtes proprietatem:debent habere oĩa cõmunia. Aliud vero genus christianorũ vt layci:laos enĩ grece latine populus. licet his tẽporalia possidere:sed nõ nisi ad vsum. Nihil miserius est q̃̃ propter nũmũ deum cõtemnere. Nihil felicius est q̃̃ propter deum mundum cõtemnere.cõcessum est vxores ducere.causas agere.terram colere.inter virum ꝛ vxorẽ iudicare. causas agere: oblationes sup̃ altaria ponere sic semper decimas dare:ꝛ ita saluari poterunt. Quantum ad tertiũ dicẽdum q̃ sic teneant̃. vt in ca.j.di.xlvij. vbi dr̃. O sacerdos de bonis ecclesie tibi p̃missũ ẽ viuere:sz nõ vt luxurieris.hoc etiam tenet archi.in ca.statutũ. de rescriptis li.vj.hoc etiam tenet oñicus.xliiij.di. in principio. sic etiam dominicus in capitulo presenti d̃ officio ordinarij. libro.vj. sic etiam. Ioan.de lignano.sic etiã abbas in cle. gratie de rescriptis.sic abbas in capi.finali de pecu.cle.etiã de .pp̃:io patrimonio.sic etiam enri.scrutatur veritatis in rubrica de cle.non re.ꝛ in pluribus alijs iurib⁹.Et sic videor fortassis quod periculosum sit clericari.

SEd vtruz clerici teneant̃ ad restitutionẽ de fructibus ecclie pceptis: sed male cõsumpt;. Dicẽdũ q̃ pro ista materia vtile esset te videre ep̃m abuleñ. sup mat. q. lxxiiij. qui in hac materia subtilter se habuit. ĩducẽdo illã autoritatẽ numeri. xviij. qñ dedit de⁹ decimas filiꝫ leui dicẽdo oẽs decimas israeli in possessionẽ deberi pro ministerio qñ seruiũt in tabernaculo federꝫ. Et cõsequẽter ecclia dat illa bona vt paupes ĩde alant̃: q: ecclia recipit bona d elemosinis fideliũ ⁊ vult q̃ in illis expẽdant̃. maxime q: ecclia cũ sit a deo instituta ẽ optime ordinata: ⁊ singule res sue sunt bene disposite. Fruct⁹ ergo suos ad bonũ finẽ ordinat: q: ditari nõ est bonũ sed ptinet ad auariciã: ⁊ etiã ẽ occasio peccãdi. j. ad Thimo. vj. Qui volũt diuites fieri: icidũt ĩ laqueũ diaboli. Nõ eni ecclia intẽdit quẽpiã ditare: sꝫ solũ dare sustẽtationẽ. Quod autẽ aliud ẽ ab ecclia nõ est ĩtẽtũ cũ nec ipe res posesse sunt nisi ad supplẽdã indigẽtiã nostrã. Et inde vocant̃ vtiles: q: ad vsuꝫ sunt. ⁊ maxime cõpetit xp̃ianis ⁊ potissime clericis. j. ad Thimo. vj. Est q̃st⁹ magn⁹ pietas cũ sufficiẽtia: glo. i. lucrũ nostrũ nõ est ĩ hoc q̃ cõgregemus multas diuitias: sed ĩ hoc qd̃ habeam⁹ sufficiẽtiã p necessarijs: ⁊ de reliquis pietatẽ. i. elemosinã faciam⁹. ⁊ subdit̃ ibi causa. s. nihil enĩ in hũc mundũ intulimus. nec auferre quid possumus. Habẽtes autẽ alimenta ⁊ quibus tegamur his contẽti simus. Et sic põ dera passum scilicet qd̃ ecclesia non inteudit clericis dare nisi necessaria. Si autẽ aliqua superfuerint vult quod illa expendantur in vsus pauperũ vt innuitur. xij. q. j. in capitu. illi. et in capi. res ecclesie. ⁊ in capi. nulli episcoporũ. ⁊ in capitu. si p̃enotũ. clerici ergo tenent̃ expendere fructus ecclesie in pias causas ad quas ecclesia illos instituit. si autem ecclesiastici in alios vsus expendant peccant. ⁊ tamen quia clerici effecti sunt domini fructuũ licite acquisitorũ de beneficijs suis: si in alios vsus expenderint: etiã si sint turpes vsus transfertur dominiũ sicut si darent de bonis patrimonialibus peccãt tamẽ mortaliter q:

faciunt cõtra eccl'ie institutionẽ ꝛ intẽtionẽ. Pro quo rogo põdera illã particulã mortaliter. sed q: dñium trãsfert nõ cõpetit repetitio. sic in glo. illi⁹. c. q̃ habetis. xiiij. q. v. Sꝫ ꝓ supradicta materia vide Tho. secũda secũde. q. cxxxv. per totũ p̄serti ad septimũ. sed vtrũ clerici teneant̃ oĩa q̃ sibi superfluũt i elemosinas largiri: Pro ista materia vide episcopũ abulẽ. sup Mat. iij. q. lxxxiiij. vbi recitat opiniones aliquorũ dicẽdo. Aliq̃ dicũt ꝙ sic: ꝛ qꝺ mortaliter peccant nõ largiẽdo. q: Luce tertio dicit̃ sup illo verbo: qui hẽt duas tunicas det vnã nõ habẽti. dicit. glo. de duab⁹ tunicis diuidẽdis dat̃ p̄ceptũ eo qꝺ si vna diuidat̃: nemo vestitur in dimidia tunica: ꝛ nudus remaneret qui accipit ꝛ qui dedit. Sed per largitionẽ vni⁹ tunice intelligũtur ea q̃ superfluũt ad necessitatẽ vite. vt patet in eadẽ glosa. ergo dare superflua est sub p̄cepto. ꝛ ꝑ cõsequẽs q̃ nõ dat illa peccat mortaliter. qꝺ a fortiori erit in clericis. Itẽ q̃cunqꝫ cõsumit qꝺ alterius ẽ: tenet̃ ad restitutionẽ. bona autẽ clericorũ pauperũ sunt. vt innuitur in glosa. Hieroni. sup Miche. ergo tenebit̃ a fortiori dare superflua pauperib⁹. ꝛ sic nõ dando peccabit mortaliter. Sed pro supradictis sciẽdũ qꝺ liceat clerico expendere ꝛ quid dare teneat̃ in elemosinã. Dicendũ est qꝺ clericus põt habere bona patrimonialia vel alias vndecũqꝫ licite acq̃sita: ꝛ põt habere bona eccl'ie vel obtẽtu eccl'ie acquisita: q: ista licita ꝛ hõesta q: iuste acq̃sita. de p̄imis bonis dicendũ qꝺ clericus habet potestatẽ liberã ꝛ plenã in illis. q: est verus dñs ꝛ plenus dñs illorũ sicut laicus bonorũ suorũ: ꝛ quãtũ ad hoc licitũ est. s. clerico vti rebus suis sicut voluerit. ꝛ ex hac parte nullum est pctm̃. põt tñ accidere pctm̃ ex inordinato modo vel fine. s. vt intendit de fine vt sicut clericus ad luxuriãdũ dispẽset bona sua dãdo illa meretricib⁹. vel dãdo histrionib⁹ ad laudẽ hũanaꝫ ꝛ propter delectationẽ ludorũ suorꝫ: nã talib⁹ donare pctm̃ est: ꝛ etiam laicis q: alicui talium nõ licet dare ex hac causa vt ait Augusti. super. Joan. lxxxvj. di. vbi text⁹ dicit. Do

nare res suas histrionib⁹ vitiū ē īmane:nō virtus. ⁊ scit; de talib⁹ q̄ʒ sit freq̄uēs fama cū laude q: laudat̄ peccator i de siderijs aīe sue: ⁊ q̄ iniqua egerit bn̄dicet̄ ⁊ etiā i ca. q̄ vena torib⁹. de modo patet: vt si p superabūdātiā vel defectū bo na sua distribuat: nā distributio bonoꝝ pertinet ad virtutē liberalitat̄. Ethico. iiij. cōsistit tamē oīs virtus in medio ⁊ corrūpit̄ per superabūdātiā ⁊ defectū Ethico. ij. ⁊ ideo dā do magis quā oportet vel expēdēdo magis quā decet pec catū est. etiam p defectū est pctm̄: vt si nō eroget quantū te netur. istis modis etiā laicus peccat expendēdo bona patri monialia vel acquisita ꝓprijs laborib⁹. q: nulla res est in qua liceat homini agere cōtra virtutem. ⁊ ideo cuicunq̄ʒ li cet expēdere bona q̄ possidet iuste ⁊ sic percōsequēs ad vir tutem ptinet cuicunq̄ʒ sic expēdēdo ⁊ q̄cunq̄ʒ egerit. quia si egerit aliqua cōtra virtutē peccat. verū est tamē q̄ clericus magis peccat etiā expendēdo propriū patrimoniū q̄ʒ laic⁹ cum teneat̄ esse in maiori gradu virtutis q̄ʒ laicus. Sed p ista materia vide tho. secūda scdē. q. cxxxv. ad septimum ⁊ q: parū supra fit mētio illius autoritatis Lu. xxij. q̄ nō ha bet gladium vēdat tunicā ⁊ emat eū. gladiuʒ. s. spiritualē q̄ est verbū domini: de quo ephe. vj. gladi⁹ spūs. ⁊c. Itē per gladium pōt intelligi passio martirij. sic Luce. ij. tuā ipius aīam ptrāsibit gladius. Dicit̄ ergo cuilibet vt emat gladi um. glo. i. oīa exponat p audiēdo verbū dei. Cuilibet etiā dr̄ vt vēdat tunicā glo. i. carnem ꝓpriā: q̄ est tunica anime: martirio exponatur: ⁊ ita coronam martirij sibi emat. Sed omnes sacerdotes ⁊ religiosi deberent notare illam auctori tatem ad gala. vj. que docet ne se immisceant rebus tempo ralibus vel secularib⁹ negocijs q̄ auctoritas talis est. Mi hi absit gloriari nisi in cruce dn̄i nr̄i Jesu xp̄i per quē mihi mundus crucifixus est ⁊ ego mundo. glosa. s. vt nō eum te neam. quia nec ego aliud cupio. nec ipse mundus suum ali quid in me cognoscit: sicut dn̄s ait. venit princeps mūdi hu ius ⁊ in me nō habet quicq̄ʒ. Est enim sensus. mūdi concu

piscentie non habēt in me dominium: nec mūdus se iam mihi ingerit: quia ego cōtra eum sum fortis: q̄ si homo sit datus mundo ⁊ mundus eum quasi viuus cōcupiscit. et quo clarius elicietur ꝓ multis. q̄ si homines sequātur mundū: mundꝰ tanq̄ res viua insequitur eos. quod est valde notādū presertim pro sacerdotibus. Sed pro dictis ⁊ dicēdis notā q̄ omnes sacerdotes ⁊ oīs religiosi tam diuites q̄ paupe⸗res debemꝰ cōsiderare q̄ mors quādoq̄ adueniet: ⁊ si tar⸗det tamē nulli parcat. Et si aliq̄s quereret q̄ est causa qua⸗re amamus res temporales cū ipse non amēt nos quia est cōtra regulā. Aristote. Ethico. viij. ⁊. ix. vbi dicit̄. oīs amor verus debet esse reciprocus vt amo te q̄ amas me: ⁊ si nos amamus res tpales: tamē ipe res nō amāt nos. igit̄. ⁊c. Et q̄ amor est vis vnitiua vel cōcretiua in rē amatā. Pro quibꝰ vide q̄ ait Bernar. ad monialē. Dic mihi vbi sunt amatores huius mundi: q̄ pauca ante tpa nobiscū erāt: quid eni eis ꝓfuit res tēporalis cū eis q̄ntū ad tēporalia nihil remāsit nisi caries ⁊ vermes: Quid eis profuit inanis gloria: bre uis leticia: mundi potentia: carnis voluptas: false diuicie: magna familia: magna concupiscentia: vbi risus: vbi io⸗cus: vbi iactantia: vbi arrogantia: heu de tanta letitia in quantā tristiciā: de illa magna exultatione ceciderūt in magnam ruinā ⁊ in magna tormēta. quicquid eis accidit: tibi accidere poterit. Pro quo nota autoritatem Matth. viij. capi. que dicit q̄ nemo potest duobus dn̄is seruire. sic dice⸗bat Augusti. supra q̄ nemo potest simul cōspicere celum ⁊ terram. ⁊ sic concludēdo dicimꝰ q̄ sacerdotes siue religiosi non debēt se immiscere secularibus negotijs: q̄m debēt orare ꝓ se ⁊ pro pplo dei. vt in capi. duo. xij. q. j. ⁊ sic Luce. xj. dicitur. Petite ⁊ dabit̄ vobis. q̄rite ⁊ inuenietis. pulsate ⁊ aperietur vobis. Petite. glo. idest orādo. Querite. i. ope⸗rando. Pulsate. s. perseuerando. vel aliter petite. s. orando. querite. s. ieiunādo. pulsate. s. elemosinas faciendo. Et sic facit auctoritas Lu. xviij. oportet semper orare. Et q̄ dr̄ hic

nup q̃ ſacerdotes ſiue religioſi nõ debent ſe imiſcere ſecularib⁹ negotijs. pro quo vide ca. ex merito. vj. q. j. vbi inter cetera dr̃. dũ caput egrotat cetera mẽbra dolent. Item alibi. Nõ poteſt eſſe fidelis hoibus q̃ infidelis ẽ deo. vt in ca. nõ poteſt. ij. q. vij. Cuius lr̃a talis ẽ. Nõ poteſt erga hoies eẽ fidelis: qui deo extiterit infidelis. ⁊ ſic nimis vulgatũ eſt q̃d capita tot ſenſus. Et ſic dr̃ in capi. vtinã. lxx. di. vnaqueq̃ prouincia abũdat in ſuo. Et ſic vir bon⁹ ⁊ iuſt⁹ ſeq̃tur bona ⁊ iuſta: ⁊ vir malus ⁊ iniuſt⁹ mala ⁊ iiuſta: q̃d nota. Sz pro ordine orãdi ſciẽdũ q̃ orãs d̃bet orare pie ⁊ pſeuerãter. Math. vij. ⁊ p ſe Jo. xviij. ⁊ ad ſalutẽ. Mathei. xviij. ⁊ Mathei. vj. dicitur cũ oratis pater noſter. ⁊c̃. Placeat xp̃o redẽptori nr̃o q̃d talia petam⁹ quibus mereamur cõſequi vitam eternam. Amen.

Finit ſpeculum eccleſie.

RESOLUTORIUM DU-

biorum circa celebrationem missarum, occurrentium per V. P. D. Ioannem de Lapide Doctorem Theologum Parisiẽ, ordinis Cartusiensis. ex sacrorum canonum probatorumq. Doctorum sententijs, diligenter collectis.

Deest tantum folium primum, sive in dex omnium cast.

¶ Opus breue ⁊ preclarum ad habēdam notitiam sacramētorum pro vtilitate clericorū editum. Incipit feliciter.

Circa sacramenta primo occurrit aliquid dicere in cōmuni. Secūdo de ipsis in speciali determinare. Circa primum cōsiderāda sunt octo breuia. Primū est ostēdere q̄d est sacramētū. Secūdo vnde dr̄. Tertio quot sūt sacramēta. Quarto i quibus cōsistūt. Quīto a q̄ fuerūt īstituta. Sexto q̄ sunt volūtatis ⁊ q̄ necessitatꝫ. Septimo q̄ iterant̄ ⁊ q̄ nō iterātur: ⁊ q̄ est causa q̄re quedā iterant̄ ⁊ q̄dā nō iterātur. Octauo a quibus ministris cōferātur. Circa primū dicēdū est ꝙ scd̄m quod dicit magister senten. lib. iiij. di. j. sic diffinitur sacramētum scd̄m Augu. sacramētuꝫ est illud in quo sub tegumento rerum visibiliū diuina virtus secretiꝰ operat̄. Pro quo nota ꝙ tegumē. inis. ⁊ hoc tectum. i. ⁊ hoc tegumētum vel tegimētum: ⁊ hoc tegimē omnia dicuntur a tego. is. Ad secundū dicendum ꝙ sacramētum dicitur a signo rei sacre. vnde dicitur sacramētum sacre rei signum. Ad tertium dicēdū ꝙ sacramēta sunt septē. scilicet baptismus: ꝯfirmatio: eucharistia: penitētia: extrema vnctio: ordo ⁊ matrimonium. Ad quartum dicēdum ꝙ sacramēta consistunt in verbis ⁊ in rebus vt in sacramēto baptismi res est aqua: verba sunt ego te baptizo. ⁊ in sacramento confirmationis res est oleum secundum debitam dispositionem preparatam: verba sunt confirmo te signo crucis ⁊c. ⁊ sic de alijs sacramentis. Ad quintum dicendum est ꝙ sacramenta instituta sunt a christo ⁊ habent totaꝫ suā virtutem a passione christi. Ad sextum dicēduꝫ ꝙ duo sacramenta sunt voluntaria q̄ recipiuntur secundum volū

tatem volentium illa recipere: vt ordo et matrimonium. Pro quo nota quod in paruulis vnicũ sacramentum est necessarium.s.baptismus.quo assumpto si decedant:euolãt in gloriam. Sed in adultis vsum rationis habentibus duo sacramenta sunt necessaria.s.sacramentum baptismi et sacramentum penitẽtie de peccatis post baptismũ commissis.sic in ca.firmissime.de conse.di.iiij. Alia vero quecumque sunt de necessitate scilicet baptism9:cõfirmatio:penitentia:eucharistia et extrema vnctio. Et dicuntur de necessitate:quia oportet illa recipere in re vel in voto. Pro quo vide capi.si ergo.xvij.q.j.in quo dicitur votum enim pro opere reputatur. Et sic dicitur illud nimis vulgatum voluntas pro facto reputatur.quod intellige quando talis voluntas nõ potest reduci ad actum.sic in ca.magna pietas de pẽ.di.j. Ad septimum dicendum quod quattuor sacramẽta iterantur scilicet penitẽtia:extrema vnctio:eucharistia et matrimonium. Tria sacramenta non iterantur.s. baptismus:ordo:et confirmatio. Et ista sacramenta non iterantur quia in eis imprimitur character. Pro quo nota quod character est quedam potentia spũalis quã ordinatur in ea que sunt diuini cultus.vel est quedã potẽtia character qua quis põt facere postea aliqua que nõ poterat facere ante. Et pro paruulis dicit Augu.in libro de floribus.xxij. veritate qđ illi qui post baptismũ statim moriũtur:cõfesti euolãt in gloriã.nõ tamẽ propter hoc sunt occidendi: quĩ vt ait apls ad Roma.iij.nõ sunt faciẽda mala vt inde sequãtur bona:nec ecõtra. Et pro sacramẽto baptismi vide capi. Solẽnitates.de cõse.disti.j.in quo dicitur: nec talis trepidatio facit iterationẽ. Quoniã nõ mõstratur esse iteratũ qđ nescitur esse factũ. Et sic in baptismo nõ solum deletur omnis culpa:sed etiam omnis pena scilicet eterna. Et in libro de floribus veritate.xxiiij. dicitur vnde patet quod baptismus non delet penã:sed tantum culpã peccati originalis in hac vita mortali et exigua.quoniam ibi re

manet calor:frigus:sitis: ꝛ famis. Et in illis quattuor sacramentis nõ imprimitur character. Et character est potestas per quam suscipiens sacramentum: potest aliquid facere vel recipere quod nõ poterat ante. Ad octauum dicendum quod quinqꝫ sunt sacramenta q̃ dat sacerdos.s. baptismus:eucharistia:penitentia:matrimoniũ:extrema vnctio. Et duo sacramenta que sunt confirmatio et ordo dat episcopus.

Sequitur secũda parꝫ hui⁹ operis in qua determinat̃ de vno quoqꝫ sacramẽto ĩ speciali. Et primo de sacramẽto baptismi. circa qđ sciẽda sunt noue. Primuꝫ est qđ est baptism⁹. Secũdũ est q̃re fit in aq̃. Tertiũ est qđ triplex est baptism⁹. sic ĩ capi. firmissime. xv. q. j. ꝛ etiã in capi. firmissime de cõse. di. iiij. Quartũ est qđ est sacramẽtũ tm̃ in baptismo: ꝛ qđ est res tm̃: ꝛ qđ ẽ res ꝛ sacramẽtũ. Quintuꝫ est q̃ sunt de essentia baptismi ꝛ q̃ de solẽnitate. Sextũ est in quibus partib⁹ debet inũgi infans: ꝛ quare in illis partibus. Septimũ est quis est effectus siue vtilitas huius sacramẽti baptismi. Octauũ est ꝙ in hoc sacramẽto baptismi sunt cathezism⁹ ꝛ exorzismus. Nonũ ꝛ vltimũ est quot mersiones debet suscipere infans ĩ aqua a sacerdote vt dicat̃ baptizatus. Circa primũ dicẽdũ est ꝙ secunduꝫ magi. sen. li. iiij. di. iij. Baptismus est ablutio corporis exterior sub forma verborum prescripta: q̃ forma est. Ego te baptizo in noie patris ꝛ filij ꝛ spũs sancti amen. Vel aliter baptism⁹ est causa sufficiẽs delẽs omne peccatũ tam originale q̃ꝫ mortale ꝛ actuale siue psonale excepto debito. Ad secundum dicendum ꝙ baptism⁹ fit in aqua magis q̃ꝫ in alia re: quia gratia que datur in baptismo magis assimilatur effectui aque: q̃ꝫ effectui alterius rei. Quoniam sicut aqua ista materialis ꝛ naturalis mundat maculas materiales ꝛ corporales: ita baptism⁹ mundat maculas spirituales. i. peccata vt in paruulis peccatum originale: in adultis peccatum originale ꝛ morta-

le. Ad tertium dicendu3 q triplex est baptismus scilicet flaminis: fluminis et sanguinis. Baptismus fluminis remouet culpam et penã et imprimit characterem. Baptismus flaminis confert gratiam: nõ semel sed pluries. Pro quo vide quid dicat Augustinus in li. xix. de floribus, iste enim baptismus flaminis non est alligatus baptismo fluminis. Unde discipuli quidam loquẽte petro prius acceperunt spiritum sanctum q̃ essent baptizati vt habetur in actibus apostolorum. Baptismus sanguinis facit cito volare ad celum. Ad quartum dicendum q ablutio exterior est sacramentum tantum in sacramẽto baptismi. Et gratia interior est res tantum et sacramẽtum et res est character qui imprimitur. Ad quintum dicẽdum q de essentia baptismi sunt materia: forma et intentio. Et sunt octo de solemnitate. s. sal. oleum. chrisma. chrismale. glo. crismeras. saliua. cereus. flatus et patrini. Ad sextum dicendum q debet vngi infans in fronte vt publice fidem christi cõfiteatur. et in vertice hoc est in parte superiori capitis: vt agenda ab eo subtilius intelligat. et inter scapulas vt iugũ christi suauius portet. et in pectore: vt dulci corde deus diligatur ab eo. Ad septimum dicendum q effectus baptismi est principaliter mundare a peccato originali et ab actuali ex cõsequenti: et preparare ad recipiendũ alia sacramenta: et ideo dicitur sacramentum intrãtium ad fide3 christi. Pro quo nota q peccatum originale nihil aliud est q̃3 originalis iusticie carentia seu priuatio veniens ex peccato primi parentis. sic Tho. in. iiij. dist. iiij. Ad octauum dicendum q in baptismo sunt cathezismus: et exorzismus. Et cathezismus est instructio in fide qua3 debent tradere patrini baptizati christi baptizato. Exorzismus est cõiuratio q̃ fit in baptismo vt potesta3 diaboli repellatur. Pro quo nota q sunt tria verba greca respondentia tribus verbis latinis. Et sic hoc verbũ grecũ baptizo correspondet huic verbo latino lauo. Et exorzizo ide3 est qd

coniuro ꝛ cathezizo grece idem ē quod instruo latine. Ad nonum dicendū qḋ trina immersio vel vna debet fieri se- cundum consuetudinem. sic dicit magister sententiarum libro quarto. distinctione. iij.

SEquitur de sacramento confirmationis. Circa qḋ notanda sunt tria. Primum est. quid est hoc sacra- mentū cōfirmationis. Secundū ē. vnde dicit̄ ꝛ q̄ est eius materia ꝛ forma. Tertiū ē. i quibꝰ sacramētis fit vnctio chrismatis. Ad primū dicendū ē. q̄ (secundū quod dicit sctūs Tho. in. vj. li. sue summe) Cōfirmatio ē cōsignatio facta ab episcopo cū chrismate in frōte baptizati cū certa forma verborum ad audacter confitendum nomē christi. Ad secundum dicendū quod istud sacramētū confirma tionis dicitur a con quod est simul ꝛ firmatio. onis. quia simul firmat gratiā spūs scti q̄ trahit̄ in baptismo: ꝛ ideo dr̄ dari ad robur. Et materia huius sacramēti ē chrisma cōfectū ex oleo ꝛ balsamo. Et forma sunt ṽba q̄ episcopꝰ pfert. s. cōsigno te signo crucis. cōfirmo te chrismate salu tis. In noīe patris ꝛ filij ꝛ spūs scti. Amē. Ad tertiū dicē dū qḋ in tribꝰ sacramētis fit vnctio chrismatis scilicet in baptismo sup caput; ad designandū susceptionē in cōfir- matione. In frōte ad designādū audaciā confessionis fi- dei. Et in ordine presbiteratꝰ in manibus ad significādū potestatē cōsecrādi dominici corporis sacramētū.

ET quia peccatis nostris exigētibus multi ignorā- ter: ꝛ alij scienter prorūpunt in hec verba asserendo talē vel talē clericū esse publicū cōcubinariū. Pro cuius declaratione q̄ritur vtrū sacerdotes habētes mulieres in domo dicātur publici cōcubinarij? ꝛ alicui videret̄ ista q̄ stio valde difficilis. Pro cuius declaratione vide cap. tua ꝛ vestra de coha. cle. ꝛ mu. maxime sup illo passu. Nullꝰ audiat missam sacerdotis quem scit concubinā indubitā ter habere. Et q2 dicit̄ in textu missaꝫ. glo. i. etiā alia diui-

na officia. Dicitur etiam vlterius indubitater. i. per sentē tiam & p confessionē & per euidētiā facti vt. s. quia crimem nulla tergiuersatione celari pōt. Et est tergiuersatio simulatio quedā. Sed thomas suis quodlibet. qdlibet. xi. ar. viij. inter cetera dicit. Attēdendū tamē est quod hoc non intelligitur de quolibet sacerdote fornicario. Sed de publicis fornicarijs: qui proprie dicūtur publici quādo iudicio & sententia eccl'ie vocātur publici qd est valde notādū Et p ampliori declaratiōe vide cap. sciscitātib⁹. xv. q. viij. cuius cōtextura talis est. Sciscitātib⁹ vobis si a sacerdote qui fuerit comprehēsus in adulterio: siue de hoc sola fama respersus: debeatis communionem suscipere vel ne re spondemus. Non potest aliquis quantumcumqȝ pollutus sit sacramenta polluere: que purgatoria cunctarum cogitationum existunt qualiscunqȝ sacerdos sit. Que sancta sunt: coinquinari non possunt, idcirco ab eo vsqȝquo episcoporum iudicio reprobetur communio percipienda est: quoniam mali bona ministrādo se tantūmodo ledūt. Sicut cerea fax accensa q sibi detrimentum prestat: alijs vero lumen in tenebris administrat. Et tamē alijs commodum exhibet: vnde sibi dispendium prebet. sumite ergo ab omni sacerdote intrepide. i. sine timore christi mysteria: quoniam omnia in fide christi purgātur. Fides est enim que vincit hunc mundum. Et quia non dantis sed accipientis fit. dicente beoto Hieronimo. ad credendum omni anim[illegible] [illegible]us est perfectus. Et in omni sacerdote corpus xp̄i est perfectū. qui rursus sacre scripture cōcordans ait. priusqȝ audias: ne iudicaueris quēqȝ. Atqȝ ante probationē accusationis illate: neminē a tua cōmunione suspēdas: q2 nō statim q̄ accusatur reus est: sed qui cō uincitur criminosus. Casus de manu sacerdotis qui ab ecclesia tollitur licite sacramēta sumātur.

SEquitur de sacramento eucharistie circa quod sciēda sunt septem. Primum quid est. Secundo vn-

de dicitur eucharistia. Tertio que sunt de eius substantia. Quarto que est eius materia: et que est eius forma. Quinto quid est in hoc sacramento eucharistie sacramētum tantum: et quid est res tantū: et quid est sacramētum et res. Sexto quomodo continetur christus in hoc sacramēto. Septimo in quot partes debet diuidi hostia et quare. Ad primum dicendum est q secundum Thomam in. vj. sue summe. eucharistia est sacramētum charitatis tam diuine q̄ nostre. sic etiam difinit Alexander. Ad secundū dicendum q dicitur eucharistia ab eu quod est bonum et charis quod est gratia quasi bona gratia. Ad tertium dicendum q de substantia huius sacramēti sunt quattuor. Primum est sacerdos. Secundum est species panis et vini. Tertium est intētio consecrantis. Quartum est forma verborum consecrationis. Ad quartum dicendum q materia huius sacramenti est panis triticeus: et vinum de vite: et forma sunt verba consecrationis: cum proferuntur a sacerdote super species panis et vini cum intentione consecrandi. Ad quintum dicendum q in hoc sacramento: sacramētum tātū sunt species panis et vini. Et res sacramēti est corpus christi mysticum. Et est sacramentum et res: corpus christi verum. Ad sextum dicēdum q christus totus est in hostia: et tot⁹ in qualibet eius parte: sicut potest poni exemplū in sermone qui est vnus in multis auribus. sic de ista materia etiaz tractatur in capitulo cum marthe de cele. mi. Ad septimum dicēdum q diuiditur hostia in tres partes: propter tres personas sancte trinitatis. Sed quid significet vnaqueq3 istarū trium partium vide versum q̄ docebit te. Frangitur tres in partes: tincta beatos. Pars siccata viuos notat. seruata sepultos.

¶ Preclara reuelatio de sacramēto altaris quā dominus reuelare dignat⁹ ē fideli seruo suo Guillermo regi Scotie viro religiosissimo. et est sequens.

Vos qui gloriamini in dño: ⁊ exultatis in pre
conijs laudis eius venite ⁊ audite ineffabilia se
creta: q̄ de sapiētie sue thesauris proferēs iesus
christus dignat⁹ est reuelare mortalibus. Qui
licet per gratiam suā plene innotuit illis: quos in fide edo
cuit se in sacramēto altaris quod a fidelibus sumitur: eū⸗
dem ipsum esse verum deuȝ verumqȝ hominem qui sine
labe de intemerata virgine carnem sumpsit: qꝛ tamen iux
ta quod apostolus ait: non in omnibus est fides. ⁊ pleriqȝ
etiam fideles quamuis hoc simpliciter credant: vix tamē
capere preualent intellectu. ad solidandas in fide creden⸗
tium mentes: ad deserendam omnem altitudinem extollē
tem se aduersus scientiam dei: pius iesus christus infirmi
tatis humane conditionem clemēter miserans quid excel
lentie. quid virtutis. quid glorie sacramentum altaris in
se cōtineat: Guillermo regi Scocie mirabiliter patefecit.
Et quamuis alijs nonnullis fidelibus prout comperim⁹
vel per mutationem hostie in carnem christi: vel etiā quā
doqȝ in puerum eiusdem sacramenti veritas sit ostensa:
nunquam tamē legimus vel audiuim⁹ qꝫ alicui adeo ple
ne ac lucide totum sacramētum altaris effulserit sicut me
morato regi demonstratum est in spiritu dū dormiret ve⸗
lut ex sequentibus apparebit. Narratio rei. ¶ Nam cuȝ
idem rex die quadaȝ tardius surrexisset: ⁊ officiales curie
propter varias occupationes quas habebāt audire mis⸗
sam celeri⁹ vellēt: clerici regalis capelle que a thalamis
regis paululum est seiuncta: vt eis prius quam rex surge
ret celebrarent precibus induxerunt. Induto igitur sacer
dote ⁊ clericis preparatis dum ad dicēdam confessionem
coram sacris altaribus essent humiliter inclinati: visuȝ est
regi per somnium se eidē confessionem interesse. Qua per
dicta ceterisqȝ officijs ex more peractis vsquequo ⁊ hostia
est oblata: intuens rex vidit a loco quo sacerdos hostiam
super corporale posuerat columnam eximie claritatis ex⸗

urgere. que vt ipsi videbatur penetrato capelle culmine aere celoqz diuiso in ipso throno diuine maiestatis verticē attollebat. Sub ipa colūna cernebat sedere iuxta hostiā speciosum pre forma filijs hominū in forma pueri. Cui⁹ decoris gloria tāta erat: vt in eius cōparatione solaris claritas nulla esset. Reflectens autē pfatus rex oculos ad sacerdotem qui tātis preerat mysterijs: vidit eum subito in lucidissimi christalli specie trāsformatū. q̄ sacerdos cuz ad faciē dū super hostiā crucis signū post oblationē brachiū eleuasset: humiliato erga eū capite suo: maximus ille puer signum ipsum excipere videbatur. hec tanta tamqz stupenda rex attonitis oculis intuens: vehementissime mirabatur. Igitur posqz ad tertiam repetitionem agnus dei mysterium misse perductum est: eleuatis oculis rex vidit erectum puerum sacerdoti pacis osculuz porrigentem. At vbi perceptionis appropinquauit hora qua debet sacerdos suscipere corpus christi: quod est auditu terribile. credibile tamen secundū quod ait Augustinus quia nos incorporamus eum & incorporamur ab ipso: puer sacerdotem commedere visus est. Et sacerdotem nihilominus integrum permanere. Uerba augustini sunt vt dictū est. crede & manducabis me. Non ego mutabor in te. sed tu mutaberis in me. In quo Rex vltra quam credi valeat stupefactus & ad sacerdotem voce trepidanti exclamans. Quid est (inquit) qd̄ tu non suscipis corpus xp̄i: cui sacerdos. q: vt cernis ipse me incorporat sibi. Protinus Rex ad euz. Et quis est ipse tantus puer tantaqz inefabili gloria laureatus: Ad quē sacerdos. Dicest inquit dominus meus & tu⁹ etiam o Rex. Nam Rex regū est & dominus dominantiū Rexqz omniū seculoruz. Prostratus igitur Rex cōtinuo corā eo: vt sui misereretur suppliciter precabatur. Quem cū puer obliquo prius oculo respexisset: et rex humiliter ab eo q̄reret si posset obtinere misericordiā apud eum. Respondit puer pijssimus. impetrabis. Insi-

stente vero rege pedibus indefessis vt ei benedictionis sue gratiā largiretur: eleuata puer dextera bñdixit eū dicēs. Benedictus sis tu a patre meo ⁊ a me ⁊ a spiritu sancto. qui a patre ⁊ a me procedit. Sicq3 cum sacerdote suo per memoratā columnā celorū sublimia petens, episcopū cū oībus quorū in officio misse facta fuerat memoria paterne magestatis oculis presentauit. Et sub eodē memēto sacerdos ad terrā visus est rediisse. Cōpleto itaq3 sacramēto excitatus rex ad vocē vnius ex clericis: dū3 sacerdoti post dñs vobiscū ⁊ cū spiritu tuo resonantior in voce q̄3 ceteri respondisset: cepit ea q̄ viderat mente solicita pertractare Gaudensq3 in dño super his vehementer benedicebat ⁊ collaudabat deū altissimū qui sibi tanta mysteria demōstrarat. Nulli tamē ea pandere voluit quoadusq3 perpēdere potuit. Quis nam esset sacerdos cui talia contigerit qui non diceret. A dño factum ē istud ⁊ ē mirabile in oculis nostris ⁊ alia huiusmodi. Hec pro vt sunt expressa retulit dñs Galter⁹ venerabilis glasconēsis episcop⁹ dño Arnaldo cistersiensi abbati ⁊ quibusdā3 aliis religiosis in domo cistersiēsi dum rediret a cōsilio generali Innocentij pape quarti. A quib⁹ q̄dā monach⁹ Cistersiēsis sitienter ea percipiēs. i. maximo cum desiderio ad honorē domini nostri iesu xp̄i ⁊ ad deuotionē excitandam legētiū cordibus curauit scripture cōmendare. Credentes ista ⁊ pro eo qui ea scripsit orantes: pacē ⁊ bēdictionem quam felix rex iste promeruit ⁊ ipsi accipere mereantur per omnia secula seculorū amē.

SEd pro supradictis vide quid dicat Augusti. in ps̄ xlv. super particula deus sedet super sedē3 sanctam suā. glo. ꝙ tunc promittebatur futurū nunc ipletū agnoscitur ⁊ tenetur deus sedet super sedē sanctam suā. Quando sedes ei⁹ sancta est forsitam celi ⁊ bene intelligit. Ascēdit enī christus sicut nouimus in corpore: in quo crucifixus est: ⁊ sedet ad dexterā patris idest ad equalitatem

patris. inde eum venturū expectamus ad iudicandos vi
uos ⁊ mortuos scilicet tam bonos q̄ȝ malos homines. Se
det super sedem sanctam suam. celi sunt sedes sancte eius.
Uis ⁊ tu esse sedes eius noli putare te non posse esse. Pa
ra illi locū in corde tuo: qm̄ veniet ⁊ libenter sedebit. Ipse
certe ē dei virtus ⁊ dei sapiētia. Et quid dicit scriptura de
ipsa sapientia? Anima iusti: sedes sapientie. Si ergo ani
ma iusti sedes est sapientie: sit anima tua iusta: ⁊ eris rega
lis sella sapientie. Et re vera fratres omnes homines qui
bene viuunt: qui bene agunt secundū charitatē piam con
uersantur. Nonne deus in illis sedet ⁊ ipse iubet ⁊ obtem-
perat anima sedenti in se deo ⁊ ipsa iubet membris? Ani
ma enim tua sancta iubet mēbro tuo quo moueatur pes:
quo manus: quo ocul⁹: quo auris ⁊ sic de singulis. Et sic
iubet ipsa anima sancta membris tanquaȝ famulis suis.
Sed ⁊ ipa seruit interius insidēti sibi domino suo. Non
potest inferiori se bene imperare: nisi superiori se non fue-
rit dedignata seruire. Et sic deus sedet super sedem san-
ctaȝ suā. Hec augusti. vbi supra. Et sic tu si sapiēs fueris:
istorum memor eris. ⁊ sic ista sunt verba valde notanda:
qm̄ verba aurea. Et sic pro dictis ⁊ multis alijs nota q̄d
dicatur Esaie. xxxviij. ⁊ est In dieb⁹ illis egrotauit Eze
chielis vsq̄ȝ ad mortem: ⁊ introiuit ad eum Esaias filius
Amos propheta: ⁊ dixit ei. hec dicit dominus deus. Dis
pone domui tue quoniam morieris tu ⁊ nō viues. Et seq̄
tur. Ego adijciam super dies tuos quindeciȝ annos. glo.
Ista fuit prophetia comminationis: que est quando fit
reuelatio prophete alicuius futuri pro vt est in dispositio
ne diuina ⁊ ei⁹ presentia. hoc infallibiliter impletur. quia
diuina prescientia est immutabilis. Prophetia autem su
praposita qua dixit Esaias morieris tu ⁊ non viues: fuit
prophetia comminationis: que est quando reuelatur ali-
quid futurū non pro vt est in mente diuina: sed pro vt est
in causis inferioribus. qm̄ in deo cōsilium nō mutatur id

est cognitio dei, sed bene quandoque opus vt ait Augusti. li. de floribus. Et sic erat de infirmitate Ezechie, que erat incurabilis per naturā: non tamen per hoc excludebatur quin diuina virtute curaretur, et ideo talis prophetia non semper adimpletur. Et pro dicta materia vide capi. incō mutabilis. xxij. q. ij. vbi inter cetera dicitur. Si penitētiam egerit gens illa a malo suo: agam et ego penitentiam a malo quod cogitaui vt facerem ei. Cogitaui. glosa. i. video cogitasse. Et episcopus Abulē. dicit hic morieris tu. idest peccata tua petunt pro presenti te mori. quod nota. Et sic licitum est cuicunque audire vt ait Sapi. prouer. j. sapiens audiens sapientior erit. Et hieroni. in prohe. bib. ait. Habet nescio quid latentis energie viue vocis actus. vox magistri in aures discipuli fortius sonat.

¶ Incipit sermo frīs Augustini de Leonissa.

Et sic frater augustinus de Leonissa in sermo diui Joan. euangeliste inter cetera dicit verba sequētia. quem sermonem fecit in concilio Basiliensi anno domini mi. cccc. xxxiij. Et fuit thema facies aquile desuper. Eze. j. Et sic inter cetera dixit. Secundo contemplemur de illis quattuor animalibus et ipsorū situationē vt dicit Ezech. etc. Illa erant situata et posita in circuitu cuiusdam electi. per electum intelligo dei filiū pro nostra redemptione ab eterno electum, qui elegit nos in ipso ante mundi constitutionem: vt essemus sancti et immaculati in cōspectu eius et in mundū veniēs per incarnationē infima mūdi elegit: vt confunderet fortia. Stat autē in medio quattuor animalium: quoniam fuit homo in sua incarnatione. fuit bos in sua passione. fuit leo in sua resurrectione. et fuit aquila in sua ascēsione. Homo est enim rex omniū creaturarū. Leo omniū bestiarum. bos omnium iumentorum. aquila omnium auium. Christus vero de regali progenie ortus est rex regum et dominus dominantium. qui comparatur electo auro et argento composito. qm̄ eius persona constat

ex auro et ex argento humanitatis. In cui⁹ circuitu sūt q̄t-
tuor aīalia: qm̄ hac intētione q̄ttuor euāgeliste scripserūt
euangeliū vt toti mūdo ostēderent xp̄m esse verum deuз
et hoiem. quorum euangelica dicta intuēs sanctus Effrē
monachus in quodā sermone quem fecit de trāsfigurati-
one istius electi sic ait. Si nō erat deus: Gabriel quē dīx
vocat? Si nō erat hō: quem Maria in vētre gestabat?
Si nō erat deus: Helisabeth quē salutabat? Si non erat
homo: in presepe quis iacebat? si nō erat deus: magi quē
adorabāt? si nō erat homo Joseph quem circūcidabat?
Si nō erat deus: colūba quē protestatur? si non erat hō:
Joannes quē baptizabat? Si nō erat deus: mare et vēti
cui obediebant? Si non erat homo: in naui quis dormie-
bat? Si nō erat de⁹: peccata quis relaxabat? Si nō erat
homo: in deserto quis esuriebat? Si non erat deus: mor-
tuos quis suscitabat? Si non erat homo: cibos quis su-
mebat? Si nō erat deus: latroni paradisuз q̄s donabat?
Si nō erat homo: in cruce quis pendebat? si nō erat de⁹:
sol lucē propter quē deponebat? Si nō erat homo: in se-
pulchro quis iacebat? Si nō erat de⁹: die tertia quis re-
surgebat? Si nō erat homo: Thomaз quem palpabat?
Si nō erat de⁹: in celū q̄s ascēdebat? Si nō erat homo:
cicatrices christi quis ostēdebat? et sic de singulis. Igitur
q? verus deus est: propria virtute sup oēm creaturā ascē-
dit. Quia verus homo est: cicatriceз et vulnera pro nobis
patri ostendit: premaxime vulnus lateris de quo nullus
euangelista loquitur ardētissime nisi Joannes. vt merito
dicat facies aquile desuper. Tertio contēplemur de illis
quattuor aīalibus: ipsorū descriptionē attendentes. Qui-
libet namq; ipsoꝝ describit a p̄pheta Ezechie. cuз quat-
tuor pedibus et cum quattuor manibus et cum quattuor
pēnis et cum quattuor facieb⁹. Per pedem intelligo affe-
ctionē. Per manū operationē. Et per pēnas contempla-
tionē. Per faciē discretioneз. Quattuor erant pedes. qm̄

prelati q̄ttuor debēt habere affectiones. Quarū due sunt de presenti: ⁊ duo de futuro. De p̄senti sunt gaudiū ⁊ dolor: sed de futuro sunt spes ⁊ timor. Gaudium est de bono: dolor de malo. Timor de supplicio: spes de premio. Ambulate ergo cum pede gaudij ad meritū: cum pede doloris ad delictū. Etiā cū pede doloris ad infernū: cum pede spei ad paradisum. Quī spes est certa expectatio future beatitudinis ⁊ quedā mētis audacia de largitate dei cōcepta habēdi vitā eternā per bona merita.

SEquitur de sacramento penitētie. Circa quod sciēda sunt septē. Primū q̄d est penitētia. secūdū vnde dicitur. Tertiū q̄ est eius materia ⁊ q̄ est ei⁹ forma. quartū quid est sacramētū tantū in sacramēto penitētie. quid res tātum. ⁊ q̄d sacramentū ⁊ res. Quintū quot sunt partes vere penitentie. Sextum q̄ sunt conditiones vere confessionis. Septimū est cui debet fieri confessio. Circa primum dicendū est ꝙ sicut dicit magister sentētiarum libro. iiij. di. xiiij. Secundū Augustinū. penitētia est quedā dolentis vindicta puniens in se quod dolet se cōmisisse. Ad secūdū dicendū ꝙ penitētia dr̄ a puniendo qua quis punit illicita q̄ cōmisit. Ad tertiū dicendū ꝙ materia huius sacramēti est penitēs. Forma sunt verba absolutionis. s. ego te absoluo ⁊c̄. q̄ profert sacerdos cū intētione faciēdi q̄d ecclesia instituit. Ad quartū dicendū ꝙ actus exterior exercitatus a cōfessore ⁊ a penitēte est sacramentū tantū. Res tantū est remissio peccati. Res autē ⁊ sacramētū est penitetia interior. Ad quintū dicēdū ꝙ partes vere penitentie sunt tres. s. cōtritio. cōfessio. ⁊ satisfatio. Et quāuis cōplementum peccati potest esse in actu cordis solius vel cordis ⁊ oris in simul vel omnium trium insimul. s. cordis oris ⁊ operis: tamē ad perfectionem vere penitentie debet esse omniū horum trium aggregatio si assit facultas. quia absolutio que datur in penitētia est permanens. Ad sextum dicendum ꝙ conditiones vere confessionis sunt iste. s.

ꝙ confessio debet esse simplex.pura.fidelis.frequens.nu-da.discreta.libens.verecunda.integra.secreta.lacrimabilis.accelerata.fortiter accusans.⁊ parere parata. Ad septimum dicendum quod cōfessio debet fieri sacerdoti habenti claues. que claues sunt sciētia discernēdi ⁊ potestas ligandi atq; soluendi.per que penitens absoluitur a peccato ⁊ restituit̃ eccl'ie ⁊ recōciliatur xp̄o ⁊ donis sp̄ualibꝰ ⁊ de filio diaboli efficitur filius dei.hec sanctus Thomas li.vj.summe.capi.xx. Sed pro declaratione vniuscuiusq; particule supradicte vere cōfessionis vide summam antonianā in tractatu confessionis. Multa alia sunt dicenda circa confessionē:sed in tractatu quē fecimus de confessione sunt determinata.Tho.

SEquit̃ de sacramēto extreme vnctionis circa quod sciēda sunt sex.primum q̄d est.secūdū quādo institutū est.Tertiū q̄d est in hoc sacramēto sacramētū tātū. Et quid est res tantum:⁊ quid sacramētum ⁊ res. Quartum quid est forma eius ⁊ materia. Quintum in quibus partibus corporis debet fieri vnctio.Sextum q̄d est eius effectus. Circa primū dicēdū est quod extrema vnctio ē sacramētum ex vnctione per oleū sanctificatuz facta:cōferens infirmis remediū contra peccati reliq̄as. ⁊ si expediat alleuationem ferēs infirmitati. Ad secūdum dicēdum est q̄d institutuz est Jacobi.v. Quādo christus misit vngere ⁊ sanare infirmos.Ad tertium dicendū ꝙ sacramentū tantū in extrema vnctione ē vnctio olei benedicti exterior.⁊ res tantuz est effectus duplicis sanitatis. ⁊ sacramētum ⁊ res est vnctio interior iocunditatis ⁊ leticie ex peccatorum remissione.Ad quartum dicendum. ꝙ materia huius sacramenti ē oleum oliuarū benedictū ab ep̄o. Et forma sunt verba q̄ dicit sacerdos.s.per istam sanctā vnctionē ⁊ suā pijssimā mīam ⁊c̃.Ad quintū dicēdum ꝙ debet fieri secūdū cōsuetudinē in oculis.in naribꝰ. in ore.in manibus.in pedibus.in auribus.in pectore.in lumbis in

viris ꝛ in mulieribus in renibꝰ vel in vmbilico. ꝛ mutila
to aliquo mēbro debet inungi in loco illius mēbri vel mē
brorū. Ad sextū dicēdū est ꝙ effectus huius sacramēti est
pctōꝝ venialiū remissio: ꝛ virtutū ampliatio. ꝛ sic dr̄.
Jaco. v. Infirmat᷑ aliq̄s ī vobis inducat p̄sbiteros eccle
sie: vt orēt super eum: vngentes euꝫ oleo in noīe dn̄i: quia
vt dicit glo. de appel. in capi. qua fronte. ꝙ homo ꝑpter
peccatum citiꝰ mori p̄sumit. sic. xj. q. iij. in ca. epi. ꝛ. xij. q. j.
ca. ij. ꝛ. xxiij. q. iiij. ea vindicta. Et glo. ordina. super verbo
thematis dicit ꝙ multi ꝑpter pctm̄ plectūt᷑ morte corpo
ris. Hinc est ꝙ saluator prouidēs de remedio cōtra pctā
hoīm sanorū vt de peñia: prouidere etiā dignatꝰ est de re
medio contra pctā hoīm infirmorū vt de extrema vnctio
ne. per quā quidē pctā venialia dimittūt᷑: ꝛ etiā īfirmitas
corpis iterdū alleuiat᷑. Vñ seq̄tur ī themate. Et orō fidei
saluabit īfirmū: ꝛ alleuiabit eū dn̄s. glo. interlinealis. i. si
cōtigerit eū mori: ꝛ sic dimittentur ei pctā ꝛ bene hoc ex-
pressum est in apl'is. de quibus dicit᷑. Marci. vj. ꝙ vnge
bāt oleo multos ifirmos ꝛ sanabātur: ꝙ vtiqꝫ fit virtute
huius sacramēti ꝛ nō alia simplici vnctione. nā apl'i tunc
vngētes cōferebāt hoc sacramētū a xp̄o eiꝰ p̄cepto. vñ di
cit Nico. de li. sup Marcuꝫ vbi supra ꝙ ex eo ꝙ apl'i sic
vngebāt: patet ꝙ vnctio extrema q̄ est infirmorum: fuit a
xp̄o instituta qd̄ est cōtra multos dicētes ꝙ Jacobꝰ apo
stolus in verbis premissis eum instituisset: quod falsum
est cum nullus apostolꝰ aliquod sacramentum instituere
potuit: sed bene publicare potuit institutum. Et hoc fecit
Jacobus in verbis premissis nostri thematis dicens in-
firmatur quis in vobis ꝛc. Vnde dicit Thomas in quar
to di. xxiij. q. j. ar. iij. ꝙ oīa sacramenta xp̄s instituit per se.
Sed q̄ sunt difficiliora ad credēdū illa p se promulgauit.
Alia autem seruauit apostolis promulganda sicut extre
mam vnctionem ꝛ confirmationeꝫ. Vnde per ista verba
thematis nostri a Jacobo fuit istud sacramentū promul

gatum et non institutum. Diffinitur autē extrema vnctio sic secundum Scotum vbi supra. Est vnctio infirmi hominis facta in partibus determinatis corporis cum oleo consecrato ab episcopo: ministrata a sacerdote certa verba cum intentione debite proferēte ex institutione diuina efficaciter significans curationem venialiū. Ex qua diffinitione satis patet euidenter a quo debeat istud sacramētum conferri: et ex qua materia et sub qua forma. De quibus per ordinem est videndū. Et primo sciēdum est quod materia huius sacramenti vt dictū est: est oleum oliue ab episcopo consecratum. Et non est oleum balsami sicut in confirmatione. Cuius ratio est quoniam qui habet crire de via. i. de vita mortali: non oportet q̄ habeat odorem bone fame q̄ per balsamū designatur. sed sufficit ipm habere bonam consciētiam. Nec potest hoc sacramētum cōferre vel ministrare nisi fuerit sacerdos: et si alius confert nihil facit. vnde in diffinitione dicit̄. a sacerdote ministrata. Secundo sciēdum est de forma huius sacramenti. que est septuplex. s. ad septē vnctiones principales. Circa quod sciendum q̄ in quibusdam ecclesiis dicitur ista forma in collatione hui⁹ sacramēti. Ungo oculos tuos oleo sanctificato in nomine patris et filii et spiritus sancti. amen. Similiter vngo nares. etc. Et consequenter vngo labia. manus et pedes. etc. Sed in rei veritate ista verba nō sunt vera forma huius sacramēti sed bene sunt dispositio ad formā. Forma autē huius sacramenti vera hec est. Per istā sanctam vnctionem et per istam sacratissimam benedictionē indulgeat tibi dominus quicquid deliquisti per visum. Similiter resumendo super aures. nares. labia. manus. et pedes. Licet autem in hoc sacramento fiāt multe vnctiones: vltima tamen vnctio scilicet que fit in pedibus est forma respectu omnium precedentium: et agit in virtute omnium. Et ideo in vltima vnctione gratia infunditur: que effectum sacramenti prebet. Unde secundum Thomam

in.iiij.di.xxiiij. Si iam alique partes essent incepte et presbiter deficeret sicut contingit in pestilentia quod factum est: non debet iterari: sed unctiones que restant per aliũ sacerdotem debent compleri Sint ergo presbiteri cauti: ut de cetero corrigant libros suos et agenda in quibus communiter habẽt formã sacramẽti huius per illa verba. ungo oculos tuos vel nares tuas etc. Istud enim sacramentum cõfertur per modũ suffragij secundũ Tho. et ideo datur per solã orationẽ et per verba optatiui modi. Unde dixit Jacobus in verbis thematis. Inducant presbiteros ut orẽt pro eo. illa vero verba ungo oculos tuos etc. non sunt de substantia sacramenti: sed de bene esse secundum Petrum de Tharã. di. xviij. et Tho. in. iiij. q. iiij. articu. ij. Quibus autẽ hoc sacramentum conferendum sit. R. dicendum. q solum est dandum infirmis et nunq̃ sanis. nihil enim efficit in eis et hoc patet ex diffinitione prius data in qua dicitur q hoc sacramẽtum est infirmi hominis. nec debet dari infirmis istud sacramentum ex periculo exterioris violẽtie puta armorum: vel submersionis secundum doctorem subtilem in quarto. distin. xxiij. Et ex hoc soluo unum dubium. De quo cum audirem sententiarũ libros: dubitabatur a lectoribus et a formatis baccalarijs sacre theologie. an hoc sacramẽtum extreme unctionis valeat vulneratis vel submergendis: patet q non. Dico enim probabiliter q si quis est vulneratus et ex vulneribus inflictis incidit in infirmitatẽ longam: ex qua desperatur de vita eius: puto q sit ei sacramẽtum dandũ si alias recẽter vulnerator: et iam decedẽti nõ sit dandum. similiter suspendẽdo vel submergendo nõ est dandũ. quoniam illi nõ dicuntur infirmi neq3 moriuntur ex defectu nature: sed ex euẽtu fortune secundũ Petrũ. Item hoc sacramentũ non debet dari pueris furiosis et amẽtibus: qui prius non petierũt hoc sacramentũ. Si quis tamẽ senio deficeret subito in articulo mortis potest ei hoc sacramẽtũ extreme unctionis dari.

Sed tamen adultis vsum rationis habẽtibus nõ datur nisi petãt specialiter. Sed tamẽ qui in vita sua habuit bonum propositum omnia sacramẽta sibi necessaria vel vtilia suscipiẽdi: etiam si amitteret loquelã vngatur in nomine christi. Non debet etiam quis inungi sepius in eadem infirmitate: nisi eadẽ infirmitas vltra annũ protrahatur: ita qđ in vno anno in eadẽ infirmitate nullus bis inũgatur, ne sacramentum istud vilescat. Iteratur tamẽ hoc sacramẽtuꝫ in diuersis infirmitatibꝰ vel ĩ eadẽ recidiua: qꝛ non habet effectũ perpetuũ eo quod sanitas mẽtis ⁊ corporis que sunt eius effectꝰ reiterari possunt ⁊ amitti ⁊ recuperari. Debet autem fieri vnctio extrema super organis quinqꝫ sensuum corporaliũ: qui sunt quasi prime radices peccãdi. Unde oculi vnguntur propter visum: quo peccamus. Aures propter auditũ. nares propter odoratum. Labia propter gustũ. manus propter tactũ. pedes vero propter vim motiuã quod nõ est đ necessitate. Cor autẽ non vngatur quoniam est principiũ immediatũ vite ⁊ remotum actionis neqꝫ genitalia propter inmundiciã et reuerentiam sacramẽti: nec lingua propter abhominatione. Itẽ secũdum Thomã mutilati inũgi debẽt quãto propinquius possint circa partes que inungi debuerant. quia q̃uis non habẽt membra tamen habent potentias que illis mẽbris debẽtur saltẽ in radice: ⁊ ideo interiꝰ peccare possunt ꝑ ea q̃ ad eos pertinẽt ⁊ effectus extreme vnctionis secũdũ Tho. est quedã sanitas spũalis q̃ dat̃ contra q̃dã debilitatẽ vel ieptitudinẽ: q̃ in nobis relinq̃tur ex pctõ actuali vel originali cõtra quam debilitatẽ hõ roboratur per hoc sacramẽtum. Et quia hoc robur seu fortitudo gratia facit: secum non compatitur peccatum ideo ex consequẽti si inuenit peccatũ aliquod veniale vel mortale oblituꝫ quo ad culpam tollit: dũmodo non ponatur obex ex parte recipientis. Secundarius autem effectus eius est corporalis sanitas. Sed diceres quare nõ semper

homo infirmus vnct⁹ surgit de īfirmitate sed sepius moꝛi
tur? ℞. ꝙ cū isto sacramēto sanitas ē effectus secūdarius.
⁊ ideo non dat̄ nisi secūdū qd̓ expedit ad sanitatē spiritua
lem qꝛ tūc semꝑ eā inducit dūmodo nō sit impedimētum
ex parte recipientis. Unde patet ꝙ si vnctus in extremis
nō surgit ab infirmitate illa per illam vnctionem: signuꝫ
est ꝙ sanitas corporalis est sibi nociua ⁊ vult deus poti⁹
eum sic habere infirmum ꝗꝫ sanum. Uel signum est ꝙ in-
firmus non bene dispositus est in consciētia: ita ꝙ adhuc
aliquod habet impedimētū quod impedit ne sanitas cor
poralis sibi restituatur. alias raro fallit. In hoc enī sacra
mēto vnctio exterior est sacr̄m sed res sacri est sanitas cor
poris ⁊ aīe. Res aūt ⁊ sacramētum ē vnctio spūalis inte
rior. i. mētis iocūditas vel solatium. Potest autem sacer-
dos hoc sacr̄m extreme vnctionis conferre vel ministrare
cū vno clerico: q̄ sibi respōdeat ad orōnes ⁊ ad psalmos
qui ibi dicūtur. Si tn̄ caret clerico potest solus expedire
totū secūdū guillelmū ⁊ Hostiē. Si aūt vngit̄ sacerdos:
nō est opus clerico qui respondeat ad ps̄ ⁊ orationes: sed
ipsemet respōdeat solus dicens cū dicitur in letania sancta
Maria ora pro me et cetera. similiter cū dicitur a morte
perpetua: respōdeat libera nos dn̄e. Nec vngatur sacer-
doti manus in palmis interioribus: quoniā ibi vncte sunt
per episcopum in ordinibus. Sed exterius vngatur in su
perficie. de hoc tamen non est magna vis qualitercunqꝫ
faciat: sed tamen illud securius est ⁊ tutius. pratica huius
sacramenti est facilis. Nam premittit sacerdos primo ve
niens in domum infirmi septem psalmos penitētiales cū
letania. demum querit ab infirmo si postulat sacram vn
ctionem. Tertio dicit orationes positas in libello ad hoc
cōgruas. Quarto vngit cū forma supradicta. Quīto ter
git cū stupa canabis vulgariter canāmo: vel lini loca vn
cta ⁊ ꝓijcit in ignem. Sexto lauat manus sale ⁊ aqua. ⁊
similiter ꝓijcit ad ignē. Septimo alligat loca illa mūdo

parnículo vsqz ad tertiam diem:q̄ tertia die comburent.
Octauo relinquit lignum passionis christi in cuius virtu
te istud sacramentum sicut et alia habent virtutem sana-
tiuam anime ⁊ corporis. Sed pro ampliori declaratione
istius sacramenti extreme vnctionis vide magistrum sen-
tentiarum in.iiij.di.xxiij.⁊ sic Tho.in solutione secūde.q.
ad primum.cuius verba sunt. Ad primū ergo dicendum
q̄ quelibet infirmitas augmētata potest mortem induce
re.Et ideo si genera infirmitatū pēsent : in qualibet egri
tudine hoc sacramentū potest dari quod apostolus hoc
non determinat. Sed si pensetur infirmitas:modus:sta-
tus:non semper debet infirmantibus hoc sacramentū ex-
treme vnctionis dari. Et sic hoc sacramentū extreme vn-
ctionis non debet dari omnib⁹ pcipue furiosis amenti-
bus qui possent irreuerentiam sacramento per aliquam
immunditiā facere nisi haberent lucida interualla:in qui
bus sacramentū recognoscerent:⁊ sic eis in statu illo con-
ferri posset. Et dicūtur lucida interualla.s.in tempore sa-
nitatis. Et in articulo supradicto.iiij.sen.di.xxiij.ad.v.in
solutione quarte.q.dicit. vnde sicut eucharistia nō debet
dari pueris.s.non determinantib⁹.i. decernentibus inter
cibum spiritualem ⁊ corporalem:ita nec talibus debet da
ri sacramentuz extreme vnctionis. sic Tho. vbi supra.in
quarto.distin.xxiij.ad.v. quod nota quoniā quotidie ac-
cidere potest.Et sic sacramentū extreme vnctionis non de
bet dari alicui nisi semel in anno quod est verū nisi infir-
mitas iteretur. quoniaz tunc tociens quotiens infirmitas
iteratur poterit hoc sacramentū iterari. Et nō debet hoc
sacramentū extreme vnctionis dari nec administrari nisi
illis qui secūdū apparentiā sunt magis propinqui morti
q̄ vite corporali secundū extimationē hominū vt dictū
est.Pro quo vide Tho.suo.iiij.di.xxiij. ad quartū in so-
lutione.ij.argumē.cui⁹ verba sunt.ad.ij. dicendū q̄ illud
quod est secundūz existimationem hominū extremū: quā

doqз secundum rei veritatem non est extremum. Et sic dicitur hoc sacramentum extrema vnctio: quia nõ debet dari nisi illis: quorum mors naturalis est propinqua secundum existimationem hominum. ⁊ sic vide. capi. cum nonnunq̃ȝ de pe. ⁊ re. vbi dicitur nonnunq̃ȝ infirmitas corporalis ex peccato proueniat.

SEquitur de sacramento ordinis ⁊ sciẽda sunt octo. Primum quid est ordo. Secundum quot sunt ordines: ⁊ quot sunt maiores ⁊ qui minores: ⁊ quare maiores dicuntur maiores. ⁊ quare minores dicunẗ minores. Tertiũ quot ⁊ que sunt de substantia hui⁹ sacramenti. Quartum quid est in hoc sacramento ordinis sacramentũ tantum ⁊ quid res. Quintũ que etas requiritur in ordinandis tam in minoribus ordinibus quã in maioribus. Sextum q̃ impediũt ordinandũ licet non habeat culpam: sed non sine causa. Septimũ quando christus exercuit istos ordines: Octauum que sunt officia ⁊ actus istorum ordinum siue ordinatoriũ. Circa primum dicendum ꝙ secundum magistrum sententiarũ. distintio. xiij. ⁊ secundũ hugonem est signaculũ quoddam in quo ⁊ per quod spiritualis potestas seu officium tribuitur ordinato. Ad secũdum dicendum ꝙ quãuis iuriste ponant nouem ordines secundum nouem choros angelorum: tamen theologi ponũt septem secundum dona spiritus sancti: qui sunt hostiariatus. lectoratus. exorzistatus. accolitatus. subdiaconatus. diaconatus. ⁊ presbiteratus. Et quattuor primi sunt minores quia minus accedunt ad ordinem presbiterat⁹. Ad tertium dicendum ꝙ de substantia huius sacramenti sunt sex. Primũ est potestas ordinantis. quia oportet vt sit episcopus. Secũdum est materia: vt vnctio cum oleo ⁊ balsamo in manib⁹ sacerdotum: Tertiũ est forma verborum q̃ diuiditur seu distinguitur secũdum ordinem qui recipitur. Quartũ est sexus. quia mulier non recipit characterem ordinis cũ non sit capax dicti ordinis ratione se-

rus. Quintū est ꝓpria intentio. Sextū qđ ordinandꝰ sit
baptizatꝰ ⁊ confirmatꝰ. Ad quartū dicendū quod sacra
mentū tantū in sacramēto ordinis: est visibile signū quo
potestas ordinati ostenditur. Res tamen est gratia q̄ con
fertur digne recipienti. res ⁊ sacramentū est character qui
imprimitur. Ad quintū dicēdū quod minores ordines an
te annos diseretionis suscipi ⁊ cōferri possunt si necessitas
est. idoneitas. ⁊ spes profectꝰ. ⁊ secūdum qđ dicit̄ in cle. de
eta. ⁊ quali. ordi. capitu. j. ordinandꝰ in subdiaconū debet
esse. xviij. annorū. In diaconū vero debet esse. xx. annoꝝ.
In sacerdotē. xxv. annorū. ⁊ sufficit attingere annuz. xxv.
In episcopū. xxx. annorū. Ad sextū dicendū quod multa
sunt que impediūt ordinandū sine culpa ordinādi sed nō
sine causa. vt si ordinandꝰ est ignotꝰ non debet ordinari.
vt dicit̄ extra de pere. ca. j. neqꝫ si sit bigamꝰ. xxvj. di. cap̄.
a cūctis. neqꝫ si sit neophitꝰ corpore viciatus. xxij. ij. q. j. c.
legi. nec si sit de illegitimo matrimonio natꝰ extra de filijs
presbiterorū. cap̄. j. neqꝫ si sit seruus extra de ser. non ordi.
capi. j. etiam quandoqꝫ obligatus ad ratiocinia expellit̄
ab ordinibus. Hec omnia sanctus Tho. libro. vj. summe
capi. xxxvj. Ad septimuz dicendū quod christus exercuit
ordinem hostiariatus quādo eiecit vendentes ⁊ ementes
de templo. Ordinem lectoratus: quando in medio senioꝝ
accipiēs librū legit spiritꝰ domini super me ⁊c. Ordinem
exorzistatꝰ: quando demoniacos sanauit. ordinem accoli
tatus: quando dixit ego sum lux mūdi. Ordinem subdia-
conatꝰ: quādo post cenam linteo se precinxit ⁊ pedes disci-
pulorū lauit. Ordinem diaconatꝰ quādo in cena corpus
suū ministrauit discipulis suis ⁊ dormiētes apostolos ex-
citauit. Ordinē presbiteratꝰ quādo in die cene panē ⁊ vi
nū in suū corpꝰ ⁊ sanguinez mutauit ⁊ se in ara crucis ob
tulit. Ad octauū dicēdū qđ actꝰ hostiariorū est custodire
locū cōfessionis sacramētorū ab his qui immūdi determi
nati sunt scilicet excommunicatis. actus lectorum est pro-

phetias legere. actꝰ exorzistarum est arcere demones per coniurationem ne dominentur in corpore nondū bapti zato. actus accolitorum est designare lumen euangelij in lumine naturali. actꝰ subdiaconatꝰ est oblationes accipe re ab offerentibꝰ ⁊ eas offerre diacono. legere epistolam non est actꝰ principalis diaconi sed actꝰ consequēs. Actꝰ diaconi est ordinare hostias in altari. legere euāgeliū vel predicare non est actꝰ principalis diaconi: sed est actꝰ cō sequens. Actꝰ presbiteri est consecrare corpus ⁊ sangui nem christi. ligare auctoritate vel soluere non est actꝰ prin cipalis: sed consequens actꝰ. Sed pro ampliori declara tione istiꝰ materie vide Thomā in. iiij. distintione. xxiiij. ad tertiū ⁊ per totam. di. Sed in dicto argu. tertio in cor pore dicit Tho. Unde episcopus in collatione ordinum duo facit. Preparat enim ordinandos ad ordinis susce ptionem ⁊ ordinis potestatem tradit. preparat quidem ⁊ instruendo eos de proprio officio ⁊ aliquid circa eos ope rando vt idonei sint potestatem accipiendo. que quidem potestas in tribus consistit. s. in benedictione ⁊ in manus impositione ⁊ in vnctione. p benedictionē diuinis officijs mancipātur ⁊ ideo benedictio datur. Sed per manus im positionē datur plenitudo gratie: per quā ad magna offi cia sint idonei. ideo solis sacerdotibus ⁊ diaconis fit ma nus impositio: q2 eis competit dispensatio sacramentorū quāuis vni sicut pricipali ⁊ alteri sicut ministro. Sed vn ctio ad aliquod sacramētū tractādū confecrat. ⁊ ideo vn ctio solis sacerdotibꝰ fit qui proprijs manibꝰ corpus xpi tangunt. Sic ⁊ calix inungitur qui cōtinet sanguinem: ⁊ patenā que continet corpus. Sed potestas collata fit per hoc quod datur eis aliquid quod ad propriū actū perti net. Etiam quia principalis actus sacerdotis est cōsecra re corpus et sanguinē christi. quod nota.

Sequitur de sacramēto matrimonij: circa qđ sciēda sunt sex. Primum quid est. Secundū vnde dicitur:

⁊ quare magis dr̄ a matre q̄ꝫ a patre. Tertiū quādo fuit institutū. Quartū que etas reqrit̄ in recipiētibus hoc sacramentū. Quintū q̄ sunt bona matrimonij. Sextū q̄ sit causa efficiēs matrimonij ⁊ q̄ sit causa materialis ⁊ finalis. Circa primū dicēdū qꝺ matrimoniū est viri ⁊ mulieris cōiūctio indiuiduā vite consuetudinē retinēs. Ad secūdū dicendū qꝺ dicit̄ de mater. tris. ⁊ muniū. ij. quādo matris muniū: quia hoc officiū magis apparet ī matre q̄ꝫ in patre. Ad tertiū dicēdū quod fuit īstitutū in paradiso terrestri ante peccatū ade cū dictū fuit. Crescite ⁊ multiplicamini ⁊ replete terrā. Ad quartū dicēdū quod secūdum qꝺ dicit magister sentē. li. iiij. di. xxxvj. In viris ē quattuordecī annorū: in mulierib⁹ ē duodecī annorū q̄ possunt carnalē copulā exercere: ⁊ qui possunt in ea cōsentire. Ad quintū dicēdū qꝺ tria sunt bona matrimonij. s. fides. proles. ⁊ sacramentū. Prima duo aliquādo sunt ī matrimonio ⁊ aliquādo nō. sed tertiū est de necessitate. q̄ȝ vinculū indiuisibile. sic dicit magis. sentē. li. iiij. di. xxxj. Ad sextū dicendū qꝺ causa efficiēs matrimonij est cōsensus amborū per verba de presenti expressus. materialis causa sunt persone legitime. Formalis ē debita verborū prolatio cū dicitur accipio te in meā vel te in meū. Finalis ē prolis procreatio: ⁊ fornicationis euitatio. memoriter bigamie precepta decātāt: vt q̄ christiane pudicicie despiciūt fidē: discant saltē ab ethnicis castitatē. fert̄ aureolus Theophrasti liber de nuptijs. ī quo querit an. s. sapiēs vir ducat vxorem. Et cū diffinisset. si pulchra esset. si bene morigerata. si honestis parētib⁹. si ipse san⁹ ac diues. Sic sapiētē inire aliquādo matrimonium statim ītulit hoc autē raro in nuptijs vniuersa ista cōcordāt. Nō ē igit̄ vxor ducēda sapiēti. Primū eniȝ impedit studia philosophie. nec posset quenq̄ꝫ libris ⁊ vxori pariter inseruire. Multa eni esse q̄ matronarū vsibus necessaria sunt. Preciose vestes. aurū. gēme. sumptus. ancille. suppellex varia. lectice. vt esseda

deaurata. deīde per totā noctē garrule.cōq̄stiones.ſ illa ornatioꝛ pcedit in publicū.hec honorat̄ ab omnib⁹:ego in contēptu feminarū miſella deſpicioꝛ.cur aſpiciebas vicinā:quid cū ancilla loq̄baris: de foris veniēs quid attuliſti:non aurū habere poſſumus: nō ſodalē.alteri⁹ amorem ſuū odiū ſuſpicatur. Si doctiſſim⁹ preceptoꝛ in qualibet vrbiū fuerit nec vxorē relinquere nec cū ſarcina ire poteſt. Pauperē alere difficille eſt.diuitē ferre tormētum. Adde q̄ nulla eſt vxoris electio: ſed qualiſcunq̄ʒ obuenerit habenda. Si iracūda.ſi fatua.ſi deformis. ſi ſuperba. ſi fetida quodcūq̄ʒ vitij eſt poſt nuptias diſcim⁹. Equus. aſinus.bos.canis.ꝛ viliſſima mancipia. veſtes quoq̄ʒ ꝛ lebetes.ſedile ligneū.calix.vrceolus fictilis probant̄ pri⁹: ꝛ ſic emunt̄. Sola vxoꝛ non oſtēditur ne antea diſpliceat q̄ʒ ducatur. Attendēda eſt ſemper eius facies ꝛ pulchritudo laudanda ne ſi alteram aſpexeris ſe eſtimet diſplicere. Vocanda domina.celebrandus natalis ei⁹. Iuſiurandū per ſalutem ei⁹ vt ſit ſuperſtes optādū ꝛc. Verū quid pdeſt etiam diligens cuſtodia cū vxoꝛ ſeruari etiam impudica non poſſit:pudica nō debeat. Infida enim cuſtos eſt caſtitatis neceſſitas. ꝛ illa vere pudica dicenda eſt cui licuit peccare:ſi voluit: pulchꝛa cito adamatur. feda facile concupiſcit. Difficile cuſtoditur qd̄ plures amant. Moleſtum eſt poſſidere quod nemo dignat̄ habere. Minore tamen miſeria deformis habetur quam formoſa ſeruatur. Nihil tutum eſt in quo totius populi vota ſuſpirant. Alius forma.ali⁹ ingenio. ali⁹ facetijs.i.vrbanitate.ali⁹ liberalitate ſollicita. Et ſic aliquādo expunatur quod vndiq̄ʒ inceſſitur. Et ſic tu conclude q̄ nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Ioan. viij. quoniā quiſq̄ʒ aut amat deū aut amat mundū. Hec dixi ſubmitens me correctioni ſancte matris eccleſie catholice.

¶ Speculum sacerdotum volētiū celebrare missaꝫ.

T primo ante missā habēda sunt tria. s. intētionis discussio: gen̄ralis cōtritio ꝛ pura cōfessio. Intētionis discussio: ne propꝰ vanā gl̄iaꝫ celebret. ne propter verecūdiā. ne ꝑpter alicuiꝰ ꝑsone favorē. ne propter lucrū tpale. nec ꝑpter cōsuetudinē. Generalis ꝯtritio debet esse de obmissis bonis q̄ facere debuit: ꝛ ð pctis cōmissis corde ꝛ opere. Pura cōfessio notabiliū peccatoꝝ cōmuniū vel notoꝝ vel ignotoꝝ. In missa sit diligēs sacerdos circa locū id est tabulā vt recipere possit vtraqꝫ. Diligētior circa calicē: ne sit fractꝰ vel nō ꝑparatꝰ. Diligētissimꝰ circa materiā: ne hostia sit corrupta: vinū acetosū aut ðsit aqua. In canōe sit diligēcia magna i signis: vt humilit̄ fiāt. maior in ðbis: vt veraciter ea dicat. Maxima in intētione vt firma fide cōsecrare intēdat. In cōsecratiōe habeat diligētiā ad cōficiēdū corpus xpi. Reuerētiā ad tangēdū ꝛ deuotionē ad sumēdū. In tāgēdo corpus xpi sit reuerentia magna ꝑpter cōtinētiā tā excellentis corporis xpi. Maior ꝑpter cōtinentiā taꝫ excellentioris aīe xpi. Maxima ꝑter cōtinētiā tam excellētissime diuinitatis christi. Quin cōsecrādo intēdit facere ð im ꝛ per lachrymas colere. morte christi memorari. totā ecclesiā adiuuare. Qui in cōsecrando intēdit cōseq̄ augmētū dilectiōis: in sepabilitatē vniōis: accelerationē fruitionis. Sit humilis oratio in ꝑmo ꝛ scðo memēto ꝓ se. ne tā idignꝰ minister indigne recipiat tā dignissimū mysteriū. Ne tā indeuotꝰ ꝑsbiter iustissimū iudicē flectat i suū iudiciū. Ne tā immūdꝰ hospes tā excellētissimū hospitē a se repellat fetore criminū. ꝛ pijssimꝰ dn̄s eū ꝑticipē faciet electorū sacerdotū. Secūdo ꝓ viuis: vt sint ꝑticipes tāti mysterij: auditores habiles missaꝝ beneficij: humiles cōtēptores vanitatū mūdi: satisfactores stabiles defectꝰ proprij ꝛ sectatores vigiles diuini bn̄ficij. Tertio in scðo memēto ꝓ ðfūctis: vt ꝑ tā suauissimū mysteriū habeāt cōtinuū subsidiū. vt ꝑ ꝑces eccl̄ie ꝛ fideliū habeāt suaue a penis refrigeriū. vt ꝑ hoc nr̄m ministeriū habeāt scðꝫ reditū ad sctōꝝ cōsortiū. Post missā fiat sūma grāꝝ actio ð tāto p̄āe suauissimo angeloꝝ creatore a creatura recepto. ð tāto viatico ꝓficuo xpi electorū creatura recepto. O sacerdos corpꝰ tuū quotidie efficit̄ sepulchrū xpi. Quomodo ex ore tuo ꝓgredit̄ falsitas ꝑ qð igredit̄ veri=

tas? Quomodo oculi tui vidēt vanitatē: q̄ quotidie aspiciūt veritatē? Quomodo manꝰ tue extēdunt ad illa: q̄ tenēt tenentē oīa? Quomodo te reples ꝛ īgurgitas vino: q̄ debes esse plenꝰ deo?

Versus.

Cum domino psalles: psallendo tu tria serues.
Dirige cor sursum. bene ꝓfer. ꝓspice sensum.
Cōstat in altari: carnem de pane creari.
Iste cibus deus est qui negat hoc reus est.
Tam sanctum pignus nemo sumat nisi dignus.
Qui capit indigne: diro hic cruciabit igne.

Dñi Petri Helene epī breue sed iocūdissimuz in ecclesie speculum epygramma.

Quisquis ad altaris pergis solēnia sacra
Hortor ꝛ admoneo. quod tibi ferat opem.
Ecclesie legito q̄ specula nunc tibi mitto.
Cum legeris relegas. deniqꝫ doctus eris.
Misse mysteria quid signēt sacraqꝫ nescis.
Istic comperies. hoc igitur repetas.

Deo gratias.

¶ Impresum hispali per Jacobum crōberger anno domini. Millessimo quingētessimo. xij. xvj. Kal. ianuarij.